

p-ISSN 0033-202X
e-ISSN 2545-2487

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

WYDZIAŁ DZIENNIKARSTWA, INFORMACJI I BIBLIOLOGII
UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO

przeгляд biblioteczny

Rok założenia 1927

ROCZNIK	90
<hr/>	
zeszyt	4

Warszawa 2022

RADA REDAKCYJNA

prof. dr hab. Ewa Głowacka – przewodnicząca (Instytut Badań Informacji i Komunikacji, Wydział Filozofii i Nauk Społecznych, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), prof. Mariola Antczak (Katedra Informatologii i Bibliologii, Uniwersytet Łódzki), prof. Shifra Baruchson-Arbib (Bar Ilan University, Israel), prof. Jolanta Chwastyk-Kowalczyk (Katedra Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach), John C. DeSantis (Dartmouth College Library, Hanover, NH, USA), prof. Dr. Ágnes Hajdu Barát (Association of Hungarian Librarians – President), prof. Artur Jazdon (Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu), prof. Maria Juda (Instytut Nauk o Kulturze, UMCS w Lublinie), prof. Bożena Koredczuk (Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego), prof. Dariusz Kuźmina (Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii, Uniwersytet Warszawski), dr Tomasz Makowski (Biblioteka Narodowa), prof. Krystyna Matusiak (University of Denver, USA), dr. Peter Organisiak (Morgridge College of Education, University of Denver, USA), prof. Maria Próchnicka (Instytut Studiów Informacyjnych, Uniwersytet Jagielloński), dr. Egbert John Sánchez Vanderkast (Instituto de Investigaciones Bibliotecológicas y de la Información, Universidad Nacional Autónoma de México), dr. Lynn Silipigni Connaway (Online Computer Library Center – OCLC, Dublin, USA), prof. Barbara Sosińska-Kalata (Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii, Uniwersytet Warszawski), Jolita Steponaitienė (Martynas Mažvydas National Library of Lithuania), prof. Anna Tokarska (Instytut Nauk o Kulturze, Uniwersytet Śląski w Katowicach), prof. Katalin Varga (National Educational Library and Museum, Hungary), prof. Grażyna Wrona (Instytut Nauk o Informacji, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie), prof. Maja Žumer (University of Ljubljana, Slovenia)

**Dofinansowano ze środków Wydziału Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii
Uniwersytetu Warszawskiego**

REDAKCJA

Elżbieta Barbara ZYBERT – redaktor naczelna
Dorota GRABOWSKA – sekretarz redakcji
Dariusz GRYGROWSKI – redaktor tematyczny
Anna WOŁODKO – redaktor językowy
Anna GRZECZNOWSKA – redaktor statystyczny

Anna LIS – redakcja techniczna i korekta
Agnieszka KASPRZYK – tłumaczenie na język angielski

Adres redakcji i wydawcy:
Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7
tel.: (+48 22) 827-52-96
e-mail: przeglad.biblioteczny@uw.edu.pl

Niniejsza wersja papierowa jest pierwotną wersją czasopisma

*Przegląd Biblioteczny” jest wykazywany w Europejskim Indeksie Referencyjnym ERIH+,
a zawartość kwartalnika indeksowana jest w bazach:
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities,
Pol-Index i Polska Bibliografia Bibliologiczna.*

Pełne teksty roczników 1927-2021 dostępne są w Archiwum Cyfrowym SBP: www.ac.sbp.pl
oraz w Mediatece Wydziału Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego:
medioteka.uw.edu.pl;
pełne teksty roczników 2009-2021 znajdują się na Platformie Czasopism Naukowych SBP
Open Journal Systems: ojs.sbp.pl/index.php/pb

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Rocznik 90

2022

zeszyt 4

Kwartalnik „Przeгляд Biblioteczny” jest wykazywany na liście czasopism punktowanych Ministerstwa Edukacji i Nauki z liczbą 70 punktów

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego

TREŚĆ

ARTYKUŁY

- EWA GŁOWACKA, JADWIGA WOŹNIAK-KASPEREK: Badania z bibliologii i informatologii w świetle wypowiedzi reprezentantów tej dyscypliny 439
- MARIOLA ANTCZAK, ZBIGNIEW GRUSZKA: Academic Library Research Development in the Context of IF of Journals: Bibliometric Analysis of Articles Based on the Lista Database (2000-2019) 467
- MAŁGORZATA KISIŁOWSKA-SZURMIŃSKA: Zarządzanie kryzysowe w polskich bibliotekach publicznych – potrzeby badawcze 487
- ZBIGNIEW OSIŃSKI: Zastosowanie analizy domeny wiedzy do rozpoznania stanu badań nad kulturą cyfrową. Możliwości i problemy na przykładzie bazy SCOPUS 500

SPRAWOZDANIA

- „Inspiruj, angażuj, umożliwiał, łącz”. Światowy Kongres Bibliotek i Informacji oraz 87. Konferencja Generalna IFLA (Dublin, Irlandia, 26-29 lipca 2022 r.) (Magdalena Gomułka) 521

ARTYKUŁY RECENZYJNE / RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENNICTWA

- Claudia Lux: Praxishandbuch Richtige Lobbyarbeit für Bibliotheken. Berlin, Boston: De Gruyter Saur, 2022 (Krystyna Hudzik) 531
- Handbuch der Bibliotheken 2021. Deutschland, Österreich, Schweiz. 27. Ausgabe. Berlin: Walter de Gruyter, 2021 (Zdzisław Gębołyś) 540
- Przeгляд piśmiennictwa krajowego (Barbara Koryś) 546
- Z lektur zagranicznych (Jacek Wojciechowski) 551
- Z ŻYCIA SBP 559
- WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW 567

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Volume 90

2022

Issue 4

„The Library Review” was awarded seventy points in the official register of journals
of Ministry of Education and Science

TABLE OF CONTENTS

ARTICLES

- EWA GŁOWACKA, JADWIGA WOŹNIAK-KASPEREK: Research in the Field of Book
and Information Studies as Described by the Scholars 439
- MARIOLA ANT CZAK, ZBIGNIEW GRUSZKA: Academic Library Research
Development in the Context of IF of Journals: Bibliometric
Analysis of Articles Based on the LISTA Database (2000-2019) 467
- MAŁGORZATA KISIŁOWSKA-SZURMIŃSKA: Crisis Management in Polish Public
Libraries – Research Needs 487
- ZBIGNIEW OSIŃSKI: Using Knowledge Domain Analysis to Identify the
Current State of Research on Digital Culture. Possibilities and Problems
as Exemplified by SCOPUS Database 500

REPORTS

- „Inspire, engage, enable, connect”. 87th World Library and Information
Congress (Dublin, Ireland, July 26-29, 2022) (*Magdalena Gomułka*) 521

REVIEWS AND LITERATURE SURVEYS

- Claudia Lux: Praxishandbuch Richtige Lobbyarbeit für Bibliotheken.
Berlin, Boston: De Gruyter Saur, 2022 (*Krystyna Hudzik*) 531
- Handbuch der Bibliotheken 2021. Deutschland, Österreich, Schweiz.
27. Ausgabe. Berlin: Walter de Gruyter, 2021 (*Zdzisław Gębołyś*) 540
- Polish literature survey (*Barbara Koryś*) 546
- Foreign publications (*Jacek Wojciechowski*) 551
- NEWS FROM SBP (POLISH LIBRARIANS ASSOCIATION) 559
- GUIDELINES FOR AUTHORS 571

EWA GŁOWACKA

Instytut Badań Informatyki i Komunikacji, Wydział Filozofii i Nauk Społecznych,
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

e-mail: egt@umk.pl

ORCID 0000-0001-9538-9386

JADWIGA WOŹNIAK-KASPEREK

Wydział Dziennikarstwa, Informatyki i Bibliologii

Uniwersytet Warszawski

e-mail: jbwozniak@uw.edu.pl

ORCID 0000-0002-1600-3914

BADANIA Z BIBLIOLOGII I INFORMATOLOGII W ŚWIETLE WYPOWIEDZI REPREZENTANTÓW TEJ DYSCYPLINY

Prof. dr hab. Ewa Głowacka pracuje w Katedrze Badań Przestrzeni Informacyjnej w Instytucie Badań Informatyki i Komunikacji UMK. Jej zainteresowania badawcze to: architektura informacji, kompetencje informacyjne i medialne, komunikacja naukowa w naukach społecznych, ekologia informacji, zarządzanie jakością w systemach informacyjnych.

Prof. dr hab. Jadwiga Woźniak-Kasparek kieruje Katedrą Bibliografii i Dokumentacji na Wydziale Dziennikarstwa Informatyki i Bibliologii UW. Jej zainteresowania badawcze to: systemy organizacji wiedzy, ekologia informacji, bariery informacyjne, terminologia – teoria i wykorzystanie w tworzeniu i ocenie zasobów terminologicznych, dokumentacja i bibliografia jako formy komunikacji i zachowania dziedzictwa.

SŁOWA KLUCZOWE: Bibliologia i informatologia. Nauki o komunikacji społecznej i mediach.

ABSTRAKT: **Teza/cel** – badanie miało trzy cele: 1) stworzenie mapy pól i obszarów badawczych bibliologii i informatologii eksplorowanych przez badaczy identyfikujących się jako bibliolodzy i/lub informatolodzy; 2) poznanie nowych pól i obszarów badawczych, m.in. będących rezultatem przynależności badacza do nauk o komunikacji społecznej i mediach lub do innej dyscypliny naukowej; 3) poznanie najistotniejszych aktualnych problemów badaczy. **Metody badań** – badanie ankietowe, analiza statystyczna; dane pozyskano z kwestionariuszy ankiety oraz z dostępnych źródeł otwartych. **Wyniki** – na mapie pól i obszarów badawczych bibliologii i informatologii dominują: bibliologia historyczna, organizacja i zarządzanie informacją i wiedzą oraz zachowania użytkowników informacji i mediów. Znacząca część zadeklarowanych nowych tematów badawczych nie wykazuje istotnego związku z pojawieniem się NoKSiM. Wśród problemów doświadczanych przez badaczy dominuje „wymuszona” przynależność do dyscyplin innych niż NoKSiM oraz brak możliwości przeznaczenia wystarczającej ilości czasu na pracę *stricte* badawczą. **Wnioski** – niezbędne jest podjęcie refleksji nad osobliwością badań bibliologicznych i informatologicznych w nowych realiach organizacji nauki, nad ich przyszłością i programem badawczym.

Obowiązująca od 2018 r. klasyfikacja dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych (Rozporządzenie ..., 2018) wywołała lawinę zdarzeń, w sposób mniej i bardziej sformalizowany komentowanych przez reprezentantów środowisk naukowych (m.in.: Hofman, 2019; Jabłonowski & Mielczarek, 2019; Koredczuk, 2019; Koredczuk & Woźniak-Kasperek, 2019; Lisowska-Magdziarz 2019; Woźniak-Kasperek, 2019; Woźniak-Kasperek, 2021). W artykule nie zastanawiamy się, czy klasyfikacja ta jest dobra i słusznie (lub niesłusznie) włącza lub wyłącza, a niekiedy całkowicie pomija jakąś dyscyplinę naukową, choć nie aprobujemy stosowania urzędniczo-biurokratycznych mechanizmów do organizowania badań naukowych i struktury wiedzy naukowej. Pozorny ład ułatwiający zarządzanie systemem szkolnictwa wyższego i nauki, w tym zmniejszenie liczby administracyjnie uznawanych dyscyplin, ich łączenie, dzielenie i eliminowanie z pewnością nie przełoży się automatycznie na rozwój nauki w Polsce i jej umiędzynarodowienie. Nie jesteśmy też zwolenniczkami kontrproduktywnej ochrony granic poszczególnych dyscyplin. Uważamy jednak, że zmiany w klasyfikacji nauk powinny być odbiciem zmian dokonujących się w prowadzeniu badań naukowych i w lokowaniu ich efektów. Na wspomnianą wyżej zmianę klasyfikacji i również mającej niekiedy niebagatelne znaczenie przynależności do dyscypliny nałożyły się jeszcze nowe zasady ewaluacji działalności naukowej, budzące wiele kontrowersji zasady punktacji czasopism naukowych itd. Reprezentujemy dawną bibliologię i informatologię (BI), która po dziesiątkach lat starań naszych poprzedników i okresie samodzielności naukowej utraciła status

dyscypliny i wraz z naukami o mediach oraz naukami o poznaniu i komunikacji społecznej została włączona do nowo utworzonej dyscypliny nazwanej naukami o komunikacji społecznej i mediach (NoKSiM). Celem badania, którego założenia, przebieg i rezultaty są przedstawione w artykule, było zbudowanie obrazu badań bibliologicznych i informatologicznych w cztery lata po wdrożeniu zmiany klasyfikacji dziedzin nauki i dyscyplin oraz szerszej reformy nauki i szkolnictwa wyższego, obrazu, który wyłania się z deklaracji reprezentantów środowiska bibliologów i informatologów¹. Pośrednio jest to oczywiście również obraz stanu środowiska, jego integracji (lub dezintegracji), przemian, jakie się w nim dokonały. Lata, które minęły od wspomnianego *Rozporządzenia* w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych, zdają się być czasem wystarczającym do podjęcia pierwszej próby stworzenia mapy badań bibliologicznych i informatologicznych w nowej rzeczywistości formalnoprawnej, a być może również badawczej.

Przeprowadzone badanie w zasadzie odpowiada jedynie na pytania „jak” i „ile”, kreśląc obraz badań bibliologicznych i informatologicznych na podstawie deklaracji (wypowiedzi) reprezentantów tej dyscypliny. To ważny, podmiotowy aspekt obiektu i tematu, choć niewystarczający do sformułowania ogólniejszych wniosków. Niebawem przedstawimy rezultaty kolejnego badania, które będzie przybliżać nas do celu aktywności badawczej, jaką jest budowanie ogólnych refleksji zakotwiczonych w określonej koncepcji lub teorii. Mamy nadzieję, że w efekcie końcowym uda nam się nie tylko zniuansować aktualny obraz badań bibliologicznych i informatologicznych, ale również wskazać głębsze i nieoczywiste przyczyny kształtujące go, a lokujące się w sferze „kulturowego dziedzictwa” bibliologii i informatologii oraz procesów wiedzotwórczych.

KADRA BADAWCZO-DYDAKTYCZNA BIBLIOLOGII I INFORMATOLOGII

Na koniec 2016 r. bibliologię i informatologię, która należała wówczas do dziedziny nauk humanistycznych, reprezentowało 162 badaczy (91 doktorów, 51 doktorów habilitowanych i 20 profesorów) (Kulczycki, 2019, s. 53-60). Według Głowackiej, Kisilowskiej i Świgoń (Głowacka & Kisilowska & Świgoń, 2021, s. 308): „[s]pośród 128 pracowników reprezentujących bibliologię i informatologię, NoKSiM jako pierwszą dyscyplinę za-

¹ W listopadzie 2020 r. była możliwość zmiany pierwszej deklaracji przynależności do dyscyplin, w zakresie których pracownik prowadzi badania naukowe. Wśród tych, którzy zadeklarowali zmiany, byli również badacze zajmujący się problematyką bibliologiczną i informatologiczną (zmienili proporcje przynależności do dyscyplin, dyscyplinę wiodącą, zrezygnowali z wcześniej deklarowanej dyscypliny w 100% na rzecz dwóch innych). Kolejne zmiany mogą nastąpić w listopadzie 2022 r. W przeprowadzonym przez nas badaniu korzystaliśmy z danych dotyczących stanu z roku 2020.

deklarowało 91 osób (z czego trzy – z udziałem mniej niż 100%), a 37 osób przeszło do innych dyscyplin jako pierwszych, w tym 27 do nauk o kulturze i religii. Spośród 39 bibliologów i informatologów, którzy po 2017 r. przeszli do innych dyscyplin niż NoKSiM w swoim wyborze pierwszej dyscypliny, tylko osiem zadeklarowało NoKSiM jako drugi wybór w 50 lub 25%". Warto również przypomnieć, że „w przeważającej mierze [obecni reprezentanci nauk o komunikacji społecznej i mediach – przypis EG i JWK] związani byli z dwiema dawnymi (przed rokiem 2018) dyscyplinami, czyli bibliologią i informatologią oraz naukami o polityce. Najlichniesze reprezentacje nowej dyscypliny istniały (w listopadzie 2020 r.) na pięciu uczelniach (w kolejności według liczebności): Uniwersytecie Warszawskim, Uniwersytecie Wrocławskim, Uniwersytecie Śląskim, Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie oraz Uniwersytecie Jagiellońskim. Trzeba też zauważyć, że chociaż zdecydowana większość bibliologów i informatologów przypisała się w 2018 r. do nauk o komunikacji społecznej i mediach, to dosyć duża grupa wybrała jednak nauki o kulturze i religii (przede wszystkim na Uniwersytecie Śląskim)” (Głowacka & Kisilowska & Świgoń, 2021, s. 314).

W lutym 2022 r. przystąpiono do analizy bazy RAD-on, której zawartość zmieniła się nieco przed ewaluacją dyscyplin naukowych, a przede wszystkim stała się kompletniejsza. Znajdowały się w niej dane dotyczące 884 badaczy reprezentujących nauki o komunikacji społecznej i mediach². Sprawdzono również w bazie OPI Nauka Polska³ przynależność wszystkich naukowców obecnie przypisanych do NoKSiM do dyscyplin naukowych przed 2018 r. Baza OPI ogółem rejestruje 132 bibliologów i informatologów, którzy zadeklarowali przynależność do NoKSiM jako pierwszej dyscypliny i 5 osób z NoKSiM jako drugą dyscyplinę (3 z tych 5 osób jako pierwszą wybrały historię, 1 – językoznawstwo, 1 – literaturoznawstwo). Udało się zatem odnaleźć 137 badaczy⁴, którzy zajmują się naukowo bibliologią i informatologią. Wśród nich jest 13 profesorów, w tym 10 kobiet (1 wybrała BI jako drugą dyscyplinę, a pierwszą jest literaturoznawstwo) oraz 3 mężczyzn. Doktorzy habilitowani to 53 osoby – 36 kobiet, z których 3 zadeklarowały jako pierwszą dyscyplinę historię, a 1 językoznawstwo oraz 17 mężczyzn. Stopień dr/dr inż. posiada 70 osób – 49 kobiet i 21 mężczyzn. W badanej grupie był też 1 magister. Kobiety stanowią 69,3% całej analizowanej populacji (dla porównania wśród

² RAD-on <https://radon.nauka.gov.pl/dane/nauczyciele-akademicy-badacze-i-osoby-zaangazowane-w-dzialalnosc-naukowa?disciplineCode=DS010504N&pageNumber=1> stan na 9.02.2022.

³ Nauka Polska: Strona główna <http://www.nauka-polska.opi.org.pl>.

⁴ Dla mocniejszego zaakcentowania tendencji jeszcze raz zestawmy liczby: 2016 r.: ogółem 162 badaczy; 2022: 137 badaczy; różnica – 25. Patrząc na te liczby, widać zjawisko zmniejszania się liczebności kadr. Można przypuszczać, że o ile nie zostaną podjęte właściwe działania, sytuacja niebawem ulegnie dalszemu pogorszeniu ze względu na specyfikę struktury wiekowej.

respondentów, którzy odpowiedzieli na ankietę, odsetek kobiet wyniósł 70%), profesorowie – 9,5%, dr hab. – 38,7%, pozostali – 51,8%. Należy również nadmienić, że aktualne analizy bazy RAD-on i OPI wykazały, że po 2018 r. 25 osób spośród 137 należących przed 2018 r. do bibliologii i informatologii przeszło do dyscyplin innych niż nauki o komunikacji społecznej i mediach.

Dane zbierano za pomocą kwestionariusza ankiety sieciowej. Link został wysłany do wszystkich 137 osób (95 kobiet i 42 mężczyzn), zwrot kwestionariusza otrzymano od 100 osób, co stanowi blisko 72%. Wysoki wskaźnik zwrotu ankiet naszym zdaniem świadczy m.in. o tym, że bibliologom i informatologom nie jest obojętna ani sytuacja, w jakiej prowadzą swoje badania, ani przyszłość tych badań. 70% respondentów stanowiły kobiety (73,68% całej populacji kobiet związanych z bibliologią i informatologią), a 30% mężczyźni (71,43% populacji mężczyzn). Warto zwrócić uwagę na, naszym zdaniem, niepokojące zjawisko, jakim jest brak w grupie respondentów najmłodszej kadry naukowej, tj. osób do 30. roku życia. Prawdopodobnie jest to symptom ogólniejszej tendencji w zakresie polityki zatrudnienia na uczelniach, która z kolei jest konsekwencją obowiązujących przepisów prawa, oraz czynników „logistycznych”, a wśród nich wysokości zarobków, zwłaszcza osób zajmujących najniższe stanowiska w hierarchii pracowników badawczo-dydaktycznych. Połowa respondentów, zarówno w grupie kobiet, jak i mężczyzn, to osoby po 50. roku życia bliższe końca niż początku aktywności zawodowej. W przyszłości może to spowodować brak zastępowalności kadr.

Tabela 1. Struktura respondentów według wieku i płci

	Płeć	Wiek		
		pon. 30 lat	30-50 lat	pow. 50 lat
	razem			
Kobieta	70	0	35	35
Mężczyzna	30	0	16	14
razem	100	0	51	49

Wśród kobiet, które odpowiedziały na ankietę, jest niemal taka sama liczba doktorów (30) i doktorów habilitowanych (31). W porównaniu z mężczyznami, którzy wzięli udział w badaniu, kobiety zdecydowanie przodują pod względem liczby profesorów tytularnych⁵.

⁵ Na marginesie warto zwrócić uwagę na jedną z konsekwencji wskazanej wyżej liczby (10) profesorów tytularnych, których *de facto* jest nieco więcej niż 10. Przeprowadzane na posiedzeniach Rady Doskonałości Naukowej losowania recenzentów w postępowaniach o nadanie tytułu profesora wymagają wskazania 15 profesorów tytularnych z danej dziedziny i ew. dyscypliny, spośród których losuje się 5.

Tabela 2. Struktura respondentów według stopni i tytułów

stopień, tytuł naukowy	mgr	dr	dr hab.	prof.	razem
Kobiety					
pon. 30 lat	0	0	0	0	0
30-50 lat	0	21	13	1	35
pow. 50 lat	0	9	18	8	35
razem	0	30	31	9	70
Mężczyźni					
pon. 30 lat	0	0	0	0	0
30-50 lat	0	10	6	0	16
pow. 50 lat	0	3	10	1	14
razem	0	13	16	1	30
Razem kobiety i mężczyźni					
pon. 30 lat	0	0	0	0	0
30-50 lat	0	31	19	1	51
pow. 50 lat	0	12	28	9	49
razem	0	43	47	10	100

REZULTATY BADANIA

Respondenci zostali poproszeni o odpowiedzi na trzy pytania, których celem było:

- stworzenie mapy pól i obszarów badawczych bibliologii i informatologii do dziś eksplorowanych przez badaczy identyfikujących się jako bibliolodzy i/lub informatolodzy;
- poznanie nowych pól i obszarów badawczych, m.in. będących rezultatem przynależności do nauk o komunikacji społecznej i mediach lub do innej dyscypliny naukowej;
- poznanie najistotniejszych aktualnych problemów badaczy.

MAPA PÓL I OBSZARÓW BADAWCZYCH BIBLIOLOGII I INFORMATOLOGII

Respondentom przedstawiono w kwestionariuszu ankiety listę pól i obszarów badawczych (Zał. 1), na której każdy mógł dokonać maksymalnie pięciu wskazań.

Tabela 3. Średnia liczba wskazań w poszczególnych grupach ankietowanych kobiet

Płeć	Kobiety						
Wiek	30-50			pow. 50			razem K
Stopień, tytuł naukowy	dr	dr hab.	prof.	dr	dr hab.	prof.	
Średnia liczba zaznaczonych odpowiedzi (obszary badawcze)	4,05	4,08	5	4,2	4,3	4,1	4,17

Tabela 4. Średnia liczba wskazań w poszczególnych grupach ankietowanych mężczyzn

Płeć	Mężczyźni					
Wiek	30-50		pow. 50		razem M	
Stopień, tytuł naukowy	dr	dr hab.	dr	dr hab.	prof.	
Średnia liczba zaznaczonych odpowiedzi (obszary badawcze)	4	4,16	4,67	3,8	5	4,07

Ograniczenie liczby wskazań miało zapobiec nadmiernemu rozmyciu obrazu pól i obszarów badawczych. Wyodrębniony (A, B i C – Zał. 1) podział na trzy kategorie w dużym uproszczeniu odpowiada trzem, subiektywnie wyodrębnionym, składowym bibliologii i informatologii, tj. bibliologii (nauce o książce; księgoznawstwu), bibliotekoznawstwu i nauce o informacji (informatologii). Podział ten był nam potrzebny do lokowania wyborów w szerszych klasach, choć zdajemy sobie sprawę z jego ułomności i umowności. Zależało nam również na wyodrębnieniu bibliotekoznawstwa jako jednego z dwu najstarszych (obok bibliografii) fundamentów dzisiejszej bibliologii i informatologii, a zarazem obszaru badań będącego wyłącznie naszą specyfiką, nie współdzieloną z żadną inną dyscypliną. Lista pól i obszarów badawczych wykorzystana w badaniu i ich zgrupowanie nie są obrazem wewnętrznej struktury badawczej bibliologii i informatologii, nie mogą być traktowane jako podział klasyfikacyjny tego zakresu, wyczerpujący obszar badań bibliologicznych i informatologicznych. Nasza propozycja, opracowana przy współdziałaniu reprezentantów ośrodków, w których są prowadzone interesujące nas badania, ma charakter pragmatyczny, ponieważ naszym celem nie było opracowanie pełnej, wyczerpującej mapy badawczej bibliologii i informatologii („jaka

bibliologia i informatologia powinna być”) a mapy badań (przynajmniej na poziomie deklaracji) realizowanych przez badaczy („jaka jest bibliologia i informatologia w Polsce w 2022 r.”). Analizując odpowiedzi na pierwsze i drugie pytanie, brano pod uwagę tylko i wyłącznie deklaracje respondentów, nie oceniając ich wagi, nasilenia czy związków z faktyczną aktywnością publikacyjną. Te zagadnienia będą przedmiotem kolejnego naszego artykułu. Tabela nr 5 prezentuje główne zadeklarowane obszary zainteresowań wszystkich respondentów. Jak widać, 100 osób dokonało w sumie 414 wskazań.

Tabela 5. Obszary zainteresowań wszystkich respondentów L=100

Liczba respondentów	100	% głosów
Bibliologia historyczna	34	8,21
Organizacja i zarządzanie informacją i wiedzą	29	7,00
Zachowania użytkowników informacji i mediów	26	6,28
Edytorstwo (także edytorstwo cyfrowe)	22	5,31
Książka jako artefakt	22	5,31
Architektura informacji	20	4,83
Recepcja i społeczne oddziaływanie książki	19	4,59
Biblioteka i jej funkcje społeczne	19	4,59
Obieg książki	18	4,35
Bibliotekoznawstwo stosowane	18	4,35
Komunikacja naukowa	18	4,35
Usługi informacyjne	18	4,35
Prasoznawstwo	16	3,86
Kultura informacyjna i medialna	16	3,86
Bibliometria i naukometria	15	3,62
<i>User Experience</i> i <i>User Interface</i>	14	3,38
Czytelnictwo (kultura czytelnicza)	12	2,90
Bibliografia, inne źródła informacji i danych	12	2,90
Edukacja informacyjna i medialna	12	2,90
Teoria, historia i metodologia nauki o informacji	11	2,66
Estetyka książki	10	2,42
Bibliofilstwo	9	2,17
Teoria, historia i metodologia bibliologii	6	1,45
Ekologia informacji	6	1,45
Zachowania użytkowników bibliotek	5	1,21

Bibliopedagogika; biblioterapia	4	0,97
Produkcja książki (cyfrowej, sieciowej, konwergencyjnej, transgresyjnej itd.)	3	0,72
	414	100,00

Analiza wyborów wszystkich respondentów wskazuje, że największym zainteresowaniem – 34 wybory stanowiące 8,2% wszystkich zaznaczeń, cieszy się tematyka szeroko pojętej bibliologii historycznej. Druga pod względem intensywności zainteresowań badaczy jest organizacja i zarządzanie informacją i wiedzą – 29 wyborów (7,0%). Sporo badań mieści się w obszarze zachowań użytkowników informacji i mediów – 26 (6,28%), dalej edytorstwa i książki jako artefaktu – po 22 wybory (5,31%). Nieco tylko rzadziej wskazywana była architektura informacji (20 – 4,83%), recepcja i społeczne oddziaływanie książki oraz biblioteka i jej funkcje społeczne (po 19 wyborów – 4,59%). Obieg książki, bibliotekoznawstwo stosowane, komunikacja naukowa i usługi informacyjne to kolejne grupy zainteresowań respondentów (po 18 wyborów co stanowi 4,35% ogółu). Dalej w rankingu sytuuje się prasoznawstwo oraz kultura informacyjna i medialna (16 – 3,86%), a także problematyka bibliometrii i naukometrii (14 – 3,38%). Pozostałe obszary badań związanych z bibliologią i informatologią cieszą się jeszcze mniejszym zainteresowaniem; powyżej 3% wyborów uzyskał jedynie obszar *User Experience* i *User Interface*. Do tematyki rzadziej podejmowanej przez badaczy należą m.in. zagadnienia związane z teorią i metodologią bibliologii i informatologii.

Z kolei tabela 6 pokazuje rozkład ilościowy i procentowy deklarowanych zainteresowań badaczek związanych z bibliologią i informatologią. Dane te zaprezentowano ogółem i w podziale na poszczególne etapy kariery naukowej odzwierciedlone przez uzyskane stopnie naukowe i tytuł. Przypomnijmy, że na 70 respondentek 30 to osoby ze stopniem doktora, 31 – doktora habilitowanego i 9 z tytułem profesora. Zadeklarowały one w sumie 292 obszary zainteresowań.

Tabela 6. Obszary zainteresowań badaczek (L=70)

	dr	dr hab.	prof.	Kobiety	
Liczba respondentek	30	31	9	70	% głosów
Bibliologia historyczna	9	12	5	26	8,90
Zachowania użytkowników informacji i mediów	9	7	2	18	6,16
Książka jako artefakt	4	10	3	17	5,82
Recepcja i społeczne oddziaływanie książki	6	9	2	17	5,82

Edytorstwo (także edytorstwo cyfrowe)	7	8	1	16	5,48
Biblioteka i jej funkcje społeczne	6	8	1	15	5,14
Organizacja i zarządzanie informacją i wiedzą	8	6	1	15	5,14
Kultura informacyjna i medialna	5	6	2	13	4,45
Usługi informacyjne	6	7	0	13	4,45
Obieg książki	3	7	2	12	4,11
Prasoznawstwo	3	5	4	12	4,11
Bibliotekoznawstwo stosowane	5	6	0	11	3,77
Edukacja informacyjna i medialna	7	3	1	11	3,77
Komunikacja naukowa	5	4	2	11	3,77
Architektura informacji	6	1	3	10	3,42
Bibliometria i naukometria	4	5	1	10	3,42
Usługi informacyjne	6	3	0	9	3,08
Estetyka książki	3	5	1	9	3,08
Bibliografia, inne źródła informacji i danych	3	4	2	9	3,08
<i>User Experience i User Interface</i>	7	2	0	9	3,08
Bibliofilstwo	1	4	0	5	1,71
Teoria, historia i metodologia bibliologii	1	2	2	5	1,71
Ekologia informacji	1	2	2	5	1,71
Teoria, historia i metodologia nauki o informacji	3	1	1	5	1,71
Produkcja książki (cyfrowej, sieciowej, konwergencyjnej, transgresyjnej itd.)	1	2	0	3	1,03
Bibliopedagogika; biblioterapia	2	1	0	3	1,03
Zachowania użytkowników bibliotek	2	1	0	3	1,03
			razem	292	100,00

Analiza wyborów wszystkich badaczek wskazuje, że największym zainteresowaniem – 26 wyborów stanowiących 8,9% wszystkich zaznaczeń, cieszy się tematyka bibliologii historycznej. W porównaniu z zainteresowaniem tym obszarem całej badanej grupy (wszyscy respondenci – Tab. 5) – mamy tu również do czynienia z największą liczbą wskazań. Badane kobiety w ujęciu liczb bezwzględnych (procentowo) nawet silnie interesują się tą problematyką (8,9%), niż cała badana grupa (8,2%). Tematyką z omawianego zakresu zajmuje się 30% badaczek ze stopniem doktora, 38,70% ze stopniem doktora habilitowanego oraz aż 55,56% z tytułem profesora. Jak widać w tej ostatniej – najmniej licznej grupie – popularność bibliologii historycznej jest największa.

Drugim obszarem pod względem intensywności zainteresowań badaczek są zachowania użytkowników informacji i mediów – 18 (6,16%), w rozkładzie według stopni naukowych – dr 9 (30%), dr hab. 7 (22,58%), prof. 2 (22,23%). W odniesieniu do danych zebranych od wszystkich respondentów niezależnie od płci, skala zainteresowania tym obszarem jest podobna – 6,16% przy 6,28% dla wszystkich, jednak tematyka zachowań użytkowników w grupie kobiet znajduje się w rankingu na drugim, a nie na trzecim miejscu. Nie ma tu też bardzo wyraźnych różnic między osobami o różnym zaawansowaniu kariery naukowej z pewną przewagą w grupie najmłodszych badaczek.

Kolejne trzy obszary, podobne pod względem popularności, to książka jako artefakt (17 głosów – 5,82%), recepcja i społeczne oddziaływanie książki (17 głosów – 5,82%) oraz edytorstwo, także edytorstwo cyfrowe (16 głosów – 5,48%). W przypadku dwóch pierwszych nie ma wyraźnej różnicy procentowej w zainteresowaniach problematyką pomiędzy grupami badaczek na różnych stopniach zaawansowania kariery, duża różnica jest widoczna w tematyce edytorstwa, gdzie zdecydowanie więcej badaczek młodszych (23,4% dr, 25,8% dr hab. i 11,1% prof.) interesuje się tą problematyką. Prawdopodobnie jest to efekt włączenia do klasy „Edytorstwo” edytorstwa cyfrowego.

Biblioteka i jej funkcje społeczne oraz organizacja i zarządzanie informacją i wiedzą to następne w kolejności pola zainteresowań (po 15 wyborów co przekłada się na 5,14%). W obu przypadkach też można zaobserwować delikatną przewagę proporcji młodszych pod względem zaawansowania w karierze naukowej badaczek. Analiza porównawcza kolejności obszarów zainteresowań wskazuje, że w grupie kobiet analizowane pola cieszą się większym zainteresowaniem niż w grupie ogólnej, w której na tym miejscu są architektura informacji oraz recepcja i społeczne oddziaływanie książki. Pozostała tematyka cieszy się jeszcze mniejszą popularnością – do nich trzeba też zaliczyć zagadnienia związane z teorią i metodologią bibliologii i informatologii, chociaż w przypadku teorii bibliologii można zauważyć, że dwie badaczki z tytułem profesora dekla-

rują takie zainteresowania. Pozostając przy wątku zainteresowań kobiet z tytułem naukowym, należy jeszcze nadmienić, że 4 z nich (44,45%) zadeklarowało zainteresowanie prasoznawstwem, a 3 (33,34%) – architekturą informacji, natomiast żadna nie wybrała (z popularniejszych jeszcze wśród kobiet) zagadnień związanych z usługami informacyjnymi, bibliotekoznawstwem stosowanym oraz *User Experience* i *User Interface*. Ponadto, wszystkie badane kobiety w najmniejszym stopniu wśród wszystkich obszarów badawczych interesują się zachowaniami użytkowników bibliotek.

Analiza deklarowanych zainteresowań badaczek wykazała, że bibliologia historyczna to dominujący obszar badań zarówno w grupie wszystkich respondentów, jak i kobiet, przy czym problematyka ta w największym stopniu interesuje osoby z tytułem profesora. Należy również wskazać na pewne różnice w zainteresowaniach naukowych badaczek ze stopniem doktora i doktora habilitowanego a tych z tytułem profesora. Oprócz dużego odsetka profesorek interesujących się bibliologią historyczną, można zauważyć też spore zainteresowanie tych respondentek (w porównaniu z młodszymi) zagadnieniami związanymi z architekturą informacji, bibliografią, teorią i metodologią bibliologii oraz ekologią informacji.

Tabela 7 pokazuje rozkład ilościowy i procentowy deklarowanych zainteresowań badaczy (mężczyzn) związanych z bibliologią i informatologią. Dane te zaprezentowano ogółem i w podziale na etapy kariery naukowej odzwierciedlone przez uzyskane stopnie naukowe i tytuł. Na 30 respondentów 13 posiada stopień doktora, 16 – doktora habilitowanego i 1 tytuł profesora. Mężczyźni dokonali 122 wyborów tematyki badań.

Tabela 7. Obszary zainteresowań badaczy (L=30)

	dr	dr hab.	prof.		
Liczba respondentów – mężczyźni	13	16	1	30	% głosów
Organizacja i zarządzanie informacją i wiedzą	8	5	1	14	11,48
Architektura informacji	6	4	0	10	8,20
Bibliologia historyczna	2	6	0	8	6,56
Zachowania użytkowników informacji i mediów	3	4	1	8	6,56
Bibliotekoznawstwo stosowane	2	4	1	7	5,74
Komunikacja naukowa	3	4	0	7	5,74
Edytorstwo (także edytorstwo cyfrowe)	2	4	0	6	4,92
Obieg książki	3	3	0	6	4,92

Teoria, historia i metodologia nauki o informacji	2	4	0	6	4,92
Książka jako artefakt	3	2	0	5	4,10
Bibliometria i naukometria	2	3	0	5	4,10
<i>User Experience</i> i <i>User Interface</i>	2	3	0	5	4,10
Usługi informacyjne	3	2	0	5	4,10
Bibliofilstwo	2	2	0	4	3,28
Prasoznawstwo	1	3	0	4	3,28
Biblioteka i jej funkcje społeczne	2	2	0	4	3,28
Czytelnictwo (kultura czytelnicza)	1	2	0	3	2,46
Bibliografia, inne źródła informacji i danych	2	1	0	3	2,46
Kultura informacyjna i medialna	1	1	1	3	2,46
Recepcja i społeczne oddziaływanie książki	2	0	0	2	1,64
Zachowania użytkowników bibliotek	0	2	0	2	1,64
Estetyka książki	0	1	0	1	0,82
Teoria, historia i metodologia bibliologii	1	0	0	1	0,82
Bibliopedagogika; biblioterapia	0	1	0	1	0,82
Edukacja informacyjna i medialna	1	0	0	1	0,82
Ekologia informacji	0	0	1	1	0,82
Produkcja książki (cyfrowej, sieciowej, konwergencyjnej, transgresyjnej itd.)	0	0	0	0	0,00
			razem	122	100,00

Tabela 8. Porównanie obszarów badań: wszyscy respondenci, mężczyźni i kobiety

Wszyscy respondenci	Mężczyźni	Kobiety
Bibliologia historyczna	Organizacja i zarządzanie informacją i wiedzą	Bibliologia historyczna
Organizacja i zarządzanie informacją i wiedzą	Architektura informacji	Zachowania użytkowników informacji i mediów
Zachowania użytkowników informacji i mediów	Bibliologia historyczna	Książka jako artefakt
Edytorstwo (także edytorstwo cyfrowe)	Zachowania użytkowników informacji i mediów	Recepcja i społeczne oddziaływanie książki

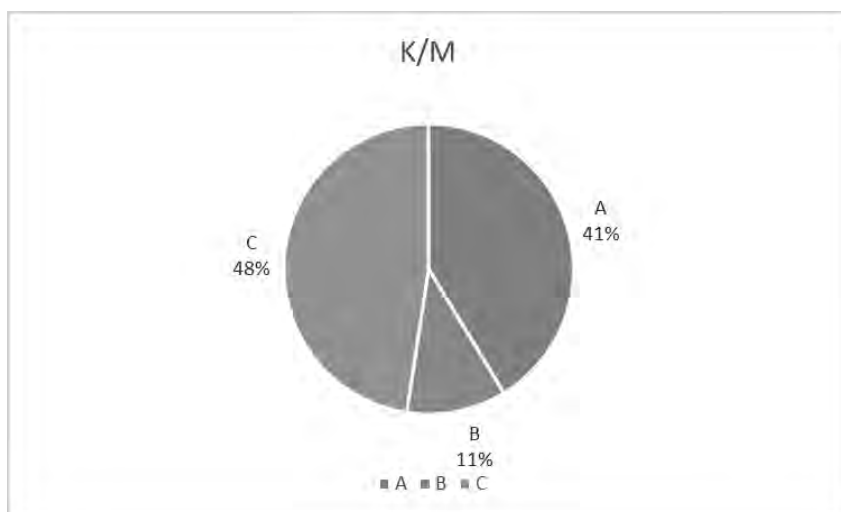
Książka jako artefakt	Bibliotekoznawstwo stosowane	Edytorstwo (także edytorstwo cyfrowe)
Architektura informacji	Komunikacja naukowa	Biblioteka i jej funkcje społeczne
Recepcja i społeczne oddziaływanie książki	Edytorstwo (także edytorstwo cyfrowe)	Organizacja i zarządzanie informacją i wiedzą
Biblioteka i jej funkcje społeczne	Obieg książki	Kultura informacyjna i medialna
Obieg książki	Teoria, historia i metodologia nauki o informacji	Usługi informacyjne
Bibliotekoznawstwo stosowane	Książka jako artefakt	Obieg książki
Komunikacja naukowa	Bibliometria i nauko-metria	Prasoznawstwo
Usługi informacyjne	<i>User Experience</i> i <i>User Interface</i>	Bibliotekoznawstwo stosowane
Prasoznawstwo	Usługi informacyjne	Edukacja informacyjna i medialna (w zakresie kształcenia użytkowników)
Kultura informacyjna i medialna	Bibliofilstwo	Komunikacja naukowa
Bibliometria i nauko-metria	Prasoznawstwo	Architektura informacji
<i>User Experience</i> i <i>User Interface</i>	Biblioteka i jej funkcje społeczne	Bibliometria i nauko-metria
Czytelnictwo (kultura czytelnicza)	Czytelnictwo (kultura czytelnicza)	Czytelnictwo (kultura czytelnicza)
Bibliografia, inne źródła informacji i danych	Bibliografia, inne źródła informacji i danych	Estetyka książki
Edukacja informacyjna i medialna (w zakresie kształcenia użytkowników)	Kultura informacyjna i medialna	Bibliografia, inne źródła informacji i danych
Teoria, historia i metodologia nauki o informacji	Recepcja i społeczne oddziaływanie książki	<i>User Experience</i> i <i>User Interface</i>
Estetyka książki	Zachowania użytkowników bibliotek	Bibliofilstwo

Bibliofilstwo	Estetyka książki	Teoria, historia i metodologia bibliologii
Teoria, historia i metodologia bibliologii	Teoria, historia i metodologia bibliologii	Ekologia informacji
Ekologia informacji	Bibliopedagogika; biblioterapia	Teoria, historia i metodologia nauki o informacji
Zachowania użytkowników bibliotek	Edukacja informacyjna i medialna	Produkcja książki (cyfrowej, sieciowej, konwergencyjnej, transgresyjnej itd.)
Bibliopedagogika; biblioterapia	Ekologia informacji	Bibliopedagogika; biblioterapia
Produkcja książki (cyfrowej, sieciowej, konwergencyjnej, transgresyjnej itd.)	Produkcja książki (cyfrowej, sieciowej, konwergencyjnej, transgresyjnej itd.)	Zachowania użytkowników bibliotek

W grupie badaczy sytuacja związana z deklarowanymi obszarami badań wygląda nieco inaczej niż wśród wszystkich respondentów oraz w grupie badaczek. Najwięcej głosów (14 – 11,48 %) zyskała tematyka związana z organizacją i zarządzaniem informacją i wiedzą, która wśród kobiet zajmuje dopiero siódme miejsce, a drugie w całej populacji respondentów. Problematyką tą zajmują się wszyscy badacze, niezależnie od ich zaawansowania w karierze naukowej, chociaż doktorzy habilitowani w trochę mniejszym stopniu niż pozostali. Drugi, najczęściej wybierany obszar to architektura informacji (dziesięć wskazań – 8,20%), który jest najbardziej popularny wśród doktorów. W grupie ogólnej deklaracje związane z tym obszarem zajmują dopiero siódme miejsce, a wśród kobiet – 15. Bibliologia historyczna znajduje się dopiero na trzecim miejscu na równi z badaniami zachowań użytkowników informacji i mediów (osiem wyborów – 6,56%) i została wybrana głównie przez doktorów habilitowanych. Zachowaniami użytkowników interesują się dość równomiernie wszyscy badacze, niezależnie od etapu kariery naukowej. Wszyscy też w dość dużym stopniu zajmują się również bibliotekoznawstwem stosowanym i komunikacją naukową (siedem wyborów – 5,74%) oraz edytorstwem, obiegiem książki oraz teorią, historią i metodologią nauki o informacji (sześć – 4,42%). W następnej kolejności badana grupa deklaruje swoje zainteresowania książką jako artefaktem, bibliometrią i naukometrią oraz tematyką *User Experience* i *User Interface*, usług informacyjnych i komunikacji naukowej (pięć – 4,10%). Wśród badanych mężczyzn zwraca również uwagę większe w porównaniu z grupą kobiet deklarowane

zainteresowanie teorią informatologii oraz problematyką *User Experience* i *User Interface*. W badanej grupie znajduje się tylko jeden profesor, który deklaruje swoje zainteresowania w szerokim obszarze informatologii (np. zarządzaniem informacją i wiedzą, zachowaniami użytkowników informacji, ekologią informacji) oraz wskazuje na badania z zakresu bibliotekoznawstwa stosowanego. Trudno jest wychwycić istotne różnice w deklarowanych obszarach zainteresowań wśród doktorów i doktorów habilitowanych. Są one trochę wyraźniej widoczne w zakresie organizacji i zarządzania informacją i wiedzą oraz architektury informacji na korzyść młodszych pracowników nauki i w obszarze bibliologii historycznej, którą częściej wybierają panowie z habilitacją.

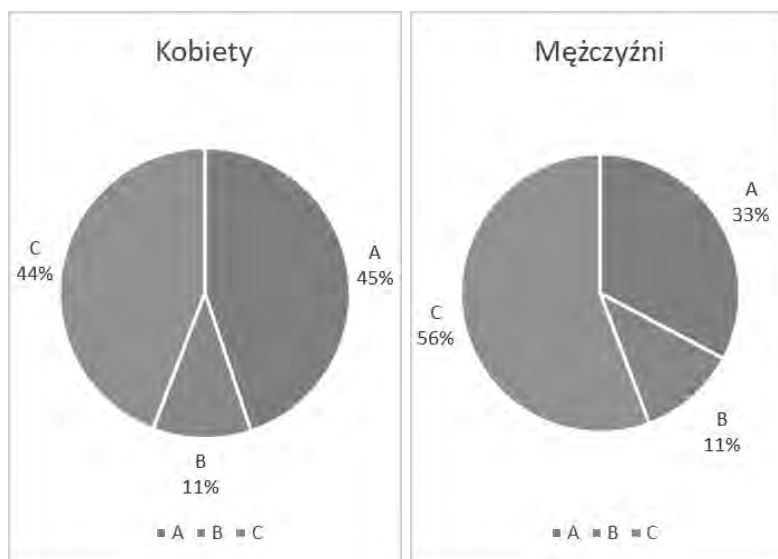
Interesowało nas również, w jakich proporcjach, jeśli chodzi o wyodrębnione przez nas subdyscypliny bibliologii i informatologia, mieszczą się deklarowane obszary badań respondentów. Przypomnijmy, że wszystkie zaproponowane respondentom pola i obszary badawcze podzielono na: bibliologię – A, bibliotekoznawstwo – B i informatologię – C.

Wykres 1. Rozkład procentowy deklaracji obszarów badań w ramach subdyscyplin ogółem

Jak widać, w grupie ogólnej (kobiety i mężczyźni), najwięcej obszarów badań mieści się w informatologii – 48%, następnie bibliologii – 41%, najmniej w bibliotekoznawstwie.

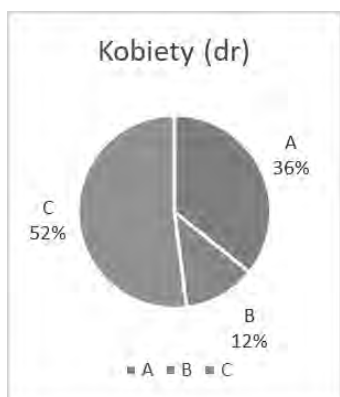
Sprawdźmy, czy analogiczne różnice występują między badanymi kobietami i mężczyznami.

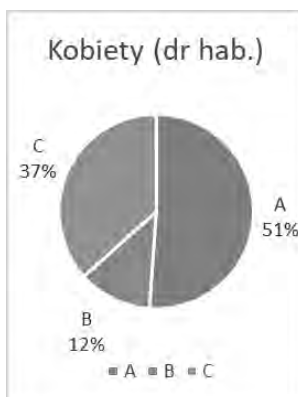
Wykres 2. Rozkład procentowy deklaracji obszarów badań w ramach subdyscyplin – kobiety
Wykres 3. Rozkład procentowy deklaracji obszarów badań w ramach subdyscyplin – mężczyźni

Jak widać na wykresach 2 i 3, tematyka bibliotekoznawcza jest na równi popularna w obu grupach, jednak kobiety w zdecydowanie większym stopniu deklarują zajmowanie się bibliologią, natomiast mężczyźni – informatologią. Różnica ta wynosi 12% wyborów pól badawczych.

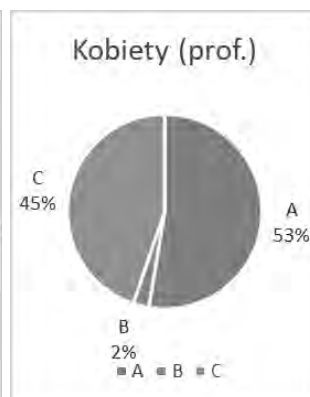
Kolejna analiza pokazana na wykresach 4-6 dotyczy różnic w zainteresowaniach w ramach subdyscyplin pomiędzy kobietami znajdującymi się obecnie na różnych etapach kariery naukowej.

Wykres 4

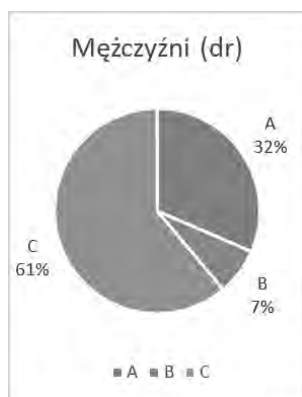
Wykres 5

Wykres 6

Badaczki legitymujące się stopniem doktora i doktora habilitowanego w większym stopniu niż kobiety z tytułem naukowym profesora zajmują się bibliotekoznawstwem – różnica ta wynosi 10% wyborów. Respondentki najmłodsze pod względem zaawansowania w karierze częściej niż pozostałe wybierają tematykę związaną z informatologią. Tutaj różnica jest większa między osobami ze stopniem doktora a doktora habilitowanego i wynosi 15% głosów, a między kobietami ze stopniem doktora a kobietami z tytułem profesora tylko 7%. Młode badaczki też w najmniejszym stopniu deklarują tematykę bibliologiczną w swoich badaniach – wśród nich przewaga zainteresowań informatologicznych nad bibliologicznymi jest duża i wynosi 16% wybranych obszarów. W pozostałych grupach zainteresowanie bibliologią jest spore – wynosi ponad 50% zaznaczonych w ankiecie tematów.

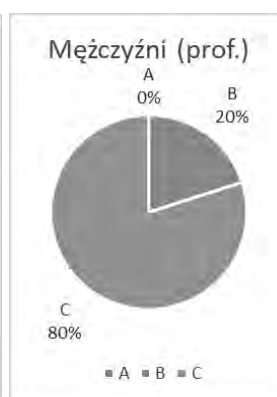
Podobna analiza została przeprowadzona dla zainteresowań respondentów – mężczyzn (zob. wykres 7, 8 i 9).

Wykres 7

Wykres 8

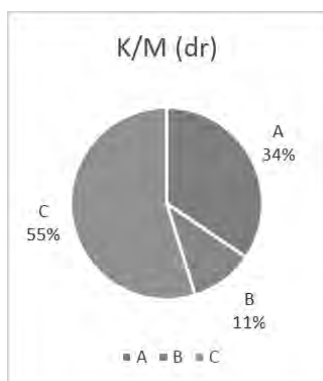

Wykres 9

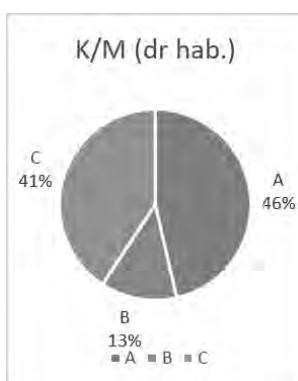
Wszyscy badacze najczęściej wybierali obszary związane z informatologią, podczas gdy kobiety – prócz najmłodszych – deklarowały częściej zainteresowanie bibliologią. U mężczyzn ta tendencja jest najwyraźniejsza wśród doktorów i profesora (tutaj ze względu na tylko jednego respondenta w grupie trzeba być ostrożnym z interpretacją wyników; wiemy, że profesorów jest więcej, ale tylko jeden odpowiedział na ankietę). Doktorzy w większym stopniu są zainteresowani problematyką związaną z tą dyscypliną niż kobiety z tym samym stopniem naukowym. Różnica między mężczyznami a kobietami wynosi tu 9% wyborów. Tak popularna wśród badaczek bibliologia cieszy się zdecydowanie mniejszym zainteresowaniem mężczyzn. W grupie doktorów ta różnica nie jest znaczna i wynosi 4%, ale u pozostałych respondentów dysproporcja jest spora (w grupie doktorów habilitowanych wynosi 14% wyborów). Bibliotekoznawstwo

w analizowanej grupie cieszy się niedużą popularnością od 7 do 20% znaczeń tematów związanych z tą subdyscypliną.

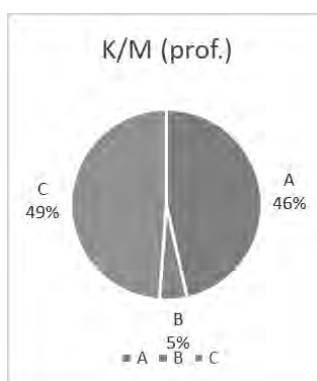
Wykresy 10-12 pokazują różnice w deklaracjach związanych z subdyscyplinami BI w grupach ogółem (kobiety i mężczyźni) wyróżnionych ze względu na stopień bądź tytuł naukowy.

Wykres 10

Wykres 11

Wykres 12

Wśród profesorów obojga płci najpopularniejsza jest informatologia, choć jej przewaga nad bibliologią nie jest znacząca, na co mają wpływ zainteresowania kobiet. Doktorzy habilitowani dzielą swoje badania pomiędzy bibliologię (46% wyborów obszarów) a informatologię (41%). Najmniejszą rolę w ich badaniach odgrywają tematy mieszczące się w bibliotekoznawstwie. Natomiast najmłodszy respondenci – ogółem doktorzy – w największym stopniu wybierają informatologię, dalej bibliologię i również na końcu bibliotekoznawstwo.

MAPA NOWO POWSTAŁYCH PÓL I OBSZARÓW BADAWCZYCH BIBLIOLOGII I INFORMATOLOGII

W ankiecie respondenci zostali poproszeni o wskazanie nowych pól i obszarów badawczych, przede wszystkim będących rezultatem przynależności do nauk o komunikacji społecznej i mediach lub wyboru innej dyscypliny naukowej. Jak już wcześniej wspomniano, spośród 137 reprezentantów tej dyscypliny, po zmianach w 2018 r. 25 osób przypisało się w 100 lub 50% do dyscypliny innej niż NoKSiM. Większość z tych 25 badaczy (18 osób) sytuuje teraz swój dorobek naukowy w naukach o kulturze i religii, 4 osoby w literaturoznawstwie, 2 – w językoznawstwie, a 1 w historii. Osoby te są formalnie zobligowane do prowadzenia badań w zadeklarowanej dyscyplinie.

Spośród wszystkich 100 osób 8, które odpowiedziały na ankietę, wyraźnie zadeklarowało jako nowe badania związane z analizą dziedzictwa kulturowego bądź z naukami o kulturze. Nie da się jednak nie zauważyć, że te nowe tematy mają też wiele wspólnego z tematyką badań bibliologiczno-informatologicznych. Odpowiadając na ankietę, respondenci używali m.in. następujących sformułowań: „straty w zakresie dziedzictwa piśmienniczego (materiały biblioteczne i archiwalne); rewindykacja i ochrona dziedzictwa piśmienniczego (materiały biblioteczne i archiwalne); historia książki w dziejach rozwoju nauk (humanistycznych, matematyczno-przyrodniczych); „ochrona zbiorów; dziedzictwo kulturowe”; „aspekty bibliologiczne i informatologiczne edukacji międzykulturowej”; „ochrona dziedzictwa” czy też „badania zachowań informacyjnych humanistów oraz wykorzystania przez nich narzędzi cyfrowych” lub „bibliografia jako źródło informacji o kulturze i historii mniejszości etnicznych i narodowych”. Widać, że zmiana dyscypliny, która nie zawsze była związana z osobistym wyborem, lecz często wynikała z zewnętrznych uwarunkowań, wpłynęła na podejmowane przez respondentów badania. Jednak, mimo nowego usytuowania i ukierunkowania na zagadnienia związane przede wszystkim z dyscypliną nauki o kulturze i religii, ich tematyka jest nadal silnie powiązana z bibliologią i informatologią.

W niektórych wypowiedziach respondentów, którzy zadeklarowali przynależność do NoKSiM, również widać związek przynależności do nowo utworzonej dyscypliny z nową tematyką badań. Deklarują oni podejmowanie analiz naukowych związanych z medioznawstwem i komunikacją społeczną. Odzwierciedlenie tej tendencji widać w wypowiedziach 25 badanych, co stanowi 25% ankietowanych. Nadmienić należy, że takie decyzje podjęli badacze niezależnie od wieku i zaawansowania kariery naukowej. Podejmowane są różnorodne tematy od analizy rynku medialnego, zawartości mediów, zarządzania mediami, produkcji przekazu medialnego i historii mediów, po zachowania użytkowników mediów i psychologię mediów, kulturę i edukację medialną oraz etykę mediów. Badani deklarują również zainteresowania związane z nauką i wiedzą w przestrzeni komunikacyjnej i medialnej, mediatyzacją nauki, komunikacją w mediach cyfrowych oraz językiem w komunikacji społecznej. W kręgu zainteresowań bibliologów i informatologów aktualnie przynależnych do NoKSiM pojawiły się również zagadnienia związane z dyskursem medialnym w obszarze nauk o książce: książki w przestrzeni medialnej, książki w mediach społecznościowych i w komunikacji wizualnej, mediatyzacji rynku książki, jak również mediów jako przestrzeni społecznego obiegu książki oraz praktyk lekturowych w dobie kultury konwergencji mediów.

Respondenci wskazali także nowe kierunki badań, które zaliczyłyśmy do obszarów bibliologii i informatologii i które nie są powiąza-

ne z nową klasyfikacją dziedzin i dyscyplin. Są to zarówno zagadnienia związane z bibliotekoznawstwem jako nauką społeczną i społecznym wizerunkiem bibliotekarzy i bibliotek, jak i tematy z zakresu szeroko pojętej kultury książki. W tym drugim obszarze mieszczą się nowe zainteresowania badaczy rynkiem wydawniczym książki i prasy, typografią tradycyjną i cyfrową, środowiskiem twórców książki i prasy, książką w dobie konwergencji mediów, książką i prasą dla dzieci, recepcją literatury pięknej, sztuką książki, kulturą książki w środowisku monastycznym oraz rynkiem książki i reklamą prasową. Naukowcy interesują się również komunikacją wizualną, projektowaniem graficznym i estetyką publikacji, typografią i grafiką książki.

Wyraźnie widoczne jest też zainteresowanie respondentów problematyką informatologiczną ukierunkowane na nowe zjawiska w przestrzeni informacyjnej, głównie wynikające z rozwoju technologii. W tym zakresie tematyka podejmowanych badań jest bardzo różnorodna. Dotyczy zarówno zasobów informacji i wiedzy, np. otwartych zasobów naukowych, edukacyjnych i danych badawczych, dezinformacji, wizualizacji informacji, *big social data*, analityki internetowej, teorii wiedzy, jak i zarządzania informacją, np. audyt i usprawnianie systemów zarządzania informacją w organizacjach, diagnoza kultury informacyjnej w organizacjach, zarządzanie informacją w organizacjach i w mediach społecznościowych, sztuczna inteligencja w zarządzaniu informacją, inżynieria systemów informacyjnych, mobilność aplikacji i urządzeń w działalności informacyjnej, kuratorstwo cyfrowe, cyberbezpieczeństwo czy też zarządzanie jakością informacji, ekologia informacji. Aktualnie sporo badaczy interesuje się użytkownikami informacji oraz zagadnieniami związanymi z UX. Są to m.in. badania zachowań informacyjnych humanistów oraz wykorzystania przez nich narzędzi cyfrowych, kompetencji informacyjnych i medialnych użytkowników, afektywno-kognitywnych zachowań informacyjnych, inteligencji cyfrowej, interfejsów mózg-komputer. Prowadzone są również badania związane z konsekwencjami włączenia bibliologii i informatologii do nauk o komunikacji społecznej i mediach.

W analizowanych wypowiedziach znaleziono wątki związane z badaniami komunikacji naukowej i społecznej. Jedna z osób sformułowała swoje problemy badawcze w tym zakresie w ten sposób: „komunikacja naukowa sprofilowana na naukoznawstwo (ang. *science studies*). Stawiane pytania: jak wiedzę naukową wytwarzać i komunikować; jak oceniać i ewaluować; jak finansować; jak naukowców aktywować i wspierać? Badanie kompleksowych procesów ekonomizacji nauki i jej funkcji społecznej”. W tym obszarze znajduje się również naukometria „ze szczególnym uwzględnieniem liczby cytowań dla nauk społecznych i humanistycznych. Wskazanie realnego poziomu zainteresowań poszczególnymi publikacjami w porównaniu do dziedziny nauk ścisłych czy medycznych”,

„proces komunikacji; analiza treści i formy komunikatów”, „gatunki tekstu; sieci społeczne i ich analiza, konwencje komunikacyjne w organizacjach; sieci neuronowe”, jak i „badanie wpływu technologii na działalność naukową, praktyczną i codzienne życie”. Ponadto badani deklarują zainteresowanie humanistyką cyfrową, GLAM, biografistyką oraz historią nauki. 12 osób deklaruje brak jakichkolwiek zmian w dotychczasowej problematyce badawczej. Jeszcze raz chcemy zwrócić uwagę, że przynajmniej część nowych tematów badawczych nie wykazuje istotnego związku z pojawieniem się NoKSiM. Inaczej mówiąc, tematy te mogłyby zaistnieć również w warunkach dalszego istnienia bibliologii i informatologii jako samodzielnej dyscypliny naukowej.

AKTUALNE PROBLEMY BIBLIOLOGÓW I INFORMATOLOGÓW

Ostatnim celem badania było poznanie najistotniejszych aktualnych problemów badaczy identyfikujących się jako bibliolodzy i informatolodzy. Problemem, który wprowadzie nie był najczęściej formułowany, ale ma, naszym zdaniem, duży ciężar gatunkowy jest połączenie dwu zdarzeń – powstania nowej dyscypliny będącej (nadal) mechanicznym połączeniem trzech wcześniej niezależnych i odrębnych bytów naukowych z instytucjonalnymi naciskami co do wyboru reprezentowanej dyscypliny. W odpowiedziach respondentów znalazły się m.in. takie sformułowania, jak: „do wyboru dyscypliny [innej niż NoKSiM– przypis EG i JWK] zmusiła mnie polityka uczelni, w której jestem zatrudniona”. W rezultacie wśród części respondentów występuje frustracja, zniechęcenie, wysoka niepewność zatrudnienia, brak motywacji do wytężonej pracy badawczej i dydaktycznej połączony z obawą „niezaliczenia” dorobku do wybranej dyscypliny, co może pociągać za sobą konsekwencje ewaluacyjne i zatrudnieniowe. Z analizy wypowiedzi wynika, że nastąpiło zerwanie więzi środowiskowych dawniej łączących bibliologów i informatologów (np. „stopniowe zanikanie środowiska «klasycznych» bibliologów wskutek m.in. zmian systemowych w strukturach uniwersyteckich”); izolacja badawcza, wyrażająca się brakiem wspólnych przedsięwzięć badawczych; wyraźny spadek liczby konferencji bibliologiczno-informatologicznych (zapewne częściowo będący też pokłosiem pandemii COVID-19 – przypis EG i JWK); brak wiedzy o badaniach podejmowanych w innych ośrodkach, w tym o badaniach będących konsekwencją włączenia do nauk o komunikacji społecznej i mediach. Podjęcie próby odbudowania identyfikacji i integracji środowiskowej i badawczej wydaje się być dzisiaj najważniejszym zadaniem i trudnością. Podobnie, jak stworzenie zaktualizowanej agendy badań nad książką, biblioteką i informacją (Woźniak-Kasperek,

2021), czyniącej zadość wymaganiom czasów i warunkom otoczenia. Ważna wydaje się również wskazywana przez część młodszych pracowników naukowych potrzeba udzielenia im wsparcia przez starszą kadre badawczo-dydaktyczną, podjęcie próby pomocy w sytuacji „zagubienia w nowej rzeczywistości badawczej”. To ważny sygnał, który nie może być zignorowany przez starszych stopniem, jeśli nie chcemy dopuścić do zapaści kadr badawczo-dydaktycznych i zaniku badań bibliologicznych i informatologicznych.

Wśród problemów, z jakimi borykają się dziś bibliolodzy i informatolodzy, jednym z częściej wymienianych w odpowiedzi na ankietę był problem, który uogólniająco można nazwać „możliwość publikowania wyników badań”. Respondenci wskazywali na:

- słabą korelację profilu ich badań naukowych z profilami czasopism przypisanych do dyscypliny, zwłaszcza czasopism wyżej punktowanych;
- skromny repertuar (w domyśle polskich) czasopism, w których bibliolodzy i informatolodzy w ogóle mogą publikować swoje teksty; mimo wspólnoty dyscyplinowej artykuły o tematyce bibliologiczno-informatologicznej są odrzucane przez redakcje tytułów medioznawczych czy medioznawczo-politologicznych;
- ograniczenie możliwości publikowania w czasopismach polskich i zagranicznych wynikające z tego, że na przykład bibliologia historyczna ma więcej wspólnego z naukami humanistycznymi niż społecznymi, podczas gdy dyscyplina jako całość została umiejscowiona w naukach społecznych; problem niepełnego dopasowania profilu badań pojawiał się w wypowiedziach respondentów również w odniesieniu do wymagań instytucji będących dawcami grantów badawczych;
- brak funduszy na publikacje zwarte (książki).

Wątek niewystarczających środków na badania powtórzył się w odpowiedziach kilkakrotnie, ale nie był wiodący. Powszechne było wskazywanie braku możliwości przeznaczenia wystarczającej ilości czasu na pracę *stricte* badawczą. Wśród przyczyn takiego stanu rzeczy respondenci wymieniali: nadmierne obciążenie pracami administracyjnymi i organizacyjnymi („Brak czasu na pracę badawczą, nadmiar działań administracyjnych i organizacyjnych, które paraliżują uczelnię, pochłaniając ogromnie ilości czasu i wielki nakład sił”; „brak czasu na pracę badawczą w wyniku przeciążenia pozostałymi uczelnianymi obowiązkami «coraz więcej pracy administracyjnej, organizacyjnej»”; „nieustanne reformy szkolnictwa wyższego, ciągłe zmiany, do których trzeba się dostosowywać «bardzo czasochłonne»”) oraz nadgodzinami dydaktycznymi.

Respondenci skarżyli się także na wymuszanie zmian preferencji badawczych ze względu na ewaluację i jej wyniki, na naciski w kierunku rezygnowania z wartościowych badań kosztem szukania punktów („absurdalne kryteria oceny dorobku, w niewielkim stopniu uwzględniające

jakość i kwestię pewnej swobody, niezbędnej dla uprawiania twórczości naukowej”).

Nieco ponad 10% respondentów zadeklarowało, że nie doświadcza żadnych trudności i problemów lub nie udzieliło odpowiedzi na to pytanie.

ZAKOŃCZENIE

Jedną z powinności naukowców identyfikujących się z określoną dziedziną, dyscypliną czy obszarem badawczym jest rozważanie tożsamości nauki, którą uprawiają, i ochrona owej tożsamości, by nauka nie stała się przedmiotem niewłaściwych praktyk. Wprawdzie bibliologia i informatologia utraciła status samodzielnej dyscypliny naukowej, ale to nie znaczy, że nie są nadal prowadzone badania, które w starej tradycji ulokowalibyśmy w dyscyplinie bibliologia i informatologia. Potwierdziło to przeprowadzone przez nas badanie. Daje się zaobserwować różnorodność zadeklarowanych zainteresowań badawczych, co wiąże się przede wszystkim z rozległością problematyki badawczej w ramach trzech subdyscyplin, które wyodrębniono w kwestionariuszu ankiety. Bez wątplenia są też elementy wspólne w ramach poszczególnych subdyscyplin i warto byłoby im się bliżej przyjrzeć w przyszłości. Konieczne jest dalsze szukanie odpowiedzi, co jest osobliwością tych badań, co je wyróżnia spośród badań specyficznych dla innych, pokrewnych dyscyplin naukowych, jakie są lub mogą być punkty styeczne z innymi dziedzinami i dyscyplinami, co konstituuje granicę między trzema wyodrębnionymi w badaniu „subdyscyplinami” i jakie są lub mogą być tego konsekwencje itp.

Nawet z tak skromnego badania, jak nasze, wynika, że deklarowane zainteresowania badawcze są mocno zróżnicowane. Można by powiedzieć, nadużywając kategorii paradygmatu, że charakteryzuje je „wieloparadygmatowość”. Ciekawe byłoby prześledzenie, na ile to zjawisko jest trwałe, a w jakim stopniu są to mody. Warto również odnotować, że obraz badań z zakresu bibliologii i informatologii pozostaje w wyraźnej kontrze do tego, co się dzieje w dydaktyce akademickiej (Grygowski, 2020; Król, 2019, 2020; Kurek-Kokocińska, 2016), a zwłaszcza obumierania informacji naukowej i bibliotekoznawstwa jako kierunku studiów, integrującego treści bibliotekoznawcze, informatologiczne i bibliologiczne. Nadal nieco ponad 11% pracowników uczelni prowadzi badania *stricte* bibliotekoznawcze.

Na pewno prowadzonych w różnych ośrodkach badań bibliologicznych i informatologicznych nie można rozpatrywać jako bytu z wyraźnie wytyczonymi granicami i odseparowanego od innych dziedzin i obszarów. Zresztą obecnie obowiązująca klasyfikacja dziedzin i dyscyplin skutecznie taką możliwość wyeliminowała. Siła badań prowadzonych przez bibliologów i informatologów nie powinna się wyrażać w wytyczaniu

granic zainteresowań badawczych, w izolacjonizmie badawczym. Ważniejsze jest podjęcie refleksji nad osobliwością tych badań, ich specyfiką, programem badawczym i przyszłością. Z pewnością wartościowa byłaby refleksja nad przyszłością uwzględniająca również aspekty obecnej oraz przyszłej klasyfikacji nauk.

ZAŁĄCZNIK 1

Subdyscypliny bazowe	Obszary badawcze
<p>A. Bibliologia (nauka o książce; księgoznawstwo)</p>	<p>A.01 Bibliofilstwo A.02 Bibliologia historyczna (w tej kategorii mieszczą się m. in. badania dotyczące historia książki, także książki rękopiśmiennej; historii bibliotek, ale nie prasy → patrz Prasoznawstwo) A.03 Czytelnictwo, kultura czytelnicza A.04 Edytorstwo, również edytorstwo cyfrowe A.05 Estetyka książki (tu m. in. oprawoznawstwo, zdobnictwo książkowe, ilustratorstwo) A.06 Książka jako artefakt kultury oraz jako narzędzie komunikacji A.07 Obieg książki (tu m. in. badania z zakresu księgarstwa, antykwarstwa, rynku pierwotnego i wtórnego, obiegu społecznego, ale także badania mające za przedmiot ludzi książki) A.08 Prasoznawstwo; A.09 Produkcja książki (cyfrowej, sieciowej, konwergencyjnej, transgresyjnej itd.); A.10 Recepcja i społeczne oddziaływanie książki A.11 Teoria, historia i metodologia bibliologii (tu m. in. badania z zakresu dydaktyki, badania dotyczące kadr bibliologicznych itp.)</p>
<p>B. Bibliotekoznawstwo</p>	<p>B.01 Bibliopedagogika; biblioterapia B.02 Biblioteka i jej funkcje oraz oddziaływanie społeczne B.03 Bibliotekoznawstwo stosowane, czyli bibliotekarstwo (tu m. in. problematyka zarządzania i organizacji bibliotek, personelu, struktury, zasobów i usług bibliotecznych, w tym bibliotecznych usług informacyjnych, budownictwa bibliotecznego, marketingu, mediów społecznościowych bibliotek) B.04 Zachowania użytkowników bibliotek (tu również potrzeby użytkowników bibliotek)</p>

C. Informatologia (nauka o informacji)	C.01 Architektura informacji C.02 Bibliografia, inne źródła informacji i danych C.03 Bibliometria i naukometria (informetria, webometria, altmetria) C.04 Edukacja informacyjna i medialna (w zakresie kształcenia użytkowników) C.05 Ekologia informacji C.06 Komunikacja naukowa (tu m. in. badania z zakresu publikowania naukowego, mediów społecznościowych dla naukowców, wizerunku naukowca w sieci) C.07 Kultura informacyjna i medialna C.08 Organizacja i zarządzanie informacją i wiedzą (tu m. in. problematyka dostępu do informacji, wyszukiwania informacji, systemów i zasobów informacyjnych, Big Data, uczenia maszynowego, NLP, sieci neuronowych, globalnego systemu informacyjnego) C.09 Teoria, historia i metodologia nauki o informacji (tu m. in. badania z zakresu dydaktyki, badania dotyczące kadr informatologicznych i bibliotekarskich) C.10 <i>User Experience</i> i <i>User Interface</i> C.11 Usługi informacyjne (tu także infobrokerstwo, usługi analityczne) C.12 Zachowania użytkowników informacji i mediów
---	---

BIBLIOGRAFIA

- Głowacka Ewa; Kisilowska Małgorzata; Świgoń, Marzena (2021). Analiza struktury przedstawicieli nowej dyscypliny – nauk o komunikacji społecznej i mediach. *Przegląd Biblioteczny*, R. 89, z. 3, s. 299-316.
- Grygrowski, Dariusz (2020). Studia bibliotekoznawcze w kryzysie. W: *Interdyscyplinarium nauk o mediach i kulturze*, red. M. Antczak, Z. Gruszka, Łódź: Wydaw. Uniwersytetu Łódzkiego, s. 145–176.
- Hofman, Iwona (2019). Paradygmaty nowej dyscypliny. *Studia Medioznawcze*, vol. 20, nr 4, s. 308-317.
- Jabłonowski, Marek; Mielczarek, Tomasz (2019). Komunikowanie społeczne i media – federacja, a nie inkorporacja. *Studia Medioznawcze*, vol. 19, nr 4, s. 13-27.
- Koredczuk, Bożena (2019). Book Studies Communication in Selected Communication Systems and their Influence on the Location of the Discipline in the Current Obligatory Classification of Fields and Scientific Disciplines – an Outline of the Research Problem. *Przegląd Biblioteczny*, spec. issue, pp. 20-31.
- Koredczuk, Bożena; Woźniak-Kasperek, Jadwiga (2019). Bibliologia i informato-

- logia w naukach o komunikacji społecznej i mediach – odrębność czy komplementarność? *Studia Medioznawcze*, vol. 20, nr 3, s. 212-224.
- Król, Magdalena B. (2019). Learning by doing a pokolenie Z na przykładzie realizacji projektu „UPoluj kulturę!”, *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia*, z. 17, s. 305-327.
- Król, Magdalena B. (2020). Nowe kierunki kształcenia w instytutach bibliotekoznawczych uniwersytetów polskich. Studium przypadku: Instytut Nauk o Informacji Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia*, z. 18, s. 352-369.
- Kulczycki, Emanuel (2019). *Wzory publikacyjne polskich naukowców w latach 2013-2016. Nauki humanistyczne i nauki społeczne*, DOI: 10.6084/m9.figshare.7797527, s. 53-60.
- Kurek-Kokocińska, Stanisława (2016). *Studia bibliotekoznawcze w Polsce. Historia i ewolucja w latach 1945-2015 ze szczególnym uwzględnieniem przykładu Uniwersytetu Łódzkiego*. Łódź: Wydaw. Uniwersytetu Łódzkiego 2016.
- Lisowska-Magdziarz, Małgorzata (2019). Media i komunikowanie społeczne: federacja, ale jaka? Dalsze pytania o przyszłość dyscypliny. *Studia Medioznawcze*, vol. 20, nr 2, s. 118-129.
- Osiński, Zbigniew (2019). Analysis of the Thematic Overlap Between Library and Information Science and Other Sub-disciplines of the Social Communication and Media Sciences in Poland. *Zagadnienia Informacji Naukowej – Studia Informacyjne*, vol. 57, nr 2A, s. 28-44.
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 września 2018 r. w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych na podstawie art. 5 ust. 3 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2018, poz. 1668).
- Woźniak-Kasperek, Jadwiga (2019). Information Science Under the Conditions Created by the New Classification of Fields and Scientific Disciplines: Opening a Balance Sheet. *Przegląd Biblioteczny*, spec. issue, pp. 9-19.
- Woźniak-Kasperek, Jadwiga (2021). Nauki o komunikacji społecznej i mediach – forma, treść, kontekst. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia*, z. 19, s. 3-18.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 7 września 2022 r.

EWA GŁOWACKA

Institute of Information and Communication Research

Faculty of Philosophy and Social Sciences

Nicolaus Copernicus University in Toruń

e-mail: egt@umk.pl

ORCID 0000-0001-9538-9386

JADWIGA WOŹNIAK-KASPEREK

Faculty of Journalism, Information and Book Studies

University of Warsaw

e-mail: jbwozniak@uw.edu.pl

ORCID 0000-0002-1600-3914

RESEARCH IN THE FIELD OF BOOK AND INFORMATION STUDIES AS DESCRIBED BY THE SCHOLARS

KEYWORDS: Book studies and information studies. Social communication and media sciences.

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – The study was aimed at: 1) developing a map of research fields and domains which are explored by the scholars identifying themselves as researchers in book and information studies; 2) getting acquainted with new research fields and domains which result, among else, from the affiliation of researchers to social communication and media science or another discipline; 3) learning about the most significant current problems faced by the researchers. **Research methods** – The authors used a survey and statistical analysis – data were collected from the survey questionnaires and available open resources. **Results** – The most dominant research fields and domains in book and information studies were discovered to be: historical book studies, information and knowledge organization and management, information and media users' behavior. New declared research subjects mostly are not related in any significant way to the emergence of social communication and media sciences (NoKSIM). Most common problems experienced by the researchers are: „forced” affiliation to the disciplines other than NoKSIM and lack of possibility to allocate a sufficient amount of time to undisturbed research activities. **Conclusions** – It is indispensable to reflect on the peculiarity of book and information studies, their future and research program in the new reality of science organization.

MARIOLA ANTCZAK

Department of Information, Library and Book Science
Faculty of Philology
University of Lodz
e-mail: mariola.antczak@uni.lodz.pl
ORCID 0000-0002-4378-7101

ZBIGNIEW GRUSZKA

Department of Information, Library and Book Science
Faculty of Philology
University of Lodz
e-mail: zbigniew.gruszka@uni.lodz.pl
ORCID 0000-0002-7834-3893

ACADEMIC LIBRARY RESEARCH DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF IF OF JOURNALS: BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF ARTICLES BASED ON THE LISTA DATABASE (2000-2019)

Mariola Antczak, associate professor, is head of Department of Information, Library and Book Science at the University of Łódź in Poland. Areas of interest: reading culture, library marketing and management, information culture. The author of many articles published in scientific and professional journals, for example: Relevance of Jean Twenge's publications to research on teenage reading culture *Polish Libraries*, 2021, 9: 222-247; Deregulation of the librarian profession in Poland: the course and the consequences (co-author Z. Gruszka). In: *Information and technology transforming lives: connection, interaction, innovation: Proceedings of International Symposium Bobcatsss, Osijek 2019*.

Zbigniew Gruszka, Ph.D., assistant professor at University of Lodz (Poland) in the Department of Information, Library and Book Science. Areas of interest: library management and strategies, regional studies, digital literacy. Selected publications: What May Library and Information Science Offer to Personal Information Management? *Zagadnienia Informatyki Naukowej* 2020, 2, *Institutional contexts of LIS education in Poland Education for Information* 2020, *Deregulation of the librarian profession in Poland: the course and the consequences* (co-author M. Antczak). In: *Information and technology transforming lives: connection, interaction, innovation: Proceedings of International Symposium Bobcatss, Osijek* 2019.

KEYWORDS: Bibliometric analysis. Academic libraries. Research trends. University libraries. College libraries.

ABSTRACT: Thesis/Objective – This paper presents the results of bibliometric analysis of the metadata of 16095 articles about academic libraries published between 2000 and 2019, extracted from the Library, Information Science and Technology Abstracts (LISTA) database.

The aim of the authors of this paper was to find out about the growth of research on academic libraries and also about the authors' choice of the place of publication (journals with and without IF). **Method** – In order to achieve the set goals, the following research methods were used: bibliometric analysis, method of document analysis, method of literature review, comparative method. **Results** – The study confirmed that the journals with IF, despite some doubt regarding the Impact Factor as such, enjoyed a growing interest of authors throughout the whole analysed period, while the number of articles published in journals without IF clearly decreased.

INTRODUCTION

The issue of research development in the area of academic libraries is not often addressed in the literature. LIS research in general is discussed much more often. As a matter of fact, there have been no studies with longer chronological ranges and there are no figures reflecting the interest of researchers in the subject of academic libraries. This is the first reason for the authors undertaking the research project the results of which are discussed in this article. Another reason was the lack of publications on the relationship between researchers' interest in the topic of academic libraries and the place chosen for the publication of texts. When planning the research, the authors focused on journals as the fastest and most popular form of scholarly publication. They wondered whether the Impact Factor (IF) influences the choice of the journal for publication.

IF is calculated by Clarivate to reflect the yearly average number of citations of articles published in the last two years in a given journal. Thomson Reuters' Journal Impact Factor was developed to evaluate the quality of a journal based upon the citations received from its published works (Garfield, 1999, 2003; Law & Leung, 2020).

For many researchers and the institutions they represent, the number of accepted publications in high IF journals reflects the quality of their research. It has been noticed that researchers publishing articles in the field of Library & Information Science (LIS), including papers on academic libraries, are beginning to pay increasing attention to the conscious choice of journals in which they submit their texts. The authors were familiar with the concerns expressed by Eugene Garfield, the originator of IF and the person responsible for the creation of the Journal Citation Report (JCR), about the way journals are categorised in the selected database. He stated that the heuristic methods used by Thomson Scientific for categorizing journals are by no means perfect (Garfield, 2006, p. 92).

However, based on the authors' initial observation, it was clear that it is those journals that have an IF – despite it being debatable and perceived as imperfect in the scientific world (Garfield, 2006; Williams, 2007; Callaway, 2016) – that are more frequently selected, while interest in those that do not have this factor decreases.

LITERATURE REVIEW

The topic of academic libraries is one of the most frequently discussed subjects in LIS research worldwide. It ranked fourth in 2001-2005, after "bibliometrics", "knowledge management" and "social media" (Onyancha, 2018, p. 465). Academic libraries as a popular topic for LIS emerged in the 1990s (Dora & Kumar, 2020, p. 243). The few texts found on the topic include articles from the second decade of the 21st century (Sootheran, 2014; Hydar et al., 2015; Dora & Kumar, 2020; Srirahayu et al., 2020). At the same time, it should be noted that bibliometric and content analysis on the area of academic libraries research trends are very limited. The scientists pay little attention to this theme in the scientific literature (Cervone, 2005; Sootheran, 2014). Thus, despite the interest of researchers in the topic of academic libraries, following the development of research in this field is not a priority area of study, although we may observe some articles about bibliometric analysis of selected periodicals (f.i. Aslam et al. 2021). Much more frequently, studies are carried out in the area of trends in LIS research in general.

They have been conducted since the second half of the 20th century. It is in those analyses that authors sometimes distinguish academic libraries

as a separate area of the trends diagnosed (Atkins, 1988, Järvelin & Vakkari, 1990; Buttlar, 1991; Kumpulainen, 1999; González-Alcaide et al., 2008; Milojević et al., 2011; Singh & Chander, 2013; Tuomaala et al., 2014; Dora & Kumar, 2020; Han, 2020).

The interesting discussion on the issue of IF, held on the pages of scientific journals, was a stimulus for the authors to not only analyse the development of researchers' interest in the topic of academic libraries, but also to answer the question whether IF is important for the authors publishing papers on this topic. When analysing the available literature on IF, we can find works on its genesis, reasons for the application of IF, but also its meaning and advantages and disadvantages.

The history of IF has been discussed, among others, by its creator Eugene Garfield (1999, 2003, 2006). When highlighting the advantages of the system, authors point out that it is the most frequently used journal-based metrics (Koeblinger et al., 2019), which helps identify quality publications in the scientific community (Kulczycki et al., 2021, p. 8542). The drawback of IF is that it is largely depended on the skewness in the distribution of citations, the interdisciplinary differences, the fact that it takes into account the non-research articles, and editorial policies (Orbay et al., 2020, p. ii; Ali, 2021). The criteria used by Thomson Reuters to determine whether a journal is included or not is not disclosed to the public (Law & Leung, 2020). Other conceptual, technical, liability to manipulation, and misuse problems associated with IF are also mentioned (Bloch & Walter, 2001; Ali, 2021). Some researchers caution against basing journal evaluation solely on IF (Moed & Leeuwen, 1995).

As mentioned, the debatable nature of IF has led to a spirited dialogue in the scientific world in recent years. This has resulted, among other things, in the development of The Declaration on Research Assessment (DORA), which aims to improve the way researchers' work is evaluated (DORA, 2021). A modified version of the IF was proposed, one which expands its formulas for a better accuracy of the citations of articles published in a specified journal (Smarandache, 2020).

METHODOLOGY

The major objectives of the study were to trace the development of research on academic libraries in 2000-2019. The area of interest included articles published in journals registered in the Library, Information Science and Technology Abstracts (LISTA) database, which is available in the EBSCO resources. The database offers access to meta-data on the contents of more than 610 indexed core journals and more than 120 indexed selective and priority journals. Subject coverage includes e.g. librarianship, classification, bibliometrics, information management and more.

Publications were searched using the keywords “academic libraries” OR “university libraries”. The chronological range was narrowed from 2000.01.01 to 2019.12.31. The resulting bibliographic database of articles (A) was N=16095 records. The data were then imported into an Excel sheet for management and analysis.

Due to the other aim of the study mentioned in the introduction, one related to tracing the interest of researchers in publishing in journals with IF, we have separated from the resulting database (A) those articles which were found in journals indexed by the Journal Citation Report (JCR) database. This is a database containing a number of indicators which characterise the importance of a given journal, e.g. Eigenfactor, Article Influence, but also IF, which is of interest to the authors of his paper. The choice of this database was also dictated by the fact that it contains all the most important journals, in which – in accordance with Bradford’s law – a remarkable number of all valuable publications in the field under study are printed. Due to the main research objective, we decided not to use other sources, e.g. the SCOPUS database, which does not provide information on the IF of the journals, but takes into account an alternative indicator, CiteScore.

Database (B) (N1=3186) was created from database (A), after removing articles from journals without IF, not found in the JCR database in category “Information science & library science”). Database (C) (N2=12909) was also separated from database (A). It contains bibliographic data of articles which were left after the separation of those assigned to database (B) (cf. Table 1). In summary: database (A)=bases (B)+(C).

Table 1 Description and figures of databases (A), (B) & (C) used in the study

Database name	Description of the database	Number of articles
Database (A) =(B)+(C)	Bibliographic data of articles selected from LISTA using keywords “academic libraries” OR “university libraries”; chronological coverage from 2000.01.01. to 2019.12.31.	N0=16095 N0=N1+N2
Database (B) with IF	Database (A) after removing articles from journals without IF (not found in the JCR database in the category “Information science & library science”)	N1=3186
Database (C) without IF	Database (A) after removing articles from journals with IF (found in the JCR database in the category “Information science & library science”)	N2=12909

Source: own elaboration.

Exploring the development of research on academic libraries and the interest of authors in publishing in journals with IF, seven specific research questions were posed:

RESEARCH QUESTIONS

RQ1: What was the yearly distribution of articles, divided into articles published in journals with and without IF?

RQ2: What was the yearly distribution of journals with and without IF in which articles were published?

RQ3 In which years/decades were the most/fewest articles published in journals with and without IF?

RQ4: In which years/decades were the most/ fewest journals with and without IF selected to publish articles?

RQ5: What is the ratio of articles published in journals with and without IF?

RQ6: What is the ratio of journals with and without IF selected to publish articles?

RQ7: What percentage of "Information science & library science" journals from the JCR database are selected annually to publish articles on academic libraries?

Methods of research were: bibliometric analysis, comparative method.

DATA ANALYSIS AND INTERPRETATION

According to Eugene Garfield, journals with higher IF are perceived as more prestigious (Garfield, 2006, p. 92). In 2016, Vincent Larivière and his team, stated in their article: "Although the Journal Impact Factor (JIF) is widely acknowledged to be a poor indicator of the quality of individual papers, it is used routinely to evaluate research and researchers" (Larivière et al., 2016). Despite its debatable, controversial nature and the common knowledge of its inadequacies (Williams, 2007), IF is still taken into account by researchers when they select a journal for publication and by librarians to choose journals for purchase. The authors wondered whether the findings would confirm or deny that researchers' interest in publishing articles about academic libraries in journals with IF increased between 2000 and 2019.

Table 2 presents data on the number of articles on academic libraries and the journals selected for publication of those articles, divided into individual years of the period 2000-2019. Columns 2, 3, 5 & 7 refer to the number of journals, while columns 4, 6 & 8 refer to the number of articles.

The sum of articles in database (A) was N0=16095, in database (B) N1=3186 and in database (C) N2=12909.

Table 2: Number of journals and articles on academic libraries in databases (A), (B) & (C) selected from the LISTA database vs the number of LIS journals in the JCR database from 2000-2019

Year	No. of journals in the JCR database in the category "Information Science & Library Science" (with IF)	No. of journals in the (A) database	No. of articles in the (A) database	No. of journals in the (B) database with IF	No. of articles in the (B) database in journals with IF	No of journals in the (C) database without IF	No. of articles in the (C) database in journals without IF
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
2000	55	46	196	13	65	33	131
2001	55	46	200	9	44	37	156
2002	55	38	70	15	18	23	52
2003	55	77	364	6	37	71	327
2004	54	122	580	17	79	105	501
2005	55	151	733	15	111	136	622
2006	53	167	903	16	118	151	785
2007	56	169	859	15	104	154	755
2008	61	186	1040	22	188	164	852
2009	66	186	1051	24	161	162	890
2010	77	175	1116	24	146	151	970
2011	83	166	1082	27	199	139	883
2012	85	177	973	32	183	145	790
2013	84	165	1150	31	216	134	934
2014	85	148	989	36	251	112	738
2015	86	151	970	33	279	118	691
2016	85	136	950	30	244	106	706
2017	88	141	1035	29	229	112	806
2018	89	129	995	23	239	106	756
2019	87	132	839	29	275	103	564
Total	x	x	N=16095	x	N1=3186	x	N2=12909

Source: own elaboration.

Legend:

x – the filling of the cell was pointless

blue colour – number of journals

white colour – number of articles

In order to visualize the development of research on academic libraries, measured by the number of articles published on this topic, Figure 1 was developed, which shows the increase of publications on academic libraries in the chosen journals. The numbers of articles on academic libraries included in the databases were compared: (A) – blue colour, (B) – orange colour and (C) – grey colour, in chronological order, through the consecutive years of the period 2000-2019.

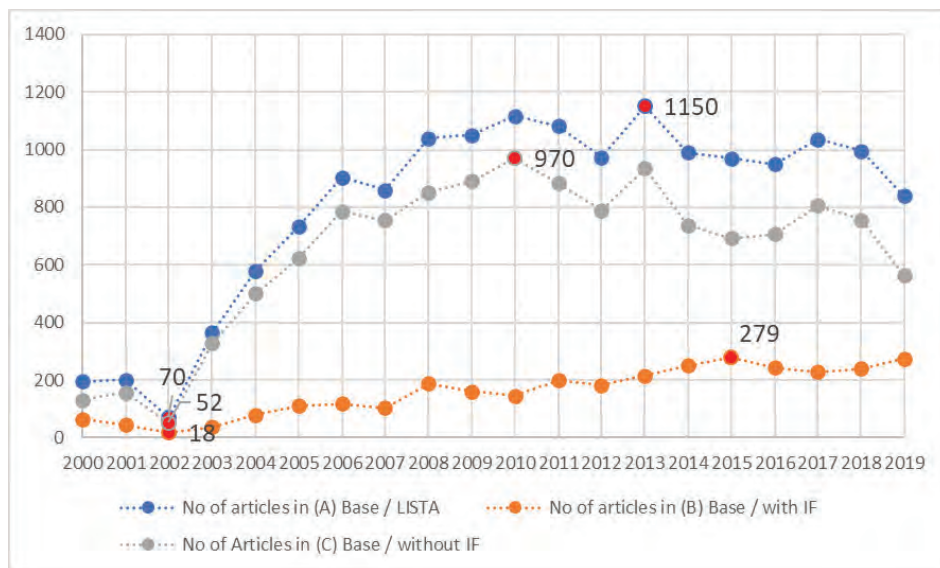

Fig. 1. No. of articles on academic libraries in (A), (B) & (C) databases: comparison (2000-2019)

Source: own studies.

In the first decade, the number of articles on academic libraries regardless of the place of publication (in journals with or without IF) grew decisively from 196 in 2000 to 1051 in 2009 (with a decrease in 2002 to 70; difference between the extrema: 981 articles). The number of articles in the second decade declined, rather unevenly, in leaps: from 1116 in 2010 to 839 in 2019 (difference: 277 articles). When analysing the data divided into databases (B) and (C), one can observe a small but steady increase within the two decades only for the former database (from 65 in 2000 to 275 articles in 2019). For those articles whose authors chose journals without IF for publication, the beginning of the second decade was a watershed. While at first definitely more and more articles were published each year in journals without IF (starting from 131 in 2000 to 890 in 2009), from 2011 onwards the number thereof started to decrease (to 564 in 2019).

In 2019, the number of articles published in journals without IF was still greater than the number of those in journals with the Impact Factor (ratio:

564 to 275), but the entire second decade is analysed, a clear downward trend can be seen starting from 2010 for the number of articles recorded in database (C), while an upward trend is observed for those recorded in database (B) (cf. figure 1). The difference in 2019 is 289 articles (564-275), whereas in 2010, when the difference was highest, it was 824 (970-146), which mean it decreased more than four times (824:189).

The analysis of database (A) demonstrated that 62.7% of publications on academic libraries were published between 2010 and 2019 (10099 papers for N0=16095), which is more than in the first decade. The same rate for database (B) was 71% (2261 for N1=3186), and for database (C) it was 60.7% (7838 for N2=12909). The data analysis shows that the interest in publishing articles in journals was higher in the second decade. The biggest change in this respect took place in the group of articles published in journals with IF

During the period under study, i.e. 2000-2019, the highest number of articles on academic libraries was recorded in the years: 2013 (1150) based on database (A); 2015 (279) based on database (B); 2010 (970) based on database (C), while the lowest number of such articles was recorded in 2002: (70) based on database (A), (18) based on database (B) and 52 based on database (C). Thus, the minimum values, regardless of the database, were all recorded in the first decade, while the maximum ones – in the second decade.

Figure 2 compares the numbers of journals that were selected for publication of articles on academic libraries included in databases (A) – blue, (B) – orange and (C) – grey, in the chronological order of consecutive years of the period 2000-2019.

The interest in the subject reflected in the number of journals with IF (database B) selected for publication can be considered as still growing (from 2004 onwards), albeit very slowly. However, for the journals recorded in database (A), it can be seen that from 2003 until 2008 the number of these journals increased (from 38 in 2002 to 186 in: 2008 and 2009) and then slowly decreased (from 175 in 2010 to 132 in 2019). At the same time, the number of journals with IF selected for publication remained more or less at the same level (between 24 and 36 titles).

If the period under study is divided into decades, in the case of the number of journals in which articles on academic libraries were published, based on database (A), it can be seen that between 2000 and 2009 the number of those journals increased strongly, from 46 in 2000 to 186 in 2009 (with a decrease in 2002 to 38; difference: 140 journals), while in the second decade, i.e. 2010-2019, numerous fluctuations were observed, but the number itself slowly decreased, from 175 in 2010 to 132 in 2019 (difference: 43 journals).

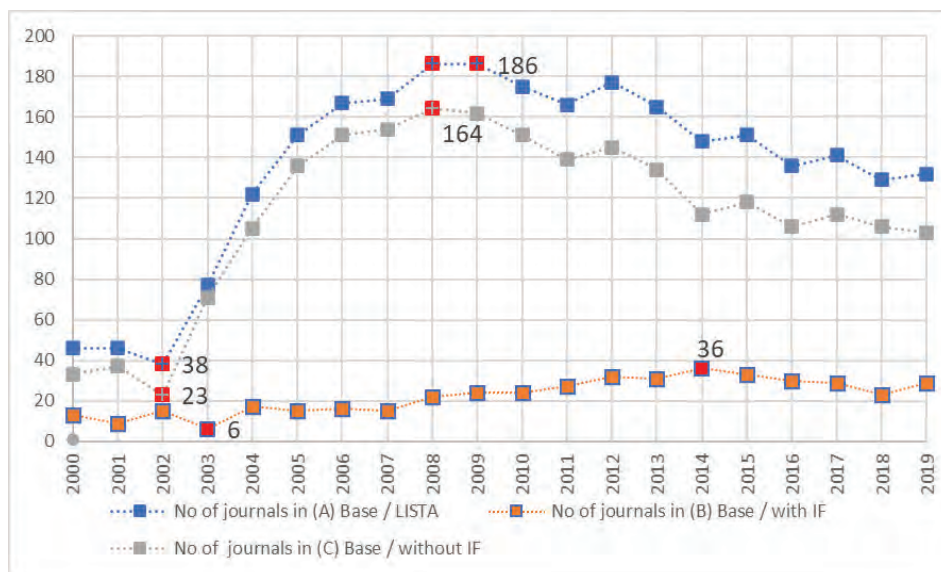

Fig. 2. No. of journals with articles on academic libraries in databases (A), (B) & (C) (2000-2019)

Source: own studies.

In the case of the journals only from database (B) with IF, it would be fair to say that in the first decade the number of journals increased slowly (from 13 in 2000 to 24 in 2009; difference: 11 journals). In the second decade, the number of journals increased from 24 to 36 titles until 2014, after which it started to decrease to 23 titles in 2018, to increase again to 29 titles in 2019. Throughout the whole 2000-2019 period, a slowly rising trend of choosing journals with IF for publication of articles on academic libraries can be seen.

The highest number of journals was recorded in 2008-2009 (186) on the basis of database (A), in 2014 (36) on the basis of database (B) and in 2008 (164) on the basis of database (C). The number of journals was the lowest in 2002 on the basis of databases (A) – 38 and (C) – 23, and in 2003 – 6 based on database (B). Thus, the minimum values on the basis of data from databases (A), (B) & (C) were all recorded in the first decade (just like in the case of articles), while the maximum values were recorded in the first decade for databases (A) & (C), and in the case of database (B) with IF – in the second decade.

The graphs of articles (Figure 1) and journals (Figure 2) are similar, which means that the increase in the number of articles generated the need to publish in new titles, and therefore new journals were chosen. A slight deviation occurred in the second decade in the case of the choice of journals with IF, because although the number of articles increased (cf. Table 2,

col. 6), the choice of journals remained more or less constant (mean: 29, based on data from Table 2, col. 5).

Although journals without IF are still more frequently chosen by authors for publication of articles on academic libraries (in 2019, 103 journals with IF versus 29 journals without IF; difference: 74), the interest in them is visibly declining (the largest difference was in 2008: 142, so it almost doubled in eleven years).

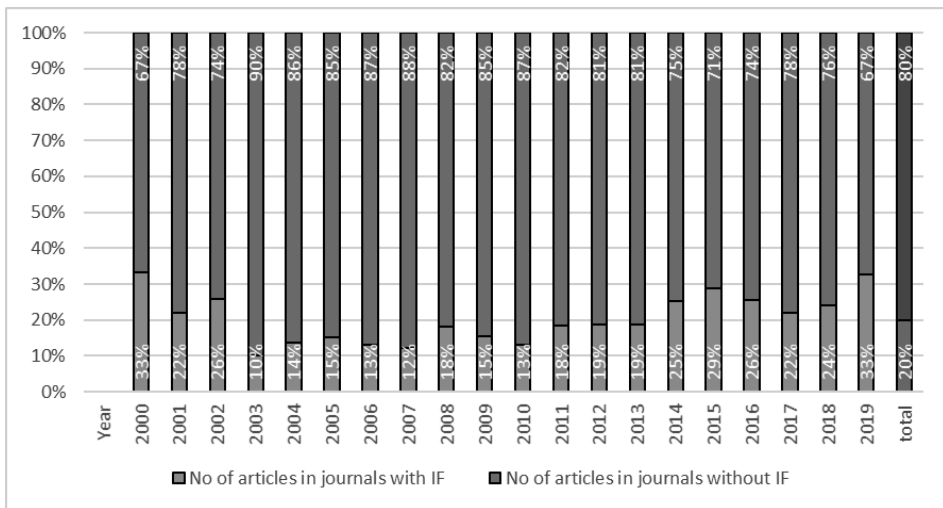

Fig. 3. Ratio of articles on academic libraries published in journals with and without IF (2000-2019) in database (A)

Source: own studies.

The ratio of articles published in journals with IF to those published in journals without IF during the period under study remained to be on average 20%:80% (Figure 3; last bar).

The smallest number of articles published in journals with IF was recorded in 2003 (10% as compared to 90% in journals without IF). Starting from that year, the number of articles published in journals with IF increased slowly. In 2019, there were 33% of those, which echoed the result from 2000. In the presented Figure 3, the second decade shows a small but steady increase in the number of articles published in journals with IF. Since 2014, on the other hand, the share of the number of articles in journals with IF in relation to those published in journals without IF was not less than 22%.

The lowest number of journals with IF chosen for publication of articles on academic libraries was in 2003 (8%, against 92% of journals without IF), despite the higher interest in this type of journals that was noticeable in the years 2000-2002 – the percentage did not drop below 20% (2001), and

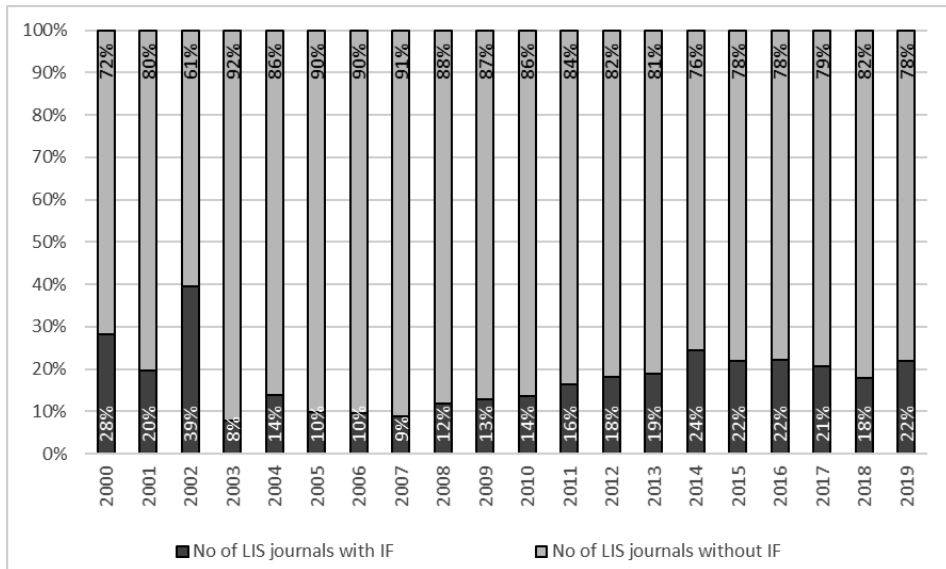

Fig. 4. Ratio of journals with IF and without IF publishing articles related to academic libraries (2000-2019) in database (A)

Source: own studies.

at its best it was 39% (2002). The difference between 2002 and 2003 was 11 journals (down from 15 in 2002 to 6 in 2003). In the period 2004-2009 the share of journals with IF did not exceed 14%. Since 2010, the number of journals with IF remained more or less constant, and its ratio to journals without IF was on average 20%. It reached the highest value in 2014 (24%), and the lowest value in 2010 (14%). In 2019, journals with IF accounted for 22% of all journal titles chosen for the publication of articles on academic libraries. Identical percentage values were recorded in 2015-2016.

Table 2 presents the numbers of journals in the field of "Information science & library science" found in the JCR database (cf. col. 2). During the period 2000-2019, a steady increase in the number of such journals can be observed, from 55 in 2000 to 87 in 2019, which means that the number of those journals increased by 32. The answer to the question about the percentage of JCR journals in the field of "Information science & library science" that are chosen every year for the publication of articles on academic libraries is illustrated in Figure 5. The percentage values vary between 11 and 42%. In the second decade, they did not fall below 26% (mean: 35%), while in the first decade the bottom value was 16% (mean: 27%). The analysis of the data demonstrates that between 2000 and 2019 about one-third of the journals registered by JCR were chosen for publication of articles on academic libraries.

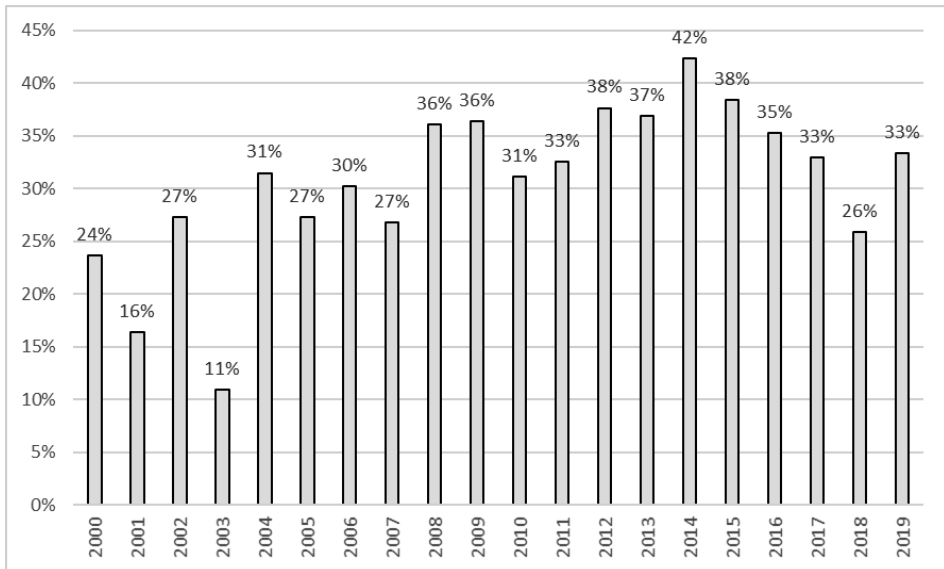

Fig. 5: Percentage of journals chosen for publication of JCR articles on academic libraries in all “Information science & library science” journals from the JCR database (with IF), by year (2000-2019)

Source: own elaboration.

DISCUSSION

The analysis of the data on the number of publications on academic libraries from 2000 to 2019 shows that 2002 was a breakthrough year, in which a clear decrease was observed. When looking for reasons for this situation, it is important to consider how it may be related to the dot.com bubble (also known as the tech bubble, dot-com boom, IT bubble). Although there is no clear evidence of it, dot.com affected many spheres of activity of various institutions, including media institutions and libraries. It required them to reformulate their previous patterns of operation. Moreover, his phenomenon was possibly aggravated by the recession observed in the early 2000s, which affected both the United States and Europe. The crisis, which also affected libraries, was at the same time a prompt for them to take on new social roles. Academic libraries in particular had much to offer to both institutions and communities (Braunstein et al. 2012, pp. 175-191; Winston et al. 2005). Mark Winston and Susan Quinn’s research findings on this topic were published in *New Library World* (2005). The authors answered the question about the impact of economic, political, technological and social changes, but also of the related crises, on the role of academic libraries in society between 2001 and 2005. Having analysed selected academic journals, they determined the extent to which the efforts of librarians and libraries influenced the resolution of these problems: “The research

results indicate increased focus on war and terrorism and large-scale economic and technological change, as related to information services, in the literature, during and after 2001, but less focus on information access, despite the impact of war and terrorism on library collections and resulting legal and policy decisions related to access to information" (Winston et al. 2005).

After 2002, a clear, rapid and systematic increase in the number of articles on academic libraries is observed (see Figure 1). The beginning of the 21st century saw the emergence and intensification of a number of phenomena that affect scholarly activity. Firstly, science became internationalised due to the spread of the Internet. Secondly, activities aimed at the internationalisation of the scientific output of individual countries were initiated in many regions of the world. An important factor influencing the change in the model of science has been, and still is, progressive globalisation, including globalisation of science and knowledge, as well as the increased importance and possibilities of teamwork, facilitating the transfer of intellectual capital. On the other hand, an interesting phenomenon is the decline of interest in the subject of academic libraries, observed since 2014. It is clearly related to the IF of the journals chosen for publication. If we take IF into account, it would turn out that the "decline" is seen only in the case of the number of articles and journals without IF, while in the area of journals with IF a slow increase is recorded both in the number of articles and journals chosen for publication. According to the authors of this paper, this may be related to the weakening motivation to publish by authors who are not scholars. To verify this hypothesis, additional research would need to be conducted. It would be necessary to determine the proportion of authors publishing in journals without IF representing non-academic and academic institutions. It would be worth asking the question about the affiliation of authors who decide to publish in journals, taking into account the IF of those journals or lack thereof. If academics predominated among the authors publishing in journals with IF, and among those who choose journals without IF there were more non-academics (e.g. librarians), there would be grounds to confirm the hypothesis posed.

The analysis of the data confirmed that authors of scholarly texts, including those about academic libraries, are interested in publishing in IF journals, which may indicate the existence of a kind of "IF culture". If the determined trends continue, and the trend lines intersect (cf. Figures 1 and 2), then at the end of the 2030s we will have a situation in which journals with IF will be chosen by authors publishing articles about academic libraries more often than those without IF.

Although the assessment of IF credibility is still debated, as evidenced by the numerous articles on the topic, it is most likely that authors of texts

realise that by publishing in journals with a high IF they will be better recognised and their work will be cited more frequently. This observation provides important guidance for authors planning to make decisions related to the management of their scientific output in the future. This issue needs additional research to verify what causes choosing periodicals by authors. The results may also be of interest to the owners and editors of academic journals, as they prove the continually important role of the IF in the market of academic journals. For the same reason, librarians responsible for purchasing and maintaining access to journal databases may also be interested in the results and use them to make appropriate purchasing decisions.

CONCLUSIONS/FINDINGS

The present study attempted to analyse the research productivity in the area of academic libraries research which is based on journals, and takes into account whether they are IF journals or non-IF ones, for the period 2000-2019.

The major findings of the study are as follows:

RQ1: What was the yearly distribution of articles, divided into articles published in journals with and without IF?

In the period 2000-2019, there is a clear increase in the number of publications on academic libraries. The number of articles published in journals with IF increased: from 65 in 2000 to 275 in 2019, while in journals without IF it increased until 2010, then decreased from 970 in 2010 to 564 in 2019.

The interest in the topic under study here was found to be definitely higher in the second decade of the studied period: 71% of articles in journals with IF compared to the first decade, and 60.7% in journals without IF.

RQ2 What was the yearly distribution of journals with and without IF in which articles were published?

Between 2000 and 2019, the number of journals, irrespective of their IF, in which articles on academic libraries were published grew from 46 in 2000 to 186 in 2008-2009 (with a decrease in 2002 to 38), while starting from 2010 it decreased (to 132 in 2019). In the first decade, for journals with IF the growth was moderate (from 13 titles in 2000 to 24 in 2009), while for those without IF it was intensive (from 131 in 2000 to 890 in 2010). In the second decade, i.e. 2010-2019, an increase in the number of journals with IF (from 24 in 2010 to 29 in 2019) was still observed, while in the case of journals without IF, a noticeable decrease was recorded (from 970 in 2010 to 564 in 2019).

RQ3 In which years/decades were the most/fewest articles published in journals with and without IF?

In the period under study, the highest number of articles on academic libraries was recorded in 2010 (970) for those published in journals without IF, and in 2015 for articles published in journals with IF (279); the lowest number was recorded in 2002, respectively: 52 and 18. The minimum values, regardless of the studied group of articles (published in journals with and without IF), were recorded in the first decade, while the maximum values – in the second decade.

RQ4: In which years/decades were the most/ fewest journals with and without IF selected to publish articles?

The highest number of journals without IF that were chosen to publish articles on academic libraries was recorded in 2008 (164), and in the case of those with IF – in 2014 (36); while the lowest number was recorded in 2002 (23) and in 2003 – 6 journals with IF. The minimum and maximum values regarding the number of journals without IF in which articles on academic libraries were published were recorded in the first decade, while for journals with IF the minimum value was recorded in the first decade and the maximum value – in the second decade.

RQ5: What is the ratio of articles published in journals with and without IF?

Between 2000 and 2019, more texts on academic libraries were published in journals without IF compared to those with IF. The ratio was 80:20. The difference in the last year under study, 2019, was 74, and the ratio was 67:33. The second decade shows a small but steady increase in the number of articles in IF journals. On the other hand, since 2014, the share of the number of articles published in journals with IF in relation to those in journals without IF was not less than 22%.

RQ6: What is the ratio of journals with and without IF selected to publish articles?

From the comparison of data concerning the journals chosen for publication, it can be concluded that those with IF enjoy moderate, but stable popularity, with a noticeable decrease in the interest of authors in publishing in journals without IF.

Since 2010, the number of journals with IF remained more or less constant, and its ratio to journals without IF was on average 20%. It reached its highest value in 2014 (24%) and its lowest value in 2010 (14%). In 2019, journals with IF accounted for 22% of all journal titles chosen to publish articles on academic libraries.

RQ7: What percentage of “Information science & library science” journals from the JCR database are selected annually to publish articles on academic libraries?

The data analysis shows that between 2000 and 2019 about one-third of the journals registered by JCR were selected for publication of articles on academic libraries.

The results of the analysis of the collected data confirm the earlier observations of the authors concerning the increasingly conscious choice of journals with a confirmed reputation as places of publication. Journals with IF may be deemed as such. Although the community’s interest in publishing articles on academic libraries in journals, irrespective of IF, declined since 2014, the number of those published in journals with IF increased slowly throughout the whole 2000-2019 period. Despite the debatable nature of IF, this means that it is likely to influence the choice of a journal for publication of a scholarly article, and it is definitely the case if the article is on academic libraries.

FUTURE RESEARCH

The analysis results presented in this paper do not exhaust the subject and may provide the foundation for further research. Deeper, formal and content analysis of the collected data may be an interesting direction of study. It would be purposeful to determine which institutions (universities, libraries, library associations, information/documentation centres) are represented by the publishing authors, as well as whether their published articles are the result of individual or team work. Analysis of the keywords assigned to the articles might help to draw a map of the most frequently covered issues in the subject area of academic libraries and colleges.

It would also be interesting to verify whether the recorded trends of publishing articles on academic libraries are also observed in other LIS subject areas.

Moreover, further research is needed on the impact of journal’s IF on the decisions scholars make when selecting journals to publish the results of their research work.

The interpretation of the results obtained can be of use for both theoreticians and practitioners in the planning of professional and scholarly activities and it may help to reach the most important journals and articles on academic libraries.

REFERENCES

- Ali, Mohammad Javed (2021). Impact factor under attack! Are the criticisms justified? *Indian Journal of Ophthalmology* 69(4), 790. doi: 10.4103/ijo.IJO_281_21.
- Aslam, Sanila; Ali, Nusrat; Naveed, Muhammad & Mairaj, Muhammad Ijaz (2021). Research Productivity of Journal of Librarianship and Information Science from 1999-2019: A Bibliometric Study. *Library Philosophy and Practice*, 1-20. <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/5350>
- Atkins, Stephen E. (1988). Subject trends in library and information science research, 1975-1984. *Library Trends*, 36(4), 633-658.
- Bloch, Sydney & Walter, Garry (2001). The Impact Factor: Time for Change. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry* 35(5), 563-568. doi: 10.1080/0004867010060502.
- Braunstein, Stephanie Ganic & Ryan, Jenna & Hires, Will (2012). Academic libraries in crisis situations: roles, responses, and lessons learned in providing crisis-related information and services, in: Ch. Hagar ed. *Crisis Information Management*, 175-191, doi: /10.1016/B978-1-84334-647-0.50016-3.
- Buttler, Lois (1991). Analyzing the library periodical literature: Content and authorship. *College & Research Libraries*, 52(1), 38-53. https://doi.org/10.5860/crl_52_01_38.
- Callaway, Ewen (2016). Beat it, impact factor! Publishing elite turns against controversial metrics. *Nature* 535, 210-211. doi: 10.1038/nature.2016.20224.
- Cervone, Frank (2005). Library development: a long-term strategy for library funding, *Library Administration & Management*, 19(1), 7-15. doi: 10.5860/llm.v19i1.1503.
- DORA. (2021). <https://sfdora.org/>.
- Dora, Mallikarjun & Kumar, H. Anil (2020). National and international trends in library and information science research: A comparative review of the literature. *IFLA Journal*, 46(3), 234-249. doi: 10.1177/034003521988661.
- Garfield, Eugene (1999). Journal impact factor: a brief review. *Canadian Medical Association Journal* 161(8), 979-980.
- Garfield, Eugene (2003). The meaning of the impact factor. *International Journal of Clinical and Health Psychology*, 3(2), 363-369.
- Garfield, Eugene (2006). The History and Meaning of the Journal Impact Factor. *JAMA*, 295(1), 91-93.
- González-Alcaide, Gregorio; Castelló-Cogollos, Lourdes; Navarro-Molina, Carolina; Aleixandre-Benavent, Rafael & Zurián, Juan Carlos (2008). Library and information science research areas: Analysis of journal articles in LISA. *Journal of Association of Information Science and Technology*, 59, 150-154. doi: 10.1002/asi.20720.
- Han, Xiaoyao (2020). Evolution of research topics in LIS between 1996 and 2019: an analysis based on latent Dirichlet allocation topic model. *Scientometrics*, 125, 2561-2595. <https://doi.org/10.1007/s11192-020-03721-0>.
- Hydar, Ali; Mahadevamurthy, M. & Jagadesha, B. M., (2015). A bibliometric analysis of the Journal of Academic Librarianship. *International Journal of Library and Information Studies*, 5(4), 83-90.
- Järvelin, Kalervo & Vakkari, Pertti (1990). Content analysis of research articles in library and information science. *Library and Information Science Research*, 12(4), 395-421.

- Koelblinger, Dorothea; Zimmermann, Georg; Weineck, Silke B. & Kiesslich, Tobias (2019) Size matters! Association between journal size and longitudinal variability of the Journal Impact Factor. *PLoS ONE* 14(11): e0225360. doi: 10.1371/journal.pone.0225360.
- Kulczycki, Emanuel; Holowiecki, Marek; Taşkın, Zehra & Krawczyk, Franciszek (2021). Citation patterns between impact-factor and questionable journals. *Scientometrics: An International Journal for All Quantitative Aspects of the Science of Science, Communication in Science and Science Policy*, 126(10), 8541. doi: 10.1007/s11192-021-04121-8.
- Kumpulainen, Sisko (1999). Library and information science research in 1975: Content analysis of the journal articles. *Libri*, 41(1), 59-76. <https://doi.org/10.1515/libr.1991.41.1.59>.
- Larivière, Vincent (2016). A simple proposal for the publication of journal citation distributions. *bioRxiv* 062109. doi: <https://doi.org/10.1101/062109>.
- Law, Rob & Leung, Daniel (2020). Journal impact factor: A valid symbol of journal quality? *Tourism Economics*, 26(5), 734-742. doi:10.1177/1354816619845590.
- Milojević, Staša; Sugimoto, Cassidy R.; Yan, Erij; Ding, Ying et al. (2011). The cognitive structure of library and information science: Analysis of article title words. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 62(10), 1933-1953. doi: 10.1002/asi.21602.
- Moed, Henk F. & Leeuwen, Thed N. (1995). Improving the accuracy of Institute for Scientific Information's Journal Impact Factors, *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 6, 461-467. doi: 10.1002/(SICI)1097-4571(199507)46:6<461::AID-ASI5>3.0.CO;2-G
- Onyancha, Omwoyo Bosire (2018). Forty-Five Years of LIS Research Evolution, 1971-2015: An Informetrics Study of the Author-created words. *Publishing Research Quarterly*, 34, 456-470. doi: 10.1007/s12109-018-9590-3.
- Orbay, Keziban; Miranda, Ruben & Orbay, Metin (2020). Building Journal Impact Factor Quartile into the Assessment of Academic Performance: A Case Study. *Participatory Educational Research*, 7(2), 1-13. doi: 10.17275/per.20.26.7.2.
- Singh, K.P. & Chander, Harish (2013). Publication trends in library and information science. A bibliometric analysis of *Library Management Journal*, 35(3), 134-149. doi: 10.1108/LM-05-2013-0039.
- Smarandache, Florentin (2020). Improved, extended, and total impact factor of a journal. *Bulletin of Pure & Applied Sciences-Mathematics*, 39E(2), 183-187. doi: 10.5958/2320-3226.2020.00017.X.
- Sotheran, Jeffrey (2014). Academic libraries and development: A bibliometric analysis of LIS journals relating to funding. *Bottom Line*, 27(3), 107-122. doi: 10.1108/BL-04-2014-0008.
- Srirahayu, Dyah Puspitarasi; Eliyana, A., & Usman, I. (2020). Leadership in Academic Libraries Trends: a bibliometric analysis. *Talent Development & Excellence*, 12(1), 2932-2942.
- Tuomaala, Otto; Järvelin, Kalervo & Vakkari, Pertti (2014). Evolution of library and information science, 1965-2005: Content analysis of journal articles. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 65(7), 1446-1462. doi: 10.1002/asi.23034.
- Williams, Gareth (2007). Should we ditch impact factors? *BMJ*, 334(7593), 568. doi: 10.1136/bmj.39146.549225.BE.

Winston, Mark D. & Quinn, Susan (2005), Library leadership in times of crisis and change. *New Library World*. 106(9/10), 395-415. doi: 10.1108/03074800510623083.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 16 września 2022 r.

MARIOLA ANTCZAK

Department of Information, Library and Book Science

Faculty of Philology

University of Lodz

e-mail: mariola.antczak@uni.lodz.pl

ORCID 0000-0002-4378-7101

ZBIGNIEW GRUSZKA

Department of Information, Library and Book Science

Faculty of Philology

University of Lodz

e-mail: zbigniew.gruszka@uni.lodz.pl

ORCID 0000-0002-7834-3893

ACADEMIC LIBRARY RESEARCH DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF IMPACT FACTOR OF JOURNALS: BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF ARTICLES BASED ON THE LISTA DATABASE (2000-2019)

KEYWORDS: Bibliometric analysis. Academic libraries. Research trends. University libraries. College libraries.

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – This paper presents the results of bibliometric analysis of the metadata of 16 095 articles on academic libraries published between 2000 and 2019, extracted from the Library, Information Science and Technology Abstracts (LISTA) database. The aim of the authors of this paper was to learn about the development of research on academic libraries and the researchers' choice of journals to publish in (journals with and without IF). **Research method** – The following research methods were used: bibliometric analysis, document analysis, literature review, comparison. **Results** –The study confirmed that, despite some doubts regarding the impact factor as such, the journals with IF enjoyed a growing interest of authors throughout the whole analyzed period, while the number of articles published in journals without IF clearly decreased.

MAŁGORZATA KISIŁOWSKA-SZURMIŃSKA
Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii
Uniwersytet Warszawski
e-mail: mdkisilo@uw.edu.pl
ORCID 0000-0001-5733-5424

ZARZĄDZANIE KRYZYSOWE W POLSKICH BIBLIOTEKACH PUBLICZNYCH – POTRZEBY BADAWCZE

Dr hab. prof. ucz. Małgorzata Kisilowska-Szurmińska pracuje na Wydziale Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii UW. Jej zainteresowania badawcze obejmują kompetencje informacyjne, czytelnictwo i recepcję mediów, komunikację naukową.

SŁOWA KLUCZOWE: Biblioteki publiczne. Pandemia. Zarządzanie humanistyczne. Zarządzanie kryzysowe.

ABSTRAKT: **Teza/cel artykułu** – wskazanie potrzeb badawczych w odniesieniu do wiedzy o stanie zarządzania kryzysowego w bibliotekach publicznych oraz przygotowania do wystąpienia takich sytuacji. **Metody badań** – wstępny przegląd i analiza literatury przedmiotu. **Wyniki** – wskazano podstawy teoretyczne z obszaru zarządzania humanistycznego, zarządzania kryzysowego, omówiono wybrane doświadczenia i działania zagranicznych i polskich bibliotek publicznych w zakresie zarządzania kryzysowego oraz reagowania w sytuacjach kryzysowych. **Wnioski** – sformułowano potrzeby badawcze, potwierdzono potrzebę pogłębienia badań w zakresie zarządzania kryzysowego w bibliotekach publicznych, a także wprowadzenia praktycznych rozwiązań systemowych w tym zakresie.

WPROWADZENIE

Kryzysy miewają niejednakowy zasięg i charakter, są definiowane i opisywane według różnych kryteriów. *Kryzysem nazywana jest sytuacja, która wpływa negatywnie na poziom bezpieczeństwa ludzi, a także ich mienia (w znacznych rozmiarach) oraz środowiska* (Mikołajczyk, 2019, s. 74). Dość wspomnieć kryzysy wewnętrzne i zewnętrzne w/wobec organizacji, o skali globalnej bądź lokalnej (i wszystkich pośrednich), rozprzestrzeniające się szybko bądź wolniej, jednorazowe i powtarzalne, oczekiwane i nie (szerzej zob. Mikołajczyk, 2019). Mamy kryzysy społeczne i pozaspołeczne. Wśród tych pierwszych wyróżnia się naturalne (katastrofy żywiołowe), przemysłowe i nieprzemysłowe – tu lokuje się konflikty, kryzysy gospodarcze i inne niż gospodarcze (Shaluf, Ahmadun & Said, 2003). W ostatnich latach jako populacja doświadczaliśmy z pewnością kryzysu naturalnego pod postacią pandemii. Wywołał on również kryzysy gospodarcze i niegospodarcze (np. dezinformację, dyskryminację). Równocześnie przeżywamy kolejny kryzys w postaci konfliktu zbrojnego w Ukrainie i jego konsekwencji. Ich przebieg i skutki obserwujemy w skali globalnej, ale także w lokalnej skali mikro – poszczególnych placówek bibliotecznych, ich pracowników i użytkowników. Kryzysy nie omijają społeczności lokalnych, a w nich bibliotek i bibliotekarzy. Doświadczenia tego rodzaju mają negatywny przebieg i skutki (przede wszystkim, choć nie wyłącznie). Niezbędne jest więc przygotowanie na wystąpienie zagrożenia, aby je zminimalizować. Warto przy tym, dokonując podsumowań, zwrócić uwagę na pozytywne zjawiska, które również mogły mieć miejsce.

Przedstawiane tu rozważania mają charakter eksploracyjny. Ich celem jest wskazanie potrzeb badawczych dotyczących funkcjonowania polskich bibliotek publicznych w sytuacjach kryzysowych oraz przygotowania do ich wystąpienia, w kontekście koncepcji zarządzania kryzysowego. Globalny zasięg oraz skala zagrożeń, jakich doświadczamy od dwóch lat, prowokują do pogłębionych badań i działań w tym zakresie. Punktem wyjścia jest właśnie próba odpowiedzi na pytanie o to, czego nie wiemy, jaka wiedza jest potrzebna, aby: 1) nakreślić wielowymiarowy obraz sytuacji bibliotek publicznych w kryzysie: opisać sposoby funkcjonowania, działania i relacje w zespole, relacje z otoczeniem zewnętrznym i – szczególnie – użytkownikami; 2) pozyskać wiedzę o stanie przygotowania do wystąpienia ryzyka, jak również 3) poznać ocenę *post factum* i wnioski, jakie po kryzysie były i są formułowane w kontekście przyszłych zagrożeń.

Do realizacji tak określonego celu badawczego zastosowano wstępny przegląd literatury przedmiotu, realizowany dwuetapowo. W pierwszej kolejności odniesiono się do obszaru zarządzania humanistycznego i zarządzania kryzysowego, zakładając, że przynajmniej podstawowe ramy pojęciowe i definicyjne z tej dyscypliny są niezbędne dla wyznaczenia za-

kresu badań dotyczących – skrótowo ujmując – „bibliotek w kryzysie”. Następnie, dokonano przeglądu badań bibliotek publicznych zagranicznych i polskich, o różnych lokalizacjach (i wynikających z tego uwarunkowaniach prawno-organizacyjnych, kulturowych, finansowych itd.) i doświadczeniach kryzysu. Trzeba zaznaczyć, że przedmiotem omówienia są wyłącznie publikacje, w których wprost wspomniano o kryzysie, zarządzaniu kryzysowym (bardzo rzadko) lub zarządzaniu w sytuacjach ryzyka czy zagrożenia. Na tej podstawie sformułowano wnioski, które *de facto* obejmują pytania badawcze czy też wskazania, jakie zagadnienia związane z tytułowym problemem wymagają dalszych badań, poszukiwania wiedzy i możliwych rozwiązań.

ZARZĄDZANIE HUMANISTYCZNE I ZARZĄDZANIE KRYZYSOWE

Na szeroką ramę teoretyczną dla badań nad zarządzaniem kryzysowym w bibliotekach, w tym – zgodnie z zakresem wyznaczonym w tytule – publicznych w Polsce, składają się: bibliologia i informatologia (jako subdyscyplina nauk o komunikacji społecznej i mediach), nauki o zarządzaniu (w dalszych rozważaniach przede wszystkim ich część przynależna do dziedziny nauk humanistycznych) oraz nauki o bezpieczeństwie. Zarządzanie kryzysowe jako pole badawcze samo w sobie ma charakter interdyscyplinarny. Łączy kilka perspektyw nauk o zarządzaniu (oprócz humanistycznej także organizacyjną, ekonomiczną czy techniczną) z teorią i zastosowaniami nauk o bezpieczeństwie.

Dla poniższych rozważań, ze względu na specyfikę obiektu badań – czyli bibliotek publicznych – jako wiodącą przyjęto perspektywę humanistyczną, zgodnie z którą człowiek znajduje się w centrum zarządzania, jako jego podmiot i przedmiot prowadzonych działań (Modzelewska, 2020). Zarządzanie humanistyczne „jest to niejako zarządzanie «z poziomu człowieka» i zorientowane na człowieka, poszukujące zrozumienia i wyjaśnienia postaw, motywacji i problemów ludzkich, bez osądzania i bez wynoszenia się ponad człowieczeństwo zarówno badanych, jak i badającego, zarządzanych i zarządzającego” (Kostera, 2015, s. 54). Postulat (i priorytet) zrozumienia doświadczenia uczestnika, opisu wydarzenia i towarzyszących mu procesów z punktu widzenia uczestników, należy więc do kluczowych w badaniach z zakresu zarządzania humanistycznego (Kociatkiewicz & Kostera, 2013). Pozwala na poznanie mechanizmów funkcjonowania organizacji z perspektywy jej uczestników, a także na ich rozwój i podniesienie ich dobrostanu (Kostera, 2015). Uwzględnia kontekst, zależności, zachowuje wrażliwość, dzięki której możliwe staje się dostrzeżenie różnych czynników, które mogły i/lub faktycznie wpłynę-

ły na przebieg wydarzeń. To z kolei sprzyja procesom wyciągania wniosków, uczenia się, przygotowywania na przyszłość. Z punktu widzenia bibliotek publicznych, ich misyjności i roli społecznej, włączenie perspektywy zarządzania humanistycznego jest uzasadnione.

Wybór tej perspektywy nie wyklucza dalszych analiz, skupionych na aspektach ekonomicznych lub technicznych. Jednak ujęcie humanistyczne, jak wspomniano, uznano za priorytetowe ze względu na specyfikę obiektu badań. Biblioteki publiczne są przecież „z ludzi” i „dla ludzi” – funkcjonują dzięki pracownikom, pełnią misję społeczną (np. Adamiec, 2006; Dąbrowicz, 2010), pracują z konkretnym środowiskiem, społecznością lokalną i dla nich. Badania prowadzone w tej koncepcji służą poznaniu i zrozumieniu przebiegu wydarzeń kryzysowych z punktu widzenia osób bezpośrednio w nich uczestniczących, a także przygotowaniu do kolejnych tego rodzaju sytuacji.

Sytuacje kryzysowe mogą być analizowane przez pryzmat zarządzania humanistycznego, ale również przez pryzmat bezpieczeństwa. Punktem odniesienia jest wówczas publiczne zarządzanie kryzysowe, rozumiane jako ochrona infrastruktury krytycznej państwa i część logistyki społecznej (Kosieradzka & Zawila-Niedźwiecki, 2016). To podejście zastosowano tak w badaniach, jak i w praktyce działania w amerykańskich bibliotekach publicznych (wpisanych w 2010 r. na listę instytucji publicznych uczestniczących w realizacji zadań związanych z bezpieczeństwem i zdrowiem publicznym, zwłaszcza w sytuacjach kryzysowych, czyli włączonych do systemu Federal Emergency Management Agency FEMA w 2010 r. – zob. Zach, 2011).

Logistyka społeczna ma również swój wymiar humanistyczny. Chodzi w niej przecież o zaspokajanie potrzeb społecznych, w tym „zapewnianie warunków niezakłóconego świadczenia usług publicznych” (Kosieradzka & Zawila-Niedźwiecki, 2016, s. 266) oraz reagowanie w sytuacjach kryzysu, zakłócenia, prowadzenie działań naprawczych w celu przywrócenia realizacji tychże. Jak piszą dalej cytowani autorzy: „rzecz nie w efektywności, jak w działaniach gospodarczych, lecz w sprawności i racjonalności usług publicznych, które powinny realizować oczekiwania i zapewniać satysfakcję obywatelom, co charakteryzuje tzw. potencjał gotowości, dawniej typowy tylko dla usług ratownictwa, a ostatnio będący wyrazem komfortu cywilizacyjnego, który ma dotyczyć ogółu usług publicznych” (Kosieradzka & Zawila-Niedźwiecki, 2016, s. 266).

Warto w tym miejscu przywołać również podstawowe zestawienie etapów kryzysu i odpowiadających im faz zarządzania kryzysowego, które najczęściej stanowią kryterium analizy wydarzeń i podejmowanych działań. W sytuacji kryzysowej wyróżnia się trzy fazy: przedkryzysową (z symptomami zbliżającego się zagrożenia), kryzysową i pokryzysową, w której podejmowane są działania mające na celu usunięcie skutków kryzysu (organizacyjne, finansowe, infrastrukturalne).

Na fazy zarządzania kryzysowego składają się:

- planowanie/przygotowanie/zapobieganie: identyfikacja zagrożeń i ich skutków, monitorowanie sytuacji zewnętrznej, zdefiniowanie priorytetów działania, opracowanie planów zarządzania kryzysowego, zapewnienie warunków sprawnego działania (infrastruktura, zasoby materialne, zasoby ludzkie, regulacje, komunikacja, szkolenia, dobre przywództwo),
- reagowanie/podejmowanie decyzji: działania prewencyjne lub minimalizujące zniszczenia, reagowanie na zagrożenie, koordynowanie i kierowanie działaniami, dokumentowanie,
- powrót do normalności/odbudowa: szacowanie szkód i strat, uruchomienie działań pomocowych i naprawczych, zapewnienie funkcjonowania urzędów i obiektów, ewaluacja (Kosieradzka & Zawila-Niedźwiecki, 2016, s. 277; Mikołajczyk, 2019, s. 91-92).

ZARZĄDZANIE KRYZYSOWE W BIBLIOTEKACH PUBLICZNYCH – DOŚWIADCZENIA ZAGRANICZNE

W literaturze bibliologicznej będącej przedmiotem analizy wyróżnić można dwa podejścia do funkcjonowania bibliotek w sytuacjach kryzysowych. Jedno z nich, dotyczy funkcjonowania bibliotek w i dla społeczności dotkniętych kryzysem. Drugie, węższe, skupia się na analizowaniu sposobu pracy bibliotek i bibliotekarzy, ich reagowania na zachodzące wydarzenia lub procesy, a więc raczej na perspektywie wewnętrznej. Jednak, co wydaje się oczywiste, podejścia te nie wykluczają się nawzajem, ani nawet nie są rozłączne. Widać to choćby w jednym z ważniejszych i często przywoływanych opracowań autorstwa Robin M. Featherstone, Becky J. Lyon oraz Angeli B. Ruffin (2008) z National Library of Medicine, które zaproponowały osiem ról, jakie biblioteki mogą pełnić w sytuacjach kryzysowych. Składają się na nie: wsparcie instytucjonalne, zarządzanie zbiorami, udostępnianie informacji, planowanie wewnętrzne, wsparcie dla społeczności lokalnej, współpraca partnerska z władzami rządowymi, działalność edukacyjna i szkoleniowa oraz tworzenie wspólnoty informacyjnej w społeczności (ang. *information community builders*) – czyli działania skierowane zarówno „na zewnątrz”, jak i „do wewnątrz” biblioteki (zob. też Soylu, Medeni & Knezevic, 2020).

Reagowanie w sytuacjach kryzysu skupione na potrzebach społeczności jest często opisywane w literaturze amerykańskiej (zob. np. Jaeger et al., 2007; Zach & McKnight, 2010; Malizia et al., 2012; Bishop & Veil, 2013; Ghorbanzadeh et al., 2021) i australijskiej (zob. np. Velasquez, Evans & Kaeding, 2016; Finch & Moody, 2020) w kontekście katastrof żywiołowych czy niepokojów społecznych (zob. np. Chancellor, 2017, Foster & Evans, 2016). Obejmuje zarówno działalność statutową bibliotek (udzie-

lanie informacji), jak i udzielanie podstawowej pomocy (schronienie, przekazywanie żywności i wody, dostęp do energii elektrycznej, infrastruktury ICT i Internetu). Kluczowym aspektem w analizowanych doniesieniach okazała się komunikacja z otoczeniem zewnętrznym (Garnett, 2021), w tym szczególnie z użytkownikami (Liu et al., 2017), utrzymanie kontaktu z nimi w okresie pandemii (głównie online, ale też telefonicznie czy z wykorzystaniem różnych bezkontaktowych form dostarczania i odbioru zamówień) – np. w Australii z osobami zamieszkującymi na terenach znacznie oddalonych od bibliotek (Smith, 2020; Garner et al., 2021). Zwracano też uwagę, jak ogromne znaczenie ma kontakt bezpośredni z użytkownikami, postrzegany jako spotkanie mające dużo większą wartość niż tylko prosta wymiana zdań i zrealizowanie celu wizyty (Wilson, 2021). Nowojorska sieć bibliotek publicznych, również w okresie pandemii, starała się publikować na Twitterze „standardowe” komunikaty biblioteczne, w miarę upływu czasu poszerzane o treści dotyczące ograniczeń i rygorów sanitarnych (zmiany w funkcjonowaniu placówek, dostępne wsparcie dla mieszkańców). Posty „standardowe” miały jednak w tym przypadku nie tylko charakter informacyjny, dawały także odbiorcom (ważne w specyficznym czasie) poczucie normalności (Alajmi & Albudaiwi, 2020). Jako przykłady innowacyjnych rozwiązań przedstawiono placówki z Wuhan (Kou, Chen & Pan, 2021), w których m.in. udostępniano sprawdzone informacje, aby zapobiegać panice społecznej, wdrożono ofertę kulturalną online aby zapobiegać nudzie w izolacji domowej, utworzono miejsca udostępniania książek w szpitalach tymczasowych, zachęcano pracowników do wspierania mieszkańców i podnoszenia w ten sposób odporności społecznej (zob. też Grace & Sen, 2013).

Badania skupione na wewnętrznym funkcjonowaniu bibliotek w sytuacjach kryzysowych często obejmują kwestie przygotowania do takich sytuacji (w dużej części ujawniania jego braku) (Soylu, Medeni, & Knezevic, 2020), w tym również do ochrony zasobów fizycznych i cyfrowych (Brown, 2021). Demet Soylu, Tunç D. Soylu i Ratko Knezevic (2020) wśród zaleceń dotyczących zarządzania kryzysowego zaproponowali: stałą współpracę z innymi podmiotami, kontrolowanie stanu przygotowania (nie tylko infrastrukturalnego) do różnych zagrożeń, w tym systematyczne spotkania z pracownikami, szkolenia pracowników i użytkowników (odpowiednio do zagrożeń specyficznych dla danego regionu świata), korzystanie z technologii (np. systemy wczesnego ostrzegania), dbałość o dobrą jakość i stan infrastruktury komunikacyjnej i internetowej. W tym ujęciu również powraca kwestia komunikowania się w zespole – sprawdzonych i preferowanych kanałów przekazywania informacji, monitorowania ewentualnych zmian w tym zakresie (Wakimoto, 2021; Wilson, 2021). Ogromnym wyzwaniem w pandemii okazała się organizacja pracy – utrzymanie zatrudnienia, wdrażanie rozwiązań elastycznych, pozwala-

jących sprawnie reagować na zmienione potrzeby użytkowników, ale też na trudności (w tym emocjonalne), z jakimi mierzyli pracownicy (Garner et al., 2021; Garnett, 2021).

Podobnie jak w badaniach skoncentrowanych na działaniach bibliotek dla społeczności lokalnych, również w analizach wewnętrznego funkcjonowania placówek zwraca się uwagę na kwestię budowania lub wzmacniania odporności, czyli przygotowania na kryzys i umiejętności powrotu do normalnego funkcjonowania, maksymalnej elastyczności (Garnett, 2021). Kształtowanie odporności to przede wszystkim dostosowanie struktur, procesów, sposobów działania do bieżących i przyszłych obciążeń/słabości, w oparciu o wcześniejsze doświadczenia i przewidywanie ryzyka.

DOŚWIADCZENIE KRYZYSU W POLSKICH BIBLIOTEKACH PUBLICZNYCH – CASUS PANDEMII

Zarządzanie kryzysowe czy sam kryzys w polskiej literaturze z zakresu zarządzania bibliotekami pojawia się w kontekście budowania odporności (np. Wojciechowska, 2019) czy zarządzania ryzykiem (np. Wojciechowska et al., 2019). Nie jest zaskakujące, że częściej podejmowano ten temat w ostatnich latach, po wybuchu pandemii. Nie miejsce tu na szczegółową analizę wciąż rosnącej listy doniesień z badań nad funkcjonowaniem bibliotek różnego typu we wskazanym okresie. Zestawienie bibliografii selektywnej z tego zakresu opracowała Marzena Kowalska (2021). Doświadczenia poszczególnych polskich księżnic zostały opisane, przynajmniej wstępnie, m.in. w „Biuletynie EBIB” (2020, nr 4) czy zeszyty specjalnym za rok 2020 „Przeglądu Bibliotecznego”. Wśród dostępnych publikacji można wyodrębnić dwa główne podejścia. Pierwsze, to różne studia przypadku pokazujące – często na własnych doświadczeniach autorów, praktykujących bibliotekarzy – jak poszczególne placówki poradziły sobie i dostosowały sposób pracy i ofertę dla użytkowników w okresach lockdownów i „powrotu do normalności” (zob. np. Czajka, 2021, Fit, 2020). To cenny, niemal na gorąco czyniony zapis – dokumentacja bieżących działań, która sama w sobie stanie się zapewne materiałem źródłowym do dalszych, pogłębionych analiz.

Drugie podejście, to ujęcia już przynajmniej częściowo syntetyzujące te doświadczenia. Na przykład Iwona Osłowska (2021) przeanalizowała zmiany funkcji przestrzeni i architektury bibliotecznej, potrzeby bezpośredniego kontaktu po stronie tak użytkowników, jak i bibliotekarzy, potencjał nowych technologii. Autorzy opracowania zbiorowego zwrócili uwagę na konsekwencje i zmiany technologiczne wprowadzane w bibliotekach w związku z pandemią (Kowalska-Chrzanowska, 2022). W synte-

tyczny sposób sytuację, jaka miała miejsce wiosną i latem 2020 r., w ocenie bibliotekarzy z placówek publicznych scharakteryzowała Małgorzata Kisilowska (2021), opracowanie to dotyczy jednak tylko (jak dziś już wiadomo) pierwszego okresu pandemii. Barbara Budyńska w rozmowie z Magdaleną Cyrklaff-Gorczycą (2021) omówiła stan polskich bibliotek w ocenie Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, najważniejsze wyzwania, trudności, ale też dynamikę wprowadzania zmian i elastyczność w działaniu księżnic. Zwracała również uwagę na pozytywy – cyfryzację zasobów i usług, innowacyjność i pomysłowość, szkolenia dla środowiska (zob. też Grzecznowska, 2020). Jednak na pytanie o to, czy biblioteki są przygotowane na kolejny kryzys, odpowiedziała również pytaniem: „Pytanie, jakie należy postawić, brzmi, czy wróci dotychczasowy sposób użytkowania bibliotek, czy ze względu na zmianę sposobu komunikowania się będzie zmieniał się także sposób użytkowania bibliotek, do których bibliotekarze i placówki biblioteczne będą musiały się dostosować. Ale jestem optymistką, zdaliśmy egzamin w nowej sytuacji, poradzimy sobie również wtedy, kiedy zmian będzie ciąg dalszy” (Cyrklaff-Gorczyca, 2021, s. 192).

POTRZEBY BADAWCZE

Jak pokazują przytoczone badania (stanowiące przykładowy wybór dostępnej literatury), wiele doniesień zagranicznych i polskich koncentruje się na studiach przypadku, w których opisano działania bibliotek w sytuacjach kryzysowych skupione na obsługiwanej społeczności, częściowo także na zbiorach. Ocenia się je zazwyczaj pozytywnie, jeśli chodzi o zaangażowanie w udzielanie pomocy, elastyczność, szybkość reagowania, kompetencje informacyjne. Przede wszystkim zwraca się uwagę na fakt, że „poradziły sobie” w sytuacji kryzysowej. Kwestie przygotowania do takich wydarzeń, zarządzania kryzysowego, są podejmowane rzadziej, choć – ze względu na okoliczności – w ostatnim okresie tego rodzaju publikacji pojawia się więcej niż wcześniej. Ujawniają one najczęściej brak przygotowania na wystąpienie potencjalnego ryzyka, a szerzej – brak zarządzania kryzysowego w badanych bibliotekach.

Tym samym zagadnienia zarządzania kryzysowego i bibliotek (w przyjętym tu zakresie – publicznych, polskich) okazują się tworzyć nowe, jakże aktualne pole badawcze na styku bibliologii i informatologii, zarządzania (zwłaszcza humanistycznego) oraz nauk o bezpieczeństwie. Jako potencjalny przedmiot badań wskazać można następujące kwestie:

- poznanie doświadczeń osób uczestniczących w sytuacjach kryzysowych: członków struktur bibliotecznych (przełożonych, pracowników), klientów i czytelników (odbiorców usług), osób reprezentujących różne podmioty współpracujące z bibliotekami (władz lokalnych, podmiotów

rynku książki, instytucji kultury i edukacji, itd.); ta część badań jest (jak wykazano powyżej) stopniowo realizowana, jednak wymaga kontynuowania, z zastosowaniem różnych metod i technik badawczych;

- udział i rola bibliotek publicznych jako potencjalnych podmiotów uczestniczących w systemie publicznego zarządzania kryzysowego, a także w budowaniu odporności społeczności lokalnych (zob. np. Grace & Sen, 2013);

- stan przygotowania sieci bibliotek publicznych na możliwe ryzyka o różnym charakterze; opracowanie i wdrażanie wytycznych dla takiego przygotowania (uwzględniających, ale także wykraczających poza ochronę zbiorów oraz bezpieczeństwo pracowników), w tym zmian w sposobie i trybie pracy; także – umiejętność oceny ryzyka i podatności na nie, dostępność i wykorzystanie zasobów materialnych i niematerialnych;

- wieloaspektowa (np. perspektywa przełożonego, pracownika, użytkownika) analiza przebiegu kolejnych faz kryzysu w bibliotekach;

- kształtowanie i wzmacnianie odporności bibliotek (zob. Garnett, 2021);

- społeczny wpływ bibliotek publicznych – monitorowanie zmian wizerunku w odbiorze różnych kategorii interesariuszy, jak miało to miejsce (przynajmniej częściowo) w konsekwencji pandemii (zob. Kisilowska, 2021); współpraca z otoczeniem bliższym i dalszym;

- strategie komunikacji wewnętrznej i zewnętrznej jako jeden z kluczowych elementów funkcjonowania biblioteki (zob. Wilson, 2021).

ZAKOŃCZENIE

Przedstawiona powyżej lista proponowanych problemów badawczych pozostaje otwarta. Wpływ zjawisk i wydarzeń z ostatnich lat na funkcjonowanie bibliotek jest wciąż badany i opisywany. Różnorodność reakcji i stosowanych rozwiązań, jakie czytelnicy będą mieli zapewne okazję poznać, sprzyja formułowaniu i wdrażaniu zasad zarządzania kryzysowego, dostosowanych do lokalnych potrzeb i możliwości.

Już zaprezentowane powyżej wyniki wstępnego przeglądu literatury wskazują, jak wielowymiarowo należy postrzegać – i badać – problem funkcjonowania bibliotek publicznych w kryzysie i zarządzania kryzysowego w tego typu placówkach. Przywołane przykłady, często jednostkowe analizy przypadku i opisy doświadczeń poszczególnych bibliotek, stanowią wskazówkę (punkt wyjścia) dla dalszych, kompleksowych badań dotyczących stanu przygotowania i sposobu działania bibliotek publicznych w sytuacji różnego typu zagrożeń.

Powyższa analiza ma bez wątpienia pewne ograniczenia. Trzeba wśród nich wymienić przede wszystkim zawężenie do jednego typu bibliotek (choć wszystkie doświadczały sytuacji kryzysowych) oraz ograniczony

wymiar przeglądu literatury (pełna analiza należy właściwie do potrzeb badawczych). Jednak nawet ta wstępna charakterystyka dostępnych źródeł i opracowań potwierdza potrzebę podjęcia wątku zarządzania kryzysowego w bibliotekach (lub intensyfikacji prac w tym zakresie). Wydaje się, że nie można dłużej funkcjonować w oparciu przede wszystkim o poczucie misji, zaangażowanie i dobrą wolę bibliotekarek i bibliotekarzy, potrzebne są rozwiązania systemowe i decyzje zarządcze. Potrzebne jest zarządzanie kryzysowe.

BIBLIOGRAFIA

- Adamiec, Sabina (2006). Istota potencjału społecznego biblioteki. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Zarządzanie i Marketing*, nr 1, s. 129-138.
- Alajmi, Bibi M.; Albudaiwi, Dalal (2020). Response to COVID-19 Pandemic: Where Do Public Libraries Stand? *Public Library Quarterly*, pp. 1-17. DOI: 10.1080/01616846.2020.1827618.
- Bishop, Bradley Wade; Veil, Shari R. (2013). Public libraries as post-crisis information hubs. *Public Library Quarterly*, vol. 32, no. 1, pp. 33-45.
- Brown, Heather (2021). Interconnected disaster management-bridging the physical and digital divide. *Journal of the Australian Library and Information Association*, vol. 70, no. 3, pp. 263-286.
- Chancellor, Renate L. (2017). Libraries as pivotal community spaces in times of crisis. *Urban Library Journal*, vol. 23, no. 1, pp. 1-20.
- Cyrklaff-Gorczyca, Magdalena (2021). Biblioteki w obliczu pandemii – rozmowa z dr Barbarą Budyńską, kierującą pracami SBP. *Zarządzanie Biblioteką*, vol. 1, nr 13, s. 183-192.
- Czajka, Barbara (2021). Potyczki z pandemią z punktu widzenia Dyrektora Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Łodzi. *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Librorum*, vol. 33, nr 2, s. 121-132. DOI: <http://doi.org/10.18778/0860-7435.33.09>.
- Dąbrowicz, Małgorzata (2010). Od misji do strategii personalnej biblioteki. Studium teoretyczne. *Biblioteka*, nr 14, s. 119-136.
- Featherstone Robin M.; Lyon, Becky J.; Ruffin, Angela B. (2008). Library roles in disaster response: an oral history project by the National Library of Medicine. *Journal of the Medical Library Association: JMLA*, vol. 96, no. 4, pp. 343-350. DOI: 10.3163/1536-5050.96.4.009
- Finch, Mat; Moody, Katherine (2020). Even in the worst-case scenario: Exploring libraries' social role in crises real and imagined. *Public Libraries*, no. 3/4, pp. 31-38.
- Fit, Anna (2020). Biblioteka na Woli: książką w koronawirusa, *Biuletyn EBIB*, nr 4 (193) [dostęp: 27.06.2022] <http://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/689>.
- Foster, Makiba J.; Evans, Meredith R. (2016). Libraries creating sustainable services during community crisis: Documenting Ferguson. *Library Management*, vol. 37, no. 6/7, pp. 352-362.
- Garner, Jane; Hider, Philip; Jamali, Hamid R.; Lymn, Jessie; Mansourian, Yazdan; Randell-Moon, Holly; Wakeling, Simon (2021). 'Steady ships' in the COVID-19

- crisis: Australian public library responses to the pandemic. *Journal of the Australian Library and Information Association*, vol. 70, no. 2, pp. 102-124.
- Garnett, Johanna (2021). Resilient libraries. *Journal of the Australian Library and Information Association*, vol. 70, no. 3, pp. 307-312.
- Ghorbanzadeh, Mahyar; Ozguven, Eren Erman; Tenney, Curtis S.; Leonarczyk, Zoë; Jones, Faye R.; Mardis, Marcia A. (2021). Natural Disaster Accessibility of Small and Rural Libraries in Northwest Florida. *Public Library Quarterly*, vol. 40, no. 4, pp. 310-329. DOI: 10.1080/01616846.2020.1772027
- Grace, Dan; Sen, Barbara A. (2013). Community resilience and the role of the public library. *Library Trends*, vol. 61, no. 3, pp. 513-541.
- Grzecznowska, Anna (2020). Initiatives of the Polish Librarians' Association for Libraries and Readers in the First Phase of the Pandemic. *Przegląd Biblioteczny*, special issue, pp. 122-137.
- Jaeger, Paul T.; Langa, Lesley A.; McClure, Charles R.; Bertot, John Carlo (2006). The 2004 and 2005 Gulf Coast Hurricanes: Evolving Roles and Lessons Learned for Public Libraries in Disaster Preparedness and Community Services. *Public Library Quarterly*, vol. 25, no. 3-4, pp. 199-214, DOI: 10.1300/J118v25n03_17.
- Kisilowska, Małgorzata (2021). *Biblioteki publiczne w kryzysie: doświadczenie pierwszego etapu pandemii*. Warszawa: Wydaw. Naukowe i Edukacyjne SBP.
- Kociatkiewicz, Jerzy; Kostera, Monika (2013). Zarządzanie humanistyczne. Zarys programu. *Problemy Zarządzania*, vol. 11, nr 4, s. 9-19.
- Kosieradzka, Anna; Zawila-Niedźwiecki, Janusz (2016). Zarządzanie kryzysowe wobec wyzwań cywilizacyjnych oraz paradygmatów zarządzania. *Research Papers of the Wrocław University of Economics/ Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, nr 421, s. 264-279.
- Kostera, Monika (2015). Refleksje o zarządzaniu humanistycznym. W: *Zarządzanie humanistyczne*, red. R. Batko, B. Nierenberg, Ł. Sułkowski, Difin, Warszawa, s. 53-61.
- Kou, Yin; Chen, Ping; Pan, Jie-Xing (2021). The service experiences of public libraries during the COVID-19 emergency in Wuhan: Three case studies. *Journal of the Australian Library and Information Association*, vol. 70, no. 3, pp. 287-300.
- Kowalska, Marzena (2021). Biblioteki i media w czasie pandemii COVID-19 Bibliografia selektywna. *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Librorum*, vol. 33, nr 2, s. 163-170.
- Kowalska-Chrzanowska, Małgorzata, red. (2022). *Technologiczne aspekty działalności bibliotek w pandemii COVID-19: nowe zadania – nowe usługi – nowy wizerunek*. Warszawa: Wydaw. Naukowe i Edukacyjne SBP.
- Liu, Jingjing; Tu-Keefner, Feili; Zamir, Hassan; Hastings, Samantha K. (2017). Social Media as a Tool Connecting with Library Users in Disasters: A Case Study of the 2015 Catastrophic Flooding in South Carolina. *Science & Technology Libraries*, vol. 36, no. 3, pp. 274-287, DOI: 10.1080/0194262X.2017.1358128.
- Malizia, Michelle; Hamilton, Rebecca; Littrell, Deborah; Vargas, Karen; Olney, Cynthia (2012). Connecting public libraries with community emergency responders. *Public Libraries*, vol. 51, no. 3, pp. 32-36.
- Mikołajczyk, Dariusz (2019). *Sprawność terytorialnego systemu zarządzania kryzysowego*. Łódź: Wydaw. Uniwersytetu Łódzkiego.
- Modzelewska, Anna (2020). Zarządzanie humanistyczne w niepewnych czasach – wprowadzenie. W: Modzelewska, Anna, red. nauk., *Zarządzanie kulturą i me-*

- diami w niepewnych czasach: Studia przypadku.* Warszawa: Wydaw. Naukowe Wydziału Zarządzania UW, s. 9-13.
- Ośłowska, Iwona (2021). Biblioteki w dobie pandemii. Przyczynek do badań. *Toruńskie Studia Bibliologiczne*, vol. 14, nr 1 (26), s. 35-83. DOI 10.12775/TSB.2021.002
- Shaluf, Ibrahim M.; Ahmadun, Fakhru'l-Razi; Said, Aini Mat (2003). A review of disaster and crisis. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, vol. 12, no. 1, pp. 24-32.
- Smith, Jade (2020). Information in crisis: Analysing the future roles of public libraries during and post-COVID-19. *Journal of the Australian Library and Information Association*, vol. 69, no. 4, pp. 422-429.
- Soylu, Demet; Medeni, Tunç D.; Knezevic, Ratko (2020). The Role Of Libraries And Information Centers In Disaster Management. Limerick Institute Of Technology (Ireland). In: *The International Scientific Conference of Librarians Western Balkan Information and Media Literacy Conference 2020 & 9th International Summit of Book*, Bihać, Bosnia and Herzegovina 9-10 Dec 2021, pp. 89-93.
- Velasquez, Diane L.; Evans, Nina; Kaeding, Joanne (2016). Risk management and disaster recovery in public libraries in South Australia: a pilot study. *Information Research*, vol. 21, no. 4.
- Wakimoto, Diana K. (2021) Exploring Internal Communication in Public Libraries: Challenges and Opportunities for Library Leaders. *Library Leadership & Management*, vol. 35, no. 2, pp. 1-18.
- Wilson, Maree (2021). Australian public library staff living through a pandemic: Personal experience of serving the community. *Journal of the Australian Library and Information Association*, vol. 70, no. 3, pp. 322-334.
- Wojciechowska, Maja, red. (2019). *Zarządzanie biblioteką*. Warszawa: Wydaw. Naukowe i Edukacyjne SBP.
- Wojciechowska, Maja; Kamińska, Joanna; Żołędowska-Król, Beata; Jaskowska, Bożena (2019). *Leksykon zarządzania i marketingu w bibliotekoznawstwie*. Warszawa: Wydaw. Naukowe i Edukacyjne SBP.
- Zach, Lisl (2011). What do I do in an emergency? The role of public libraries in providing information during times of crisis. *Science & Technology Libraries*, vol. 30, no. 4, pp. 404-413.
- Zach, Lisl; McKnight, Michelynn (2010). Special services in special times: Responding to changed information needs during and after community-based disasters. *Public Libraries*, vol. 49, no. 20, pp. 37-43.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 3 października 2022 r.

MAŁGORZATA KISIŁOWSKA-SZURMIŃSKA
Faculty of Journalism, Information and Book Studies
University of Warsaw
e-mail: mdkisilo@uw.edu.pl
ORCID 0000-0001-5733-5424

CRISIS MANAGEMENT IN POLISH PUBLIC LIBRARIES – RESEARCH NEEDS

KEYWORDS: Public libraries. Pandemics. Humanistic management. Crisis management.

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – The author intends to identify research needs concerning the current state of knowledge on crisis management in Polish public libraries and their readiness to face such situations. **Research methods** – Methods used by the author covered the preliminary literature review and analysis. **Results** – The author discussed fundamental theories in the field of humanistic management, crisis management and librarianship, as well as respective experiences and activities of selected foreign and Polish public libraries. **Conclusions** – The author identified research needs and confirmed the need for in-depth studies on crisis management in public libraries as well as the need for the introduction of appropriate, practical and systemic solutions.

ZBIGNIEW OSIŃSKI
Instytut Nauk o Kulturze
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
e-mail: zbigniew.osinski@mail.umcs.pl
ORCID 0000-0003-4484-7265

ZASTOSOWANIE ANALIZY DOMENY WIEDZY DO ROZPOZNANIA STANU BADAŃ NAD KUL- TURĄ CYFROWĄ. MOŻLIWOŚCI I PROBLEMY NA PRZYKŁADZIE BAZY SCOPUS

Zbigniew Osinski zatrudniony jest w Instytucie Nauk o Kulturze UMCS w Lublinie. Prowadzi badania mieszczące się w ramach humanistyki cyfrowej i nauki o informacji. W szczególności zajmuje się: bibliometrią, bazami danych naukowych, mapowaniem i wizualizacją informacji i wiedzy, a także zasobami i kompetencjami informacyjnymi.

SŁOWA KLUCZOWE: Kultura cyfrowa. Analiza domeny wiedzy. Dane bibliograficzne. Scopus.

ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – Celem badań było zbadanie domeny wiedzy „Digital Culture” na podstawie danych bibliograficznych z bazy Scopus, z uwzględnieniem aspektów ontologicznych, epistemologicznych i socjologicznych tejże domeny. **Metody** – Przeprowadzono analizę domeny wiedzy, opierając się na danych bibliograficznych z lat 1976-2022 oraz o informacje o liczbie cytowań. **Wyniki/wnioski** – Ustalono, że domena wiedzy kultura cyfrowa, ma charakter wybitnie multi- i interdyscyplinarny. Różne jej aspekty badane są nie tylko przez humanistów, lecz także przez przedstawicieli nauk społecznych, zwłaszcza ekonomii i nauk o zarządzaniu oraz psychologii i informatyki. Badania kultury cyfrowej rozwijają się od początków wieku XXI, jednakże w dalszym ciągu jest to domena niszowa. Zagadnieniami typ: Internet, cyfrowe technologie, cyfrowa

sztuka, cyfrowa humanistyka oraz cyfrowa alfabetyzacja zajmuje się niewielka grupa badaczy uczelni w USA, Wielkiej Brytanii, Brazylii, Australii i Hiszpanii. Analiza danych bibliograficznych podpowiada, które publikacje wywarły na tyle istotny wpływ na rozwój badań kultury cyfrowej, by poszukać w nich kwestii epistemologicznych właściwych dla tego obszaru badań.

WPROWADZENIE

Jednym z zadań nauki o informacji (obecnie w ramach dyscypliny: nauki o komunikacji społecznej i mediach), a także pracowników informacji naukowej, jest tworzenie map dziedzin, dyscyplin i specjalności naukowych, pokazujących kto i w których ośrodkach naukowych prowadzi określone badania, jaka problematyka wchodzi w zakres danej dyscypliny lub specjalności, które tematy badawcze są częściej podejmowane, a które mieszczą się w specjalistycznych niszach, gdzie publikowane są wyniki badań i ile cytowań zdobywają poszczególne prace. Zadanie to zyskuje na ważności w kontekście rozwoju współczesnej nauki, która staje się coraz bardziej interdyscyplinarna i multidyscyplinarna. Pojawiają się nowe problemy, obszary i specjalności badawcze, w których rozpoznaniu może pomóc zbiór metod i technik wykorzystywanych przez specjalistów w zakresie nauki o informacji (informatologii).

Dla niejednego humanisty, a w szczególności dla badaczy współczesnej kultury, niezwykle interesujące może być poznanie stanu badań nad stunkowo nową problematyką, jaką jest kultura cyfrowa. Wynika to z faktu, iż na rozwój współczesnej kultury – głównego obszaru zainteresowań badawczych humanistów – w bardzo dużym stopniu wpłynęły cyfrowe techniki oraz technologie informacyjne i komunikacyjne, tworząc (lub będąc stworzone przez) zjawisko zwane kulturą cyfrową. Coraz więcej dzieł kultury powstaje w wersji cyfrowej, znaczna część spośród powstałych w minionych wiekach wytworów ludzkiego umysłu została zdigitalizowana. Kulturotwórcza aktywność wielu ludzi, edukacja, kontakty towarzyskie, media, biblioteki, archiwa, muzea, gry komputerowe, a nawet aktywność religijna i seksualna, to elementy rzeczywistości internetowej. W przestrzeni wirtualnej zanikają granice czasowe i geograficzne, następuje konwergencja mediów, rozwija się kultura remiksu, komunikacja bazująca na memach i emotikonach, popularne stało się zjawisko samopublikowania. W czasie pandemii COVID-19 aktorzy, plastycy, muzycy i performerzy prezentowali swoje dzieła w Internecie. Rośnie popularność różnorodnych blogów, wideoblogów, profili w mediach społecznościowych i kanałów w serwisie YouTube.

W jaki sposób opisana powyżej rzeczywistość przekłada się na rozwój badań? Jaki obraz badań kultury cyfrowej wyłania się z analizy dostępnych danych bibliograficznych, czyli metody właściwej dla nauki o in-

formacji (informatologii)? Stosując najbardziej podstawowe metody bibliometryczne, w zależności od źródła danych można odnieść krańcowo odmienne wrażenie o popularności kultury cyfrowej jako problematyki badań. Jeżeli w polu wyszukiwania bazy Scopus wpisujemy hasło „Digital Culture” i wybierzemy opcję wyszukiwania w tytułach prac, abstraktach i słowach kluczowych oraz typy dokumentów: artykuły, materiały konferencyjne, książki, rozdziały w książkach, otrzymamy 1863 dokumenty (26.07.2022) opublikowane w okresie 1976-2022 (z tym, że dla okresu 1976-2001 zaledwie 14 dokumentów). Wyszukiwarka Google Scholar na hasło „Digital Culture” zwraca 129 tys. rekordów. Skrajnie różne rezultaty wynikają z odmiennych sposobów tworzenia zbiorów danych w bazie Scopus i wyszukiwarce Google Scholar. Z niektórych badań też wyszukiwarki wynika, że większość rekordów w wynikach wyszukiwania, zwłaszcza tych, umieszczonych na dalekich pozycjach, nie ma wiele wspólnego z hasłem wyszukiwawczym (Osiński, 2021). Wyciąganie wniosków na podstawie takich wyników może dać bardzo błędne rezultaty. Dla potrzeb badań naukowych właściwsze wydaje się więc korzystanie z największych, ogólnosięwiatowych i multidyscyplinarnych baz bibliograficznych (nawet uwzględniając ich ograniczenia).

DEFINIOWANIE KULTURY CYFROWEJ

Na początku XXI w. David Abrahamson (2000) opracował bibliografię prac poświęconych różnym aspektom kultury cyfrowej. Zawiera ona 450 pozycji wydanych w języku angielskim w ostatnich kilkunastu latach wieku XX (warto przypomnieć, że baza Scopus zindeksowała jedynie 14 prac wydanych w tym okresie). Można przypuszczać, że w pierwszych dwóch dekadach wieku XXI zainteresowanie badaniami w obszarze kultury cyfrowej wzrosło, ale nie w takim stopniu, jak to sugerują dane z Google Scholar. W jednej kwestii korzystanie zarówno z bazy Scopus, jak i wyszukiwarki Google Scholar daje podobne wyniki – w liczbie prac, których autorzy podejmują się definiowania kultury cyfrowej i opisywania stanu badań tego zagadnienia. Takie prace, wydane w wieku XXI, nie są zbyt liczne (w stosunku do powyżej wspomnianych wyników wyszukiwania). Jednakże na potrzeby niniejszego artykułu wystarczające będzie przytoczenie kilku definicji pozwalających zorientować się w problematyce badawczej kryjącej się pod pojęciem kultura cyfrowa.

Mark Deuze (2006) zdefiniował ten termin jako zestaw wartości, praktyk i oczekiwań dotyczących sposobu, w jaki ludzie działają i współdziałają we współczesnym społeczeństwie sieciowym. Uznał, że kultura cyfrowa nie jest funkcją ani ludzi, ani maszyn (komputerów), ale wyrazem coraz bardziej zindywidualizowanego społeczeństwa w zglobalizowanym świecie. Deuze dokonał konceptualizacji kultury cyfrowej jako

zjawiska składającego się z trzech składników: sieciowego uczestnictwa (np. amatorskie i alternatywne media niszowe, blogosfera, media społecznościowe, ruch *open source*, prosumpcja, zbiorowe tworzenie, internetowe memy, marketing wirusowy, wymiana plików, filtrowanie i indywidualizowanie odbieranych treści), remediacji (zmienianie się tradycyjnych mediów pod wpływem „nowych mediów”) i brikolażu (tworzenie nowych bytów kulturowych z fragmentów już istniejących, zapożyczanie, remiksowanie, rekonstruowanie, plagiatowanie, modyfikacja i ponowne wykorzystanie „starego”).

Tula Giannini i Jonathan P. Bowen (2019) uznali, że rewolucja cyfrowa tworzy kulturową cyberprzestrzeń, zacierając granice pomiędzy życiem realnym i wirtualnym oraz pomiędzy kulturą realną a kulturą cyfrową. Do najbardziej istotnych zmian, prowadzących do ewolucji kultury w kierunku kultury cyfrowej, zaliczyli: zmiany w świadomości i postawach ludzi wywołane przez Internet, ucyfrowienie i konwergencję mediów, cyfrowe i globalne interakcje społeczne, tworzenie cyfrowej sztuki, powszechną ekspresję kulturotwórczą (np. zjawisko selfie, remiksu, blogowania, udostępniania i lajkowania), udostępnianie cyfrowych wersji dzieł kultury, a także wirtualną rzeczywistość rozszerzoną i sztuczną inteligencję.

Vincent Miller (2020) podkreślił fundamentalne znaczenie infrastruktury informatycznej i telekomunikacyjnej dla przemian świadomości i kulturotwórczej aktywności ludzi w epoce informacji. Transformacje kulturowe skojarzył z rozwojem i innowacyjnością nowych mediów oraz ich konsumpcją. Dostrzegł zarówno wpływ technologii na przemiany w kulturze, jak i wpływ kultury na rozwój technologii. Kultura cyfrowa w koncepcji Millera stanowi czynnik współtworzący społeczeństwo informacyjne, a zarazem jest jego produktem. Za kluczowe zjawiska kultury cyfrowej, zarówno generujące określony stan świadomości, norm i znaczeń, jak i wynikające z przemian tego stanu, uznał pojawianie się nowych produktów kulturowych ściśle powiązanych z technologiami cyfrowymi (np. elektroniczne performance i gry komputerowe), konwergencję mediów, rozwój mediów partycypacyjnych, powstanie cyfrowych podziałów i nierówności, podważenie tradycyjnie pojmowanej prywatności, sieciową aktywność obywatelską, cyberseks, a także relacje społeczne i gospodarcze w realiach sieciowego zanikania barier czasowych i przestrzennych.

Analiza sposobów definiowania kultury cyfrowej skłania do wniosku, że jest to zjawisko, które nie posiada wyraźnych granic i nawet w środowisku naukowym nie jest odbierane jednoznacznie. Stąd też zasadne wydaje się rozpoznanie stanu badań kultury cyfrowej.

ANALIZA DOMEN WIEDZY JAKO METODOLOGIA BADAWCZA

Jedną z metodologii pozwalających badać rozwój dyscyplin naukowych jest analiza domen wiedzy. Koncepcja analizy domen wiedzy została wyjaśniona m.in. przez Birgera Hjørlanda i Hanne Albrechtsen (1995). Zdefiniowali oni analizę domen wiedzy jako paradygmat nauki o informacji, jako nowe podejście do uprawiania tej dyscypliny. Przez domenę wiedzy rozumieją konkretną społeczność prowadzącą wymianę myśli na dany temat, posiadającą określony sposób organizacji wiedzy, strukturę, wzorce współpracy, formy języka i komunikacji oraz kryteria relewancji. Hjørland (2002) wyodrębnił 11 sposobów wykorzystywanych przez specjalistów w zakresie nauki o informacji, którymi można prowadzić analizę domen wiedzy, w tym badania bibliometryczne.

Z kolei Richard P. Smiraglia (2015) twierdzi, że analiza domen wiedzy jest naukowym paradygmatem metodologicznym, który pozwala na odkrywanie podstaw ontologicznych określonej problematyki badawczej, służącym także do ciągłej analizy ewolucji społeczności naukowych. Analiza domen wiedzy, w koncepcji tego badacza, obejmuje m.in. mapowanie bibliometryczne.

Z punktu widzenia założeń metodologicznych przyjętych przez autora artykułu istotny jest pogląd, który wyrazili B. Hjørland i Jenna Hartel (2003), mówiący, że badania domen wiedzy powinny uwzględniać złożoną interakcję czynników ontologicznych (struktura pojęciowa domeny), epistemologicznych (sposoby interpretacji rzeczywistości) i socjologicznych (badacze, ośrodki naukowe, czasopisma uczestniczące w dyskursie) wpływających na rozwój dziedzin wiedzy.

Chaomei Chen (2011) opisał dwie metody badania domen wiedzy: wizualizacja progresywna, której celem jest ujawnienie ewolucji domeny wiedzy w czasie; analiza współcytowań, która polega na ujawnieniu wzorców strukturalnych, czasowych i semantycznych w danych bibliograficznych, jak również na wykorzystaniu zarówno cytowanych, jak i cytujących dokumentów do interpretacji natury klastrów współcytowań (grup publikacji powiązanych współcytowaniami). Obie opierają się na danych pozyskanych z odpowiedniej bazy danych bibliograficznych, które analizować można m.in. za pomocą programu CiteSpace.

Analiza publikacji, o których informacje uzyskano z bazy Scopus w odpowiedzi na hasło wyszukiwawcze „Knowledge Domain Analysis” (22 dokumenty) wykazała, że do analizy domen wiedzy najczęściej wykorzystuje się metodę analizy bibliometrycznej (niekiedy wspartą wizualizacją danych), bazującą na danych pobranych z odpowiednio zasobnej bazy bibliograficznej (np. Scopus lub Web of Science). Dangzhi Zhao i Andreas Strotmann (2022) ustalili, że w nauce o informacji bibliometria i jej wskaźniki zdominowały przeprowadzone analizy domen wiedzy.

Według Xing-Rong Guo, Xiang Li i Yi-Ming Guo (2021) tradycyjna metoda przeglądu literatury – badanie dużej liczby dokumentów – jest czasochłonna. Skutkuje spowolnieniem procesu badawczego. Ponadto ważne dokumenty mogą zostać pominięte z powodu niepełnego wyszukiwania, co zmniejsza dokładność badań. Problemy te rozwiązuje analiza bibliometryczna, służąca do oceny trendów badawczych w dużej liczbie dokumentów. Metoda ta pozwala badać różne aspekty publikacji naukowych za pomocą analizy statystycznej. Umożliwia też opracowanie mapy rozwoju dziedzin i specjalności nauki, także nowych i multidyscyplinarnych. Metody ilościowe, do których należy analiza bibliometryczna, pozwalają prowadzić badania na podstawie danych bibliograficznych, takie jak: tytuł publikacji, rok wydania, numer publikacji, liczba cytowań, autorzy, czasopisma, kraje, organizacje i słowa kluczowe. Analiza bibliometryczna pozwala klasyfikować grupy dokumentów, wyszukiwać relacje pomiędzy nimi, sporządzać mapy literatury, autorów i ośrodków naukowych. Taki właśnie punkt widzenia przyjął autor niniejszego artykułu, uznając przydatność analizy bibliograficznej do zbadania domeny wiedzy kultura cyfrowa.

CELE I METODY BADAŃ

Cele badań opisanych w niniejszym artykule wynikają z dostrzeżenia zaniedbanej problematyki, jaką jest wykorzystywanie danych bibliograficznych pochodzących z największych baz bibliograficznych, do analizy domen wiedzy mieszczących się w naukach humanistycznych. W związku z tym autor postawił sobie cel: zbadanie domeny wiedzy „Digital Culture” na podstawie danych bibliograficznych z bazy Scopus, z uwzględnieniem aspektów ontologicznych, epistemologicznych i socjologicznych tejże domeny. Działanie takie powinno pozwolić odpowiedzieć na pytania o to, jakimi problemami związanymi z kulturą cyfrową zajmują się badacze w ostatnich latach? które z nich są najczęściej podejmowane? jakimi terminami posługują się badacze? którzy autorzy, które ośrodki i czasopisma naukowe tworzą dominujący nurt w tych badaniach? Dodatkowym celem było ustalenie potencjalnych ograniczeń związanych zarówno z wybraną bazą, jak i zastosowaną metodą.

Baza Scopus została wybrana jako źródło danych bibliograficznych, ponieważ jest to jedna z dwóch największych, światowych, multidyscyplinarnych baz bibliograficznych. Baza ta, w porównaniu z konkurencyjną Web of Science, po zastosowaniu hasła „Digital Culture” i takich samych kryteriów wyszukiwania wykazała więcej dokumentów (1576 – WoS; 1863 – Scopus). Ponadto Scopus, w porównaniu z Web of Science, indeksuje o kilkanaście procent więcej publikacji, zarówno czasopism,

jak i książek. W 2019 r. było to 23,7 tys. aktywnych czasopism, ponad 8 mln materiałów konferencyjnych i ponad 150 tys. książek (Tabacaru, 2019).

Dla realizacji przyjętych celów przeprowadzono analizę bibliometryczną, opierając się na danych bibliograficznych z lat 1976-2022 pozyskanych z bazy Scopus (27.06.2022) z zastosowaniem następujących kryteriów: hasło wyszukiwawcze – „Digital Culture”; wyszukiwanie w: Article title + Abstract + Keywords; typ dokumentu: Article, Conference paper, Book, Book chapter.

Z uzyskanych wyników pobrano następujące informacje:

1. Łączna liczba rezultatów wyszukiwania i czasowy przyrost publikacji skojarzonych z zastosowanym wyrażeniem wyszukiwawczym.
2. Autorzy publikacji wraz z liczbą opublikowanych dokumentów.
3. Instytucje badawcze wskazane jako afiliacje wraz z liczbą wystąpień.
4. Dziedziny nauki, do których redakcja bazy Scopus zakwalifikowała poszczególne dokumenty.
5. Źródła publikujące wraz z liczbą opublikowanych dokumentów.
6. Język publikacji wraz z liczbą dokumentów.
7. Dokumenty stosunkowo często cytowane (autor przyjął następujący parametr: co najmniej 10% cytowań pracy, która jest cytowana najczęściej).
8. Słowa kluczowe skojarzone z poszczególnymi publikacjami przez bazę Scopus (oprócz terminu użytego jako wyszukiwawczy).
9. Słowa kluczowe użyte przez autorów dokumentów indeksowanych w bazie Scopus.

Dane wymienione w punktach 1-7 posłużyły do zbadania socjologicznych aspektów domeny wiedzy „Digital Culture”, zaś dane z punktów 8-9 do zbadania ontologicznych aspektów tejże domeny.

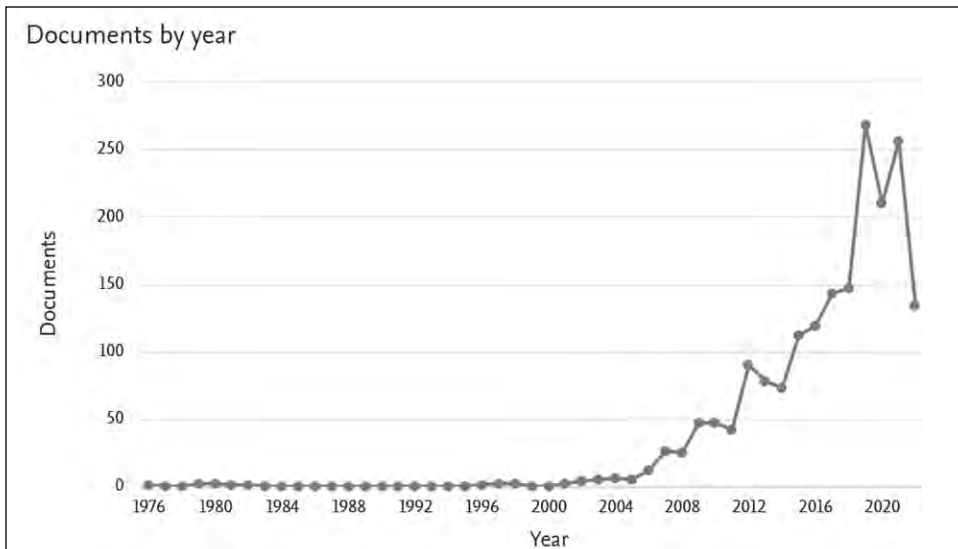
Wykorzystanie słów kluczowych do zbadania ontologicznych aspektów domeny wiedzy oparte jest na poglądzie niektórych specjalistów nauki o informacji (Börner, Chen & Boyack, 2003), którzy twierdzą, że każde pole badawcze można scharakteryzować za pomocą listy najważniejszych słów kluczowych. Im więcej takich samych słów kluczowych posiadają określone publikacje naukowe, tym bardziej podobne tematycznie są te publikacje i tym bardziej prawdopodobne jest, że pochodzą z tego samego obszaru lub specjalności badawczej. Słowa dominujące w grupie dokumentów zaliczonych do określonej domeny wiedzy powinny więc tworzyć system pojęć tejże domeny.

W przypadku aspektów epistemologicznych badanej domeny wiedzy ustalono jedynie, treści których publikacji należy poddać analizie, aby ustalić dominujące tendencje w interpretacji rzeczywistości zwanej kulturą cyfrową. Okazało się bowiem, że dane dostępne w bazie Scopus – abstrakty zindeksowanych publikacji oraz autorskie słowa kluczowe – zawierają zbyt mało informacji, by w pełni zbadać aspekty epistemologiczne

domeny wiedzy. Zaś analiza pełnych tekstów wspomnianych publikacji wykracza poza ramy niniejszego artykułu.

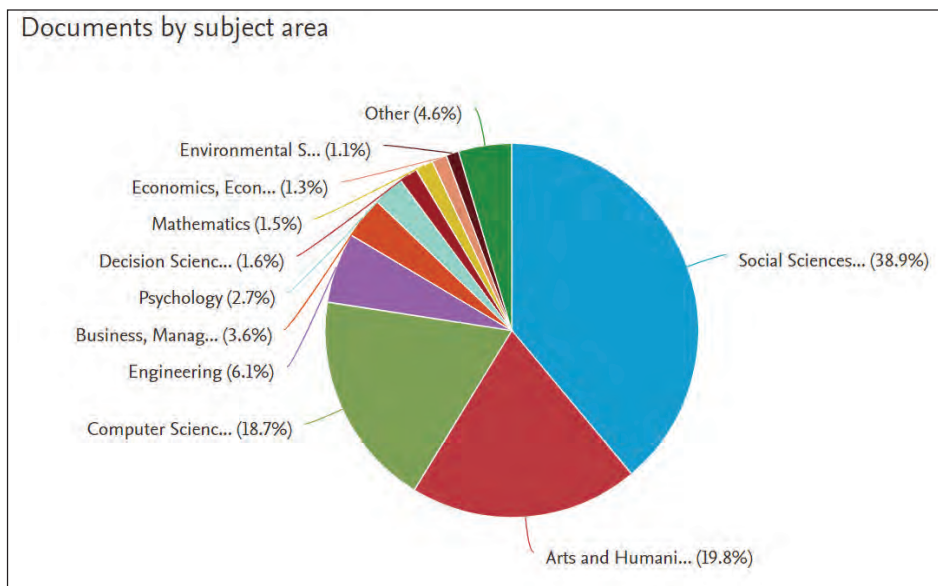
WYNIKI BADAŃ

Jak już wspomniano, rezultatem wyszukiwania w bazie Scopus były 1863 dokumenty powiązane z hasłem „Digital Culture”. Rozkład czasowy ich opublikowania (Wykr. 1) wskazuje, że badania kultury cyfrowej stanowią stosunkowo nowy obszar badawczy, rozwijający się od początków XXI w. (przynajmniej w tej części świata nauki, który został zindeksowany przez bazę Scopus).

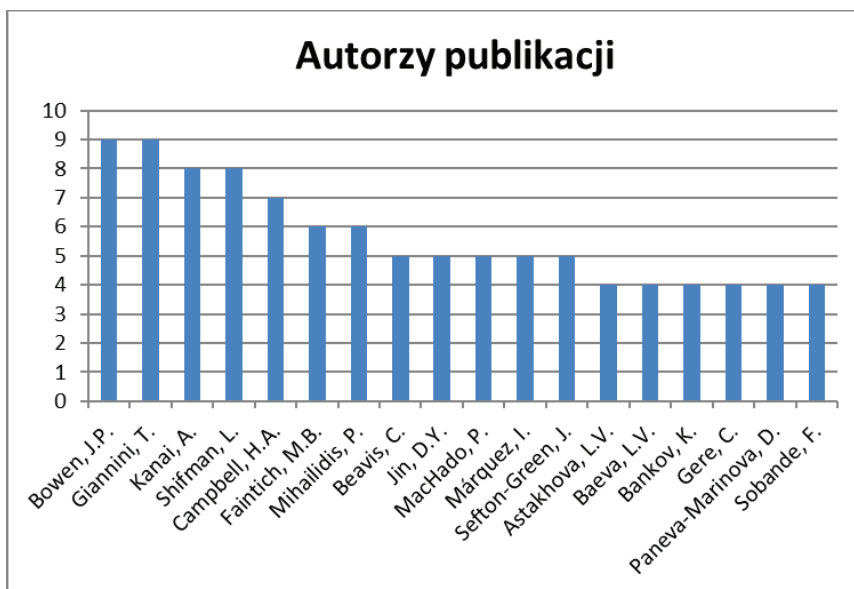
Wykres 1. Przyrost publikacji opisujących badania kultury cyfrowej

Tematyka kultury cyfrowej pojawia się głównie w naukach społecznych, humanistycznych i informatyce (Fot. 2). Pojedyncze publikacje pojawiły się także w naukach inżynierskich, o zarządzaniu, w psychologii, matematyce, ekonomii i naukach o środowisku.

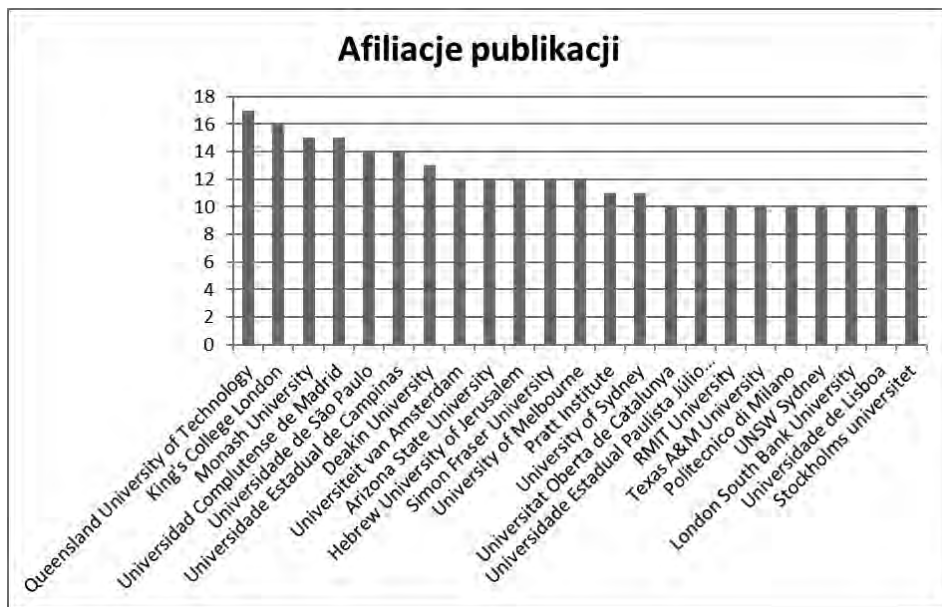
Wykres 2. Dziedziny i dyscypliny naukowe, z którymi baza Scopus skojarzyła publikacje na temat kultury cyfrowej

Zidentyfikowano 18 autorów, których można uznać za przodujących pod względem liczby publikacji (Wykr. 3).

Wykres 3. Autorzy największej liczby publikacji

Grupa instytucji naukowych najczęściej wskazywanych jako afiliacje autorów publikacji zaliczonych do domeny wiedzy kultura cyfrowa liczy 23 pozycje (Wykr. 4).

Wykres 4. Instytucje najczęściej wymienione jako afiliacje

Z kolei lista źródeł, w których opublikowano przynajmniej dziesięć artykułów tematycznie zaliczonych do domeny „Digital Culture”, liczy dziesięć czasopism, cztery serie monografii i materiałów konferencyjnych oraz jeden serwis open access materiałów konferencyjnych (Tab. 1).

Tabela 1. Źródła publikujące prace poświęcone badaniom kultury cyfrowej.

Lp.	Tytuł	Liczba dokumentów
1	ACM International Conference Proceeding Series	124
2	Convergence	28
3	New Media and Society	26
4	Social Media and Society	21
5	Information Communication and Society	19
6	Media Culture and Society	17
7	International Journal of Communication	16
8	Lecture Notes in Computer Science	16

9	Lecture Notes in Networks and Systems	13
10	Communications in Computer and Information Science	12
11	Media International Australia	12
12	CEUR Workshop Proceedings	11
13	Comunicar	11
14	Springer Series on Cultural Computing	11
15	International Journal of Cultural Studies	10

W publikacjach zdecydowanie dominuje język angielski (1603 dokumenty). W badaniach kultury cyfrowej widoczny jest także język hiszpański (105) i portugalski (92).

Lista publikacji stosunkowo często cytowanych (uzyskały co najmniej 10% liczby cytowań publikacji najczęściej cytowanej – ograniczenie wynika z faktu, że pełna lista byłaby zbyt duża, jak na objętość artykułu, zaś dla ustalenia tendencji dominujących w domenie wiedzy wystarczająca jest lista publikacji stosunkowo często cytowanych) liczy 32 artykuły i sześć monografii.

Tabela 2. Publikacje najczęściej cytowane (jeżeli w kolumnie czwartej występuje jedynie data, oznacza to, iż jest to publikacja książkowa).

Lp.	Autorzy	Tytuł	Źródło publikujące/ rok publikacji	Liczba cytowań
1	Van Dijck, J.	Users like you? Theorizing agency in user-generated content	Media, Culture and Society, 2009	656
2	Nardi, B.	My life as a Night Elf Priest: An anthropological account of world of warcraft	2010	353
3	Shifman, L.	Memes in a digital world: Reconciling with a conceptual troublemaker	Journal of Computer-Mediated Communication, 2013	267
4	Greenhow, C. Lewin, C.	Social media and education: reconceptualizing the boundaries of formal and informal learning	Learning, Media and Technology, 2016	241
5	Deuze, M. Bruns, A. Neuberger, C.	Preparing for an age of participatory news	Journalism Practice, 2007	236

6	Shifman, L.	An anatomy of a youtube meme	New Media and Society, 2012	228
7	Parikka, J.	A geology of media	2015	224
8	Beer, D.	Social network(ing) sites...revisiting the story so far: A response to danah boyd & Nicole Ellison	Journal of Computer-Mediated Communication, 2008	220
9	van Dijck, J. Nieborg, D.	Wikinomics and its discontents: A critical analysis of Web 2.0 business manifestos	New Media and Society, 2009	194
10	Duffy, B.E.	The romance of work: Gender and aspirational labour in the digital culture industries	International Journal of Cultural Studies, 2016	184
11	Mihailidis, P. Viotty, S.	Spreadable Spectacle in Digital Culture: Civic Expression, Fake News, and the Role of Media Literacies in "Post-Fact" Society	American Behavioral Scientist, 2017	176
12	Dourish, P.	Algorithms and their others: Algorithmic culture in context	Big Data and Society, 2016	173
13	Ilomäki, L. Paavola, S. Lakkala, M. Kantosalo, A.	Digital competence – an emergent boundary concept for policy and educational research	Education and Information Technologies, 2016	168
14	Wiggins, B.E. Bowers, G.B.	Memes as genre: A structural analysis of the memescape	New Media and Society, 2015	149
15	Area, M. Pessoa, T.	From solid to liquid: New literacies to the cultural changes of web 2.0	Comunicar, 2012	135
16	Lupton, D.	Digital Sociology	2014	129
17	Thumim, N.	Self-representation and digital culture	2012	125
18	Nakamura, L.	Don't hate the player, hate the game: The racialization of labor in World of Warcraft	Critical Studies in Media Communication, 2009	117

19	Noh, Z. Sunar, M.S. Pan, Z.	A review on augmented reality for virtual heritage system	Lecture Notes in Computer Science, 2009	116
20	Nissenbaum, A. Shifman, L.	Internet memes as contested cultural capital: The case of 4chan's /b/ board	New Media and Society, 2017	99
21	Roosevelt, C.H. Cobb, P. Moss, E. Olson, B.R. Ünlüsoy, S	Excavation is destruction digitization: Advances in archaeological practice	Journal of Field Archaeology, 2015	97
22	van Zoonen, L. Vis, F. Mihelj, S.	Performing citizenship on YouTube: Activism, satire and online debate around the anti-Islam video Fitna	Critical Discourse Studies, 2010	97
23	Knox, J.	Digital culture clash: „massive” education in the E-learning and Digital Cultures MOOC	Distance Education, 2014	96
24	Bilandzic, M. Foth, M.	Libraries as coworking spaces: Understanding user motivations and perceived barriers to social learning	Library Hi Tech, 2013	96
25	Cortellazzo, L. Bruni, E. Zampieri, R.	The role of leadership in a digitalized world: A review	Frontiers in Psychology, 2019	95
26	Plantin, J.-C. Punathambekar, A.	Digital media infrastructures: pipes, platforms, and politics	Media, Culture and Society, 2019	88
27	Macey, J. Hamari, J.	eSports, skins and loot boxes: Participants, practices and problematic behaviour associated with emergent forms of gambling	New Media and Society, 2019	88
28	Rocamora, A.	Hypertextuality and remediation in the fashion media: The case of fashion blogs	Journalism Practice, 2012	88
29	Miah, A. Rich, E.	The medicalization of cyberspace	2008	88

30	Ross, A.S. Rivers, D.J.	Digital cultures of political participation: Internet memes and the discursive delegitimization of the 2016 U.S Presidential candidates	Discourse, Context and Media, 2017	86
31	Quattrone, P.	Management accounting goes digital: Will the move make it wiser?	Management Accounting Research, 2016	83
32	Back, L.	Live sociology: Social research and its futures	Sociological Review, 2012	83
33	Hariharasudan, A. Kot, S.	A scoping review on Digital English and Education 4.0 for Industry 4.0	Social Sciences, 2018	79
34	Döveling, K. Harju, A.A. Sommer, D.	From Mediatized Emotion to Digital Affect Cultures: New Technologies and Global Flows of Emotion	Social Media and Society, 2018	73
35	Kuntsman, A.	Introduction: Affective fabrics of digital cultures	Digital Cultures and the Politics of Emotion: Feelings, Affect and Technological Change, 2012	71
36	Schelkens, P. Skodras, A. Ebrahimi, T.	The JPEG 2000 Suite	2009	70
37	Souza, F. De Las Casas, D. Flores, V. Youn, S. Cha, M. Quercia, D. Almeida, V.	Dawn of the selfie era: The whos, wheres, and hows of selfies on Instagram	COSN 2015 - Proceedings of the 2015 ACM Conference on Online Social Networks.2015	68
38	Clark, J.E.	The Digital Imperative: Making the Case for a 21st-Century Pedagogy	Computers and Composition, 2010	68

Zestaw 20 słów kluczowych, które baza Scopus najczęściej zastosowała do charakterystyki dokumentów, skojarzonych jednocześnie z terminem „Digital Culture” przedstawia Wykres 5.

WNIOSKI

Każda nauka (dyscyplina, specjalność) ma swoje obiekty poznania, których zbiór tworzy przedmiot nauki. Kultura cyfrowa niewątpliwie jest zbiorem obiektów (w sensie dzieł, postaw, poglądów, technologii, procesów, zachowań i działań) poznania. Jednakże, ze względu na fundament w postaci technik i technologii informatycznych, informacyjnych i komunikacyjnych, w realiach nauki jest to zbiór o charakterze multidyscyplinarnym oraz interdyscyplinarnym. Ten fakt powoduje, że jednoznaczne przyporządkowanie składników kultury cyfrowej do określonej dyscypliny naukowej jest trudne i obarczone ryzykiem popełnienia błędu wynikającego z niejednoznaczności oraz multi- i interdyscyplinarności tychże składników. Do obiektów poznania, której z nauk można bowiem zaliczyć cyfrową wersję filmu historycznego o charakterze edukacyjnym, opublikowanego w serwisie YouTube – historii, medioznawstwa, informatyki, psychologii czy nauki o edukacji? W zasadzie do każdej, bowiem współcześnie każda z wymienionych dyscyplin naukowych zajmuje się badaniem tego obiektu poznania. Tak więc publikacje oparte na badaniu obiektu poznania należącego do kultury cyfrowej, mogą być autorstwa badaczy reprezentujących różne dyscypliny naukowe, mogą być opublikowane w czasopismach związanych z różnymi naukami. Wobec tego naukowiec pragnący badać obiekty kultury cyfrowej staje przed trudnym zadaniem – rozpoznania stanu badań prowadzonych w ramach kilku dyscyplin nauki, często odległych od jego specjalności. Może mu w tym pomóc zastosowanie metodologii zaprezentowanej w niniejszej pracy oraz poznanie wynikających z tejże metody ograniczeń.

Analiza bibliometryczna może stanowić wstęp do opracowania domeny wiedzy, tożsamej nie z pojedynczą dyscypliną naukową, lecz z multi- i interdyscyplinarną problematyką badawczą. Jednakże kompletność informacji o domenie wiedzy zależy od kompletności pozyskanych danych bibliograficznych. W przypadku problematyki badawczej mieszczącej się w naukach humanistycznych i społecznych, natrafiamy na problem zasobności światowych baz danych bibliograficznych. Zasoby bazy Scopus (a także Web of Science) obejmują jedynie część publikacji naukowych – czasopism, serii monografii i serii materiałów konferencyjnych. Z informacji dostępnych na stronie głównej tej bazy wynika, że spośród tytułów proponowanych przez wydawców, corocznie jedynie 17% jest akceptowanych i dodawanych do zasobów Scopus. Tak więc znaczna część prac naukowych, w tym książki, które nie ukazują się w seriach, pozostaje niewidoczna dla badań bibliometrycznych opartych na zasobach tej bazy (także Web of Science). Philippe Mongeon i Adele Paul-Hus (2016) ustalili, że w bazie Scopus uwzględniana jest jedynie niewielka część istniejących czasopism naukowych. Wyliczyli, że w 2015 r., w porównaniu

do bazy Ulrich's (najbardziej kompletny wykaz czasopism i wydawnictw seryjnych wydawanych na świecie – <https://about.proquest.com/products-services/Ulrichsweb.html>), w Scopus uwzględnianych było jedynie ok. 30% periodyków (w Web of Science jedynie ok. 20%). Badania wspomnianych uczonych wykazały, że zdecydowanie najslabiej reprezentowane są czasopisma humanistyczne oraz z nauk społecznych. W bazie Scopus jest ich jedynie kilkanaście procent w porównaniu do bazy Ulrich's. Autorzy ci ocenili, że taka sytuacja nie zmieniła się od dekady i wpływa na ograniczoną przydatność obu baz do analiz bibliometrycznych w ramach nauk humanistycznych i społecznych.

Niestety, bardziej zasobnych baz bibliograficznych o charakterze ogólnosiwiatowym i multidyscyplinarnym, pozwalających na analizowanie domen wiedzy, nie ma. Musimy zatem zaufać zapewnieniom redakcji bazy Scopus o rygorystycznym wybieraniu do indeksowania najbardziej wartościowych czasopism i serii książek, co sugeruje, że analizy bibliometryczne oparte na danych w tej bazie dobrze oddają stan najbardziej wartościowej części badań naukowych.

Dane bibliograficzne pobrane z bazy Scopus najbardziej przydatne są do zbadania socjologicznych aspektów domeny wiedzy. Ich analiza dostarcza bowiem informacji o tym, którzy badacze prowadzili badania tematycznie mieszczące się w domenę, w których ośrodkach prowadzili swoje badania, a także gdzie opublikowano ich rezultaty. Pozwala też, dzięki informacjom o liczbie publikacji i liczbie cytowań, na ocenę stopnia zainteresowania wspomnianą problematyką badawczą.

Domena wiedzy, jaką niewątpliwie jest kultura cyfrowa, ma charakter wybitnie multi- i interdyscyplinarny. Różne jej aspekty badane są nie tylko przez humanistów, lecz także przez przedstawicieli nauk społecznych, zwłaszcza ekonomii i nauk o zarządzaniu oraz psychologii. Prace o tematyce związanej z kulturą cyfrową napisane zostały także przez badaczy z dyscyplin odległych od humanistyki, takich jak: informatyka, nauki inżynierskie i medycyna. Badania kultury cyfrowej rozwijają się od początków wieku XXI, jednakże w dalszym ciągu jest to domena niszowa. Świadczy o tym nie tylko stosunkowo niewielka liczba publikacji zindeksowanych w bazie Scopus (1863), lecz także najprawdopodobniej jedynie kilkusetosobowa grupa badaczy zajmujących się różnymi aspektami kultury cyfrowej (w tym jedynie 18 bardziej systematycznie), stosunkowo niewielka liczba publikacji (38), które zdobyły znaczącą pulę cytowań, a jednocześnie znaczna liczba publikacji bez cytowań (712) lub z cytowaniami na poziomie 1-2 (416). Wspomniana grupa autorów pracuje głównie na uczelniach w USA, Wielkiej Brytanii, Brazylii, Australii i Hiszpanii. Reprezentują szeroki wachlarz specjalności naukowych, głównie naukę o informacji, o komunikacji, o kulturze, o edukacji, medioznawstwo, językoznawstwo oraz informatykę. Publikują w bardzo ograniczonej gru-

pie źródeł – głównie w dziesięciu czasopismach oraz czterech seriach monografii i materiałów konferencyjnych wydawanych w języku angielskim i hiszpańskim. Czasopisma z tej listy deklarują, że publikują artykuły związane z różnorodnymi aspektami nauk o komunikacji, o kulturze i medioznawstwa.

Aspekty ontologiczne domeny można analizować na podstawie słów kluczowych stosowanych przez redakcję bazy Scopus lub opracowanych przez autorów publikacji. W przypadku domeny „Digital Culture” analiza słów kluczowych sugeruje, że najbardziej popularne (najczęściej cytowane) badania koncentrują się wokół takich zagadnień jak: nowe, cyfrowe i społecznościowe media, dziedzictwo kulturowe ludzkości zapisane w wersji cyfrowej, sztuka generowana komputerowo, sieciowe interakcje społeczne, interakcje człowiek – komputer, a także wykorzystanie nowoczesnych technologii w komunikacji, aktywności kulturotwórczej i edukacji. Na wizualizacji wykonanej przy użyciu programu VOSviewer można zaobserwować, że słowa kluczowe autorów publikacji układają się w kilka grup tematycznych skupionych wokół takich terminów jak: Internet, cyfrowe technologie, cyfrowa sztuka, cyfrowa humanistyka oraz cyfrowa alfabetyzacja. Sugeruje to główne obszary zainteresowań badaczy cyfrowej kultury.

Jak już wspomniano, analizy oparte na danych bibliograficznych mogą stanowić jedynie wstęp do pełnej analizy domeny wiedzy. Dalszym etapem tego poznania powinna być analiza treści przynajmniej kluczowych (stosunkowo często cytowanych) publikacji. Bowiem jedynie w ten sposób można opisać aspekty epistemologiczne domeny wiedzy – ustalić, jakie jest podejście badaczy do definiowania danej domeny, do organizacji i interpretacji wiedzy wytworzonej w jej obrębie, a także – jakimi paradygmatami i metodologiami się posługują. Analiza danych bibliograficznych podpowiada, które publikacje wywarły na tyle istotny wpływ na rozwój badań kultury cyfrowej, by poszukać w nich kwestii epistemologicznych właściwych dla tego obszaru badań.

BIBLIOGRAFIA

- Abrahamson, David, (2000). An Evaluative Bibliography: Digital Culture, Information Technology, The Internet, The Web. *Journal of Magazine & New Media Research*, vol. 3.
- Börner, Katy; Chen, Chaomei; Boyack, Kevin (2003). Visualizing Knowledge Domains. In: *Annual Review of Information Science & Technology*, vol. 37, Blaise Cronin (Ed.), Medford, NJ: Information Today, Inc./American Society for Information Science and Technology, pp. 179-255.
- Chen, Chaomei (2011). *Turning Points: The Nature of Creativity*. Springer-Verlag: Berlin, Heidelberg. https://doi.org/10.1007/978-3-642-19160-2_6.

- Deuze, Marc, (2006). Participation, Remediation, Bricolage: Considering Principal Components of a Digital Culture. *The Information Society*, vol. 22, iss. 2, pp. 63-75.
- Giannini, Tula, Bowen, Jonathan P. (2019). *Museums and Digital Culture. New Perspectives and Research*. Springer, Cham.
- Guo, Xing-Rong; Li, Xiang; Guo, Yi-Ming (2021). Mapping Knowledge Domain Analysis in Smart Education Research. *Sustainability*, vol. 13, <https://doi.org/10.3390/su132313234>.
- Hjørland, Birger, Albrechtsen, Hanne (1995). Toward a New Horizon in Information Science: Domain-Analysis. *Journal of the American Society for Information Science*, vol. 46, no. 6, pp. 400-425.
- Hjørland, Birger (2002). Domain Analysis in Information Science: Eleven Approaches – Traditional as Well as Innovative. *Journal of Documentation*, vol. 58, no. 4, pp. 422-462.
- Hjørland, Birger, Hartel, Jenna (2003). Afterword: Ontological, epistemological and sociological dimensions of domains. *Knowledge Organization*, vol. 30, no. 3-4, pp. 239-245.
- Miller, Vincent (2020). *Understanding Digital Culture*. London, Sage Publications.
- Mongeon, Philippe, Paul-Hus, Adele (2016). The journal Coverage of Web of Science and Scopus: A Comparative Analysis. *Scientometrics*, vol. 106, no. 1, pp. 213-228.
- Osiński, Zbigniew (2021). Wykorzystanie Google Scholar do identyfikowania najczęściej cytowanych badaczy i ich prac naukowych. Przypadek publikacji z zakresu nauki o informacji w języku polskim. *Zagadnienia Informacji Naukowej – Studia Informacyjne*, vol. 59, nr 1, s. 49-80.
- Smiraglia, Richard P., (2015). *Domain analysis for knowledge organization: Tools for ontology extraction*. Oxford: Chandos Publishing.
- Tabacaru, Simona (2019). *Web of Science versus Scopus: Journal Coverage Overlap Analysis*. Texas A&M University Libraries.
- Zhao, Dangzhi; Strotmann, Andreas (2022). Intellectual structure of information science 2011–2020: an author co-citation. *Journal of Documentation*, vol. 78, iss. 3, pp. 728-744.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 30 sierpnia 2022 r.

ZBIGNIEW OSIŃSKI
Institute of Culture Sciences
Maria Curie-Skłodowska University in Lublin
e-mail: zbigniew.osinski@mail.umcs.pl
ORCID 0000-0003-4484-7265

USING KNOWLEDGE DOMAIN ANALYSIS TO IDENTIFY THE CURRENT STATE OF RESEARCH ON DIGITAL CULTURE. POSSIBILITIES AND PROBLEMS AS EXEMPLIFIED BY SCOPUS DATABASE

KEYWORDS: Digital culture. Knowledge domain analysis. Bibliographic data. Scopus.

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – The aim of this research was to analyze the knowledge domain known as „digital culture” on the basis of bibliographic data from Scopus database, including ontological, epistemological and sociological aspects of the domain in question. **Research methods** – The analysis of the knowledge domain was based on the titles published in the years 1976-2022 and the number of their citations. **Results/Conclusions** – The author discovered that the researched domain of knowledge is multidisciplinary and interdisciplinary in nature. Its various aspects are studied not only by humanists, but also by the representatives of social sciences, in particular economics and management science, as well as psychology and computer science. Studies on digital culture have been developing since the beginning of 21st century, yet they remain a niche domain. Issues such as Internet, digital technologies, digital art, digital humanities and digital information literacy are studied by few scholars in USA, Great Britain, Brasil, Australia and Spain. The analysis of the bibliographic data provides a hint on publications which are so significant to the development of research on digital culture that they may be studied for the epistemological issues specific for this research area.

**„INSPIRUJ, ANGAŻUJ, UMOŻLIWIAJ, ŁĄCZ”.
ŚWIATOWY KONGRES BIBLIOTEK I INFORMACJI
ORAZ 87. KONFERENCJA GENERALNA IFLA**

(Dublin, Irlandia, 26-29 lipca 2022 r.)

Tegoroczny kongres IFLA odbył się w dniach 26-29 lipca 2022 r. w Dublinie (Irlandia). Hasło spotkania *Inspiruj, Angażuj, Umożliwiaj, Łącz* (ang. *Inspire, Engage, Enable, Connect*) nabrało nowego znaczenia po dwóch latach pandemii COVID-19. Irlandzki komitet organizacyjny, któremu przewodniczył Philip Cohen, pracował nad organizacją wydarzenia od 2017 r. Pierwotnie kongres miał się odbyć w lipcu 2020 r., ale wybuch pandemii pokrzyżował te plany; IFLA w 2020 r. nie zorganizowała Kongresu. W następnym roku 86. Kongres został zorganizowany w formule online. Kolejną informację o Kongresie IFLA w Dublinie ogłoszono w listopadzie 2021 r., choć wtedy nie brakowało wątpliwości dotyczących jego stacjonarnej formuły. Ponowne spotkanie bibliotekarzy z całego świata po pandemii było jednak najważniejsze; dołożono wszelkich starań, aby zapewnić bezpieczeństwo jego uczestnikom.

W czerwcu br. członkowie irlandzkiego komitetu wspólnie z zarządem IFLA zorganizowali spotkanie online *Wszystko co zawsze chciałyś wiedzieć o irlandzkich bibliotekach* (ang. *Everything you always wanted to know about Irish libraries*) na kanale IFLA na platformie YouTube. Moderatorami byli Stuart Hamilton, reprezentujący komitet organizacyjny IFLA WLIC 2022, oraz Erik Boekesteijn z holenderskiego komitetu organizacyjnego IFLA WLIC 2023. Spotkanie było nie tylko okazją, aby główni organizatorzy wydarzenia – Barbara Lison, prezydent IFLA, oraz Philip Cohen, przewodniczący komitetu organizacyjnego IFLA WLIC 2022 – zaprosili delegatów do Dublina, ale także do przybliżenia najważniejszych informacji o irlandzkim bibliotekarstwie.

Rozmawiano o najstynniejszej bibliotece publicznej w Dublinie (dlr LexIcon Library), usługach biblioteki medycznej Royal College of Surgeons oraz Glucksman Library, akademickiej księżnicy Uniwersytetu w Limerick. Irlandzkie bibliotekarstwo jest w ciekawym momencie rozwoju, trwają bowiem prace nad implementacją strategii rozwoju bibliotek publicznych oraz wprowadzeniem jednego systemu komputerowego bibliotek publicznych Spydus, który umożliwi sprawne wypożyczanie i zwrot książek w całym kraju bez względu na zamieszkanie.

Przybliżono także szczegóły programu PACT L2L, kursu kształcenia umiejętności pedagogicznych pracowników bibliotek każdego typu, organizowanego przez Irlandzkie Stowarzyszenie Bibliotek (Library Association of Ireland) we współpracy ze Szkołą Biznesu w Dublinie (Dublin Business School). Warunkiem uczestniczenia w kursie jest uczenie innych, co jest realizowane zarówno przez bibliotekarzy z bibliotek publicznych, naukowych jak i specjalistycznych.

Zaproszeni goście opowiedzieli o kampanii *Ireland Reads*, promującej czytanie w każdym wieku i dającej możliwość publikacji rekomendacji wybranej książki na stronie internetowej irelandreads.ie. Dopełnieniem akcji były spoty informacyjne *Twoja biblioteka – przyjrzyj się bliżej* (ang. *Your Library – Take a Closer Look*) emitowane w telewizji oraz Internecie. Kampania *Ireland Reads* została nominowana do nagrody IFLA Press-Reader International Marketing sekcji IFLA Marketing and Management w ubiegłym roku i zajęła trzecie miejsce w tym konkursie.

PROGRAM KONFERENCJI

Program 87. Kongresu IFLA zawierał nie tylko sesje, spotkania biznesowe i grup językowych, ale także warsztaty, sesje *Talking Stick* i wystąpienia *keynote speakers*. Ceremonie otwarcia i zamknięcia oraz wybrane sesje były transmitowane na platformie YouTube. W tym roku organizatorzy przygotowali aplikację z programem konferencji oraz jego kieszonkowe wydanie, ale zrezygnowano z drukowania materiałów i gadżetów konferencyjnych.

Uczestnicy kongresu IFLA mieli możliwość zakupu specjalnego biletu na wystawę *The Book of Kells* wraz ze zwiedzaniem Biblioteki Trinity College. Codziennie rano odbywały się zajęcia sportowe, a w ciągu dnia wycieczki do bibliotek w Dublinie. W ostatnim dniu zaoferowane wycieczki do bibliotek w Galway, Belfaście, Thurles, Tipperary, Limerick, Wexford, Arklow oraz Wicklow.

Nowym formatem spotkań Kongresu były sesje *Talking Stick*. Umożliwiały one dyskusje w małych grupach wokół pojedynczych tematów zaproponowanych przez sekcje i grupy IFLA, które nie znalazły się w progra-

mie konferencji. Idea sesji została zaczerpnięta ze zwyczajów rdzennych społeczności i polega na przestrzeganiu kodeksu – wypowiadała się osoba trzymająca artefakt (ang. *talking stick* – mówiący kij). Każdy miał nieograniczony czas na wypowiedź, podzielenie się doświadczeniem czy odniesieniem się do wypowiedzi innych. Tematy *Talking Stick sessions* obejmowały np. rozwój zawodowy, usługi specjalne czy zmiany w federacji IFLA.

IFLACAMP#8 W DUBLINIE

Tradycją Kongresu IFLA jest bezpłatna nie-konferencja IFLAcamp organizowana przez IFLA New Professionals Special Interest Group (NPSIG). Odbywa się ona dwa dni przed rozpoczęciem Kongresu i stanowi świetną okazję do poznania innych uczestników, funkcjonariuszy i członków zarządu IFLA oraz lokalnych bibliotekarzy, którzy bez ponoszenia większych kosztów finansowych mogą poznać działania międzynarodowego środowiska bibliotekarzy. Najważniejsze informacje o IFLAcamp można znaleźć na stronie <https://iflacamp.wordpress.com/>, która jest corocznie aktualizowana.

Ósma edycja IFLAcamp odbyła się w weekend, 23-24 lipca 2022 r. w Dublinie. W sobotę 24 bibliotekarzy z dziesięciu krajów spotkało się w dublińskiej bibliotece dlr LexIcon. Program pierwszego dnia zawierał sesje dyskusji, *skillcamp* oraz czas odpoczynku w bibliotece. Podczas dyskusji rozmawiano o fake newsach, nowych umiejętnościach w pracy bibliotekarza, znaczeniu bibliotek w społecznościach, międzynarodowej współpracy, zaangażowaniu, przywództwie, pracy zespołowej i federacji IFLA. Po zakończeniu rozmów uczestnicy mogli odpocząć grając w gry na playstation i planszowe lub zwiedzić bibliotekę LexIcon.

Popołudniowy *skillcamp* był formą giełdy pomysłów zorganizowaną po raz pierwszy na IFLAcamp, gdzie uczestnicy uczyli innych uczestników wybranej umiejętności czy wiedzy. W formularzu rejestracji każdy mógł zaproponować temat swojej prezentacji. Podczas *skillcamp* odbyły się sesje z nauką języka irlandzkiego, koreańskiego alfabetu, przemówień publicznych, obsługi baz danych Unii Europejskiej, opracowania notatek graficznych (ang. *sketchnote*) i nauki popularnej piosenki *Galway girl*.

Drugi dzień IFLAcamp był przeznaczony na wizyty w instytucjach kultury w Dublinie. Uczestnicy zwiedzali wystawę „Yeats: The Life and Works of William Butler Yeats” w Bibliotece Narodowej Irlandii oraz kolekcję zbiorów pochodzących z Bliskiego i Dalekiego Wschodu zgromadzonych w Chester Beatty Library. W obu dniach konferencji bibliotekarze mogli porozmawiać z zaproszonymi gośćmi: Barbarą Lison, Philipem Cohenem, Catherine Gallagher, dyrektorem regionalnych bibliotek Dun Laoghaire Rathdown, Hansem Ulrichem Locherem, przewodniczącym

sekcji IFLA Management of Library Associations, oraz Loy Jyoon Chin, sekretarzem sekcji MLA.

SPOTKANIA BIZNESOWE

Poniedziałek, 25 lipca, nie był oficjalnym dniem konferencji, ale został przeznaczony na spotkania biznesowe (ang. *business meetings*). W centrum kongresowym członkowie komitetów regionalnych i doradczych, dywizji oraz sekcji podsumowali pracę w latach 2020-2022 i przedstawili plany na kolejny rok.

Sekcja IFLA MLA na swoje spotkanie biznesowe zaprosiła prezydent IFLA Barbarę Lison, która wyjaśniła zmiany personalne w zarządzie głównym i konsultowała z członkami komitetu dalsze działania. Stowarzyszenia bibliotekarskie są ważną częścią IFLA, nie tylko ze względu na wkład w utworzenie federacji, ale także na liczebność ich struktur. Członkowie stowarzyszeń bibliotekarskich, które należą do IFLA mogą korzystać z preferencyjnych opłat członkowskich.

W ostatnich miesiącach sekcja MLA prowadziła trzy główne projekty: serię webinarów kontynentalnych o kształtowaniu przywództwa bibliotekarzy, planie rzecznictwa stowarzyszeń oraz ankiety badającej potrzeby i główne wyzwania środowiska bibliotekarskiego. Efekty spotkań online zostały szczegółowo przedstawione na sesji „Empowering Library Leaders and Diversity Worldwide”, a ankieta pomogła określić kierunki przyszłych prac sekcji MLA. Członkowie sekcji zdecydowali się ukierunkować rzecznictwo na cele zrównoważonego rozwoju.

Warto podkreślić, iż w tym dniu na Placu Biblioteki obok Trinity College w Dublinie miał miejsce międzynarodowy *flashmob* bibliotekarzy Hołd Ulissesowi (*International librarians' flashmob in Dublin: a tribute to Ulysses*). Zorganizowany przez Irlandzkie Stowarzyszenie Bibliotek, Bibliotekę Trinity College oraz IFLA New Professionals Special Interest Group. Ponad 50 bibliotekarzy przez pięć minut czytało fragment powieści Jamesa Joyce'a w swoim języku. Ideą *flashmobu* było docenienie literatury kraju goszczącego – w tym roku było to dzieło irlandzkiego pisarza – *Ulysses* – wydane po raz pierwszy w 1922 r. *Flashmob* buduje pozytywny wizerunek bibliotekarzy, bibliotek i literatury oraz zwraca uwagę mieszkańców na organizację międzynarodowej konferencji w ich mieście. Relację z czytania dzieła Joyce'a przygotowała irlandzka telewizja RTL i zaprezentowała w wieczornym programie informacyjnym. Dodatkowo, zdjęcia i wywiady z uczestnikami *flashmobu* opublikowano w serwisie RTL, stronach internetowych i mediach społecznościowych IFLA, IFLA NPSIG i LAI.

TEMATYKA OBRAD I SESJI KONGRESU

26 lipca nastąpiło oficjalne rozpoczęcie Kongresu IFLA. Ponad 2000 delegatów ze 100 krajów powitała Caroline Conroy, mer Dublina, oraz przedstawiciele irlandzkiego komitetu organizacyjnego IFLA WLIC: Marian Higgins, Cathal McCauley oraz Philip Cohen, którzy z uśmiechem przedstawili krętą drogę do organizacji wydarzenia. Z kolei Barbara Lison wyraziła nadzieję, że tegoroczna konferencja będzie możliwością powrotu do międzynarodowej współpracy po pandemii oraz budowania pozytywnej przyszłości. Podczas ceremonii otwarcia kilka słów powiedziała także Vicki McDonald, nowa prezydent elekt (Australia), oraz Jaap Naber, skarbnik IFLA (Holandia). Obydwoje podkreślili, że ważna będzie dla nich transparentność w zadaniach, strukturze oraz finansach federacji.

Wykład otwierający wygłosiła Mary Robinson, pierwsza kobieta piastująca urząd prezydenta Irlandii w latach 1990-1997. Pani prezydent zajmowała także wysokie stanowiska w administracji międzynarodowej, w tym komisarza ONZ do spraw praw człowieka, oraz jest założycielką fundacji do spraw klimatu Climate Justice.

Mary Robinson w swoim wystąpieniu *Wyzwania kryzysu klimatycznego (The Challenge of the Climate Crisis)* zastanawiała się nad rolą bibliotekarzy w ochronie środowiska i klimatu. Punktem wyjścia rozważań było połączenie fizycznego i cyfrowego dostępu do wiedzy i wizja bibliotek jako laboratoriów nauczania. Dla bibliotekarzy oznacza działania i zmianę, co jest także wymagane w kontekście ochrony klimatu.

Jak wskazała prelegentka, Antonio Guterres, sekretarz generalny ONZ, od konferencji klimatycznej w Berlinie w 2019 r. zachęca do zbiorowych działań chroniących zrównoważoną przyszłość ludzi i planety. Kryzys klimatyczny jest wynikiem działań człowieka nie tylko w obszarze natury, ale również na płaszczyźnie rozwoju społecznego, ekonomicznego i poczucia sprawiedliwości. Robinson uważa, że bibliotekarze mogą podjąć działania na rzecz klimatu i być częścią akcji globalnej. Kluczowe będą tu rozmowy, nie tylko w pracy, domu, ale także w bibliotekach z innymi ludźmi. W organizacji spotkań ważne będą cztery aspekty: jak stworzyć przestrzeń do tych rozmów; inspirować młodzież do bycia innowacyjnymi; motywować oraz angażować innych do zmiany. Prelegentka zachęcała, aby zjednoczyć siły w czasie kryzysu klimatycznego i być więźniem nadziei bo „w tym trudnym świecie to nadzieja przynosi energię”.

Tematy klimatu i przeciwdziałaniu jego zmianom zostały poruszone przez Michaela Petera Edsona, międzynarodowego konsultanta i eksperta z obszaru technologii, kultury i demokracji, założyciela Muzeum ONZ (ang. *Museum of the United Nations. UN Live*) oraz doradcę serwisu European. Swoje wystąpienie w sesji nr 151 zatytułował *Jak miliony odważnych bibliotekarzy pomogą uratować świat przez inwestycję w unikalną nową formę*

globalnego aktywizmu w odpowiedzi na kryzys klimatyczny (ang. *How Millions of Bold Librarians Will Help Save the World by Investing a Unique New Form of Global Activism In Response to the Climate Crisis*). Prezentacja miała formę aktywnej rozmowy pomiędzy uczestnikami z elementami gry.

W swoim wystąpieniu amerykański prelegent postawił pytania: jak biblioteki mogą budować silne powiązania z użytkownikami, oraz w jaki sposób maksymalnie wykorzystywać zasoby, przestrzeń, zbiory i ludzi. Według niego kluczowym zadaniem bibliotekarzy będzie pomoc w przemianie ludzi z „bycia poinformowanymi obywatelami do bycia zaangażowanymi obywatelami”.

Michael Edson przywołał znaczenie aktywizacji. Badania społeczne wskazują, że umożliwienie ludziom interakcji czy podzielenia się opinią zwiększa ich uwagę i chęć podejmowania przyszłych działań. Przykładami mogą być następujące sytuacje: członkowie zespołu, którzy grają ze sobą w gry planszowe, słowne czy komputerowe mają więcej pomysłów, a rozmowa na targu ze sprzedawcą powoduje, że poważniej myślimy o zakupie towaru. Jeśli biblioteki zmieniają formę komunikacji z przemówienia na aktywną rozmowę, to konsekwencją będzie budowa jej wizerunku jako instytucji otwartej.

Z obszaru globalnego aktywizmu prelegent przytoczył szereg przykładów badań naukowych i projektów, np. model obywatelski Ethana Zuckermana oraz punktów interwencji w systemie według Donelli Meadows, amerykańskiej edukatorki z zakresu ochrony środowiska. W złożonych systemach, np. miasto, firma, gospodarka, ekosystem, mogą się pojawić zjawiska, nazywane także dźwigniami, które mogą wywołać duże zmiany choć ich wielkość nie jest znacząca.

W obu koncepcjach kluczowym elementem czy dźwignią jest dostęp do informacji, który pomaga podjąć decyzje i który jest zapewniany przez biblioteki. Wskazał na powstanie projektu internetowej biblioteki National Emergency Library utworzonej w czasie pandemii w 2020 r. na platformie Internet Archive (<https://openlibrary.org/>). Platforma jest bazą informacji do książek wykorzystującej dostępne w sieci ebooki oraz odsyłającą do centralnych katalogów bibliotek.

CELE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Sesja nr 116 *Jak cele zrównoważonego rozwoju mogą zmienić twoje życie* (ang. *How the SDGs Can Change Your Life*) nawiązywała do jednego ze słów kluczowych motta Kongresu – *inspiruj*. Prelegentami byli politycy i pracownicy międzynarodowych instytucji oraz stowarzyszeń bibliotekarskich.

Jak wskazał moderator sesji Jonathan Fernández-Pérez, celem spotkania było podzielenie się doświadczeniami z realizacji Agendy 2030 oraz

określenie znaczenia celów zrównoważonego rozwoju w polityce międzynarodowej. Rządy krajów będących członkami ONZ są zobligowane do przygotowania raportu działań, jakie zostały podjęte na rzecz zrównoważonego rozwoju. 17 globalnych celów to nie tylko zadanie dla polityków, ale także i bibliotekarzy, którzy mogą wpływać na rozwój ekonomiczny, społeczny i kulturowy poprzez inspirowanie i kształtowanie świadomości społeczności.

Pierwszym prelegentem był David Donoghue, irlandzki polityk pełniący funkcję ambasadora Irlandii w Niemczech, Austrii i Federacji Rosyjskiej. Do 2017 r. był stałym przedstawicielem Irlandii przy ONZ i odegrał istotną rolę w negocjacjach finalizujących pracę nad Agendą 2030 oraz Deklaracją Nowojorską w sprawie masowych ruchów migrantów i uchodźców z 2016 r.

David Donoghue swoją prezentację rozpoczął od przypomnienia, że cele zrównoważonego rozwoju są kontynuacją celów milenijnych, ustalonych w wyniku wieloletnich prac nad zrównoważonym rozwojem w 2000 r. Prelegent podkreślił, że milenijny plan rozwoju został opracowany i ogłoszony przez grupę polityków, aby wprowadzić główne zasady zrównoważonego rozwoju. Z kolei na realizację celów SDG zgodziło się 193 państwa członkowskie ONZ, które uznały ich znaczenie polityczne i moralne. Przez ostatnie 15 lat osiągnięto wiele w sferze ekonomicznej, społecznej i środowiskowej. Starano się podnieść standardy życia i ułatwić dostęp do zdrowia oraz edukacji. Dodatkowa wartość z realizacji celów to współpraca i możliwość uczenia się od innych.

Irlandzki ambasador nazwał bibliotekarzy strażnikami repozytoriów danych i wiedzy, którzy umożliwiają dostęp do informacji na całym świecie, co w tym aspekcie jest powiązane z prawami człowieka. Na zakończenie zadał ważne pytanie: co się stanie, jeśli nie zdążymy zakończyć wyznaczonych zadań w Agendzie 2030? Odpowiedź była następująca: ludzkość będzie nadal działać bo cele nas ukierunkują i wyznaczają strefy naszego skupienia.

Kolejny prelegent to Patrick Paul Walsh, założyciel SDG Academy, platformy z bezpłatnymi kursami edukacyjnymi online. Dzisiaj bardziej niż kiedykolwiek ludzie zaczynają się zastanawiać, jak ich codzienne aktywności mogą wchodzić w interakcję ze środowiskiem. Chcą się nauczyć żyć na nowo, ale nie wszyscy uzyskali edukację na dobrym poziomie. Konieczne będzie wzmocnienie edukacji dorosłych. Pomimo coraz większej popularności otwartych zasobów nadal dużym utrudnieniem jest dostęp do materiałów edukacyjnych i koszt ich publikacji.

Przedstawicielką środowiska bibliotekarskiego była Adriana Ferrari, wiceprezydent stowarzyszenia bibliotekarzy FEBAB. Od programu rzeczniczego IFLA International Advocacy Program brazylijscy bibliotekarze rozpoczęli prace nad wzmocnieniem wizerunku bibliotek w kontekście

realizacji celów zrównoważonego rozwoju. Należy przedstawić tu trzy ważne dokumenty.

Publikacja *Biblioteki dla lepszego świata* (hiszp. *Bibliotecas por um Mundo Melhor. Agenda 2030*) stanowi świetny materiał informacyjny, a w 2018 r. stowarzyszenie wspólnie z innymi podmiotami podpisało Deklarację Santiago: Dostęp do informacji, aby osiągnąć zrównoważony rozwój w Ameryce Łacińskiej i Karaibach (ang. *The Santiago Declaration: Access to Information to Achieve Sustainable Development in Latin America and the Caribbean*). Utworzono także grupę WG2030 (gtagenda2030.org.br), która pracuje nad promocją, mobilizacją społeczeństwa obywatelskiego i monitorowaniem efektów realizacji Agendy 2030. Ważnym elementem jej działań jest współpraca z brazylijskim rządem oraz przedstawicielami ONZ.

Ostatni prelegent, Damilare Oyedele z organizacji pozarządowej *Library Aid Africa* w Kenii, przedstawił działania na rzecz Agendy 2030 ONZ, w których podkreślił występowanie w imieniu bibliotek oraz wzmacnianie ich wizerunku, nawiązywanie współpracy z rządem oraz zaangażowanie bibliotekarzy.

Sesja była kolejnym spotkaniem przybliżającym znaczenie celów zrównoważonego rozwoju w działaniach międzynarodowego środowiska bibliotekarzy. Od 2016 r. IFLA wskazuje ich znaczenie w działaniach wizerunkowych i współpracy z władzami państw.

ARTYKUŁ 19 POWSZECHNEJ DEKLARACJI PRAW CZŁOWIEKA

Komitet Doradczy ds. Otwartego Dostępu do Informacji i Wolności Wypowiedzi IFLA FAIFE zorganizował sesję 156 *Reaffirming Article 19 in Troubled Times* poświęconą artykułowi 19 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka o wolności wypowiedzi. Celem spotkania była dyskusja o tym, jak na wolność wypowiedzi miała wpływ pandemia, zmiana w działalności bibliotek, współczesna sytuacja polityczna czy manipulacja informacjami.

Pierwszy prelegent, Ertuğrul Çimen, dyrektor biblioteki MEF University w Stambule (Turcja) i członek IFLA FAIFE, przedstawił najważniejsze trendy informacyjne występujące w tureckim bibliotekarstwie (ang. *Recent Freedom of Expression and Freedom of Information Trends in Turkey*). W rankingach Freedom House z ostatnich 15 lat Turcja osiągała coraz wyższe wskaźniki zagrożenia i w rankingu z 2022 r. przestała być traktowana jako państwo, gdzie możliwa jest wolność wypowiedzi. Do najważniejszych wyzwań dla bibliotekarzy E. Çimen zaliczył manipulację informacjami, dezinformację, cenzurę w Internecie oraz brak uregulowań prawnych dot. mediów społecznościowych. David Banisar z fundacji ARTICLE 19 (Wielka Brytania) w swoim wystąpieniu *Perspektywa polityczna/regulacyj-*

na dotycząca wolności wypowiedzi, praw cyfrowych i praktyk dostawców usług internetowych (ang. *A Policy/Regulatory Perspective on Freedom of Expression, Digital Rights, and the Practices of Online Service Providers*) podkreślił znaczenie transparentności i dostępu do informacji posiadanych przez firmy komercyjne. Z kolei Martyn Wade, przewodniczący komisji wolności intelektualnej w brytyjskim stowarzyszeniu bibliotekarzy CILIP, w przemówieniu *Consolidating a New Intellectual Freedom Policy for the UK Information Sector: the Consultation Process, Key Takeaways, and the Way Forward* omówił badania ankietowe przeprowadzone w maju 2022 r. wśród brytyjskich pracowników bibliotek. 67% ankietowanych nigdy nie zostało poproszonych w swojej pracy o cenzurę materiałów, ale 26% doświadczyło tego zjawiska. Z tej grupy 41% ankietowanych odmówiło cenzurowania informacji. Dla 82% bibliotekarzy wolność intelektualna i dostęp do informacji jest ważny. Ostatnim prelegentem sesji był Gavin Sheridan z organizacji pozarządowej Right to Know & Vizlegal w Irlandii. Na początku swojego wystąpienia pt. *Kluczowe trendy w aspekcie prawa do wolności intelektualnej Irlandii* (ang. *Key Trends in Ireland's FOIA Landscape*) prelegent porównał prawo dostępu do informacji do uboższego krewnego prawa wolności wypowiedzi. Do trendów zaliczył rozwój informacji publicznej, uznanie prawa ochrony środowiska jako fundamentalnego prawa człowieka w Unii Europejskiej oraz tworzenia dokumentów prawnych w poszczególnych krajach na podstawie dokumentów UE. Pośród ostatnich przepisów prawnych za istotne wskazał skargę przeciwko Węgrom *Helsinki Magyar* (ECHR/18030/11) oraz dyrektywę *Directive 2003/4/EC (Aarhus request)*.

KSZTAŁTOWANIE LIDERÓW

Organizatorami sesji „Empowering Library Leaders and Diversity Worldwide” była sekcja IFLA Management Library Associations oraz IFLA New Professionals Special Interest Group. Na spotkaniu podsumowano serię webinarów regionalnych, wyniki ankiety skierowanej do stowarzyszeń bibliotekarskich oraz dyskusję z młodymi liderami.

Od marca do czerwca 2022 r. we współpracy z komitetami regionalnymi IFLA zorganizowano sześć webinarów regionalnych Empowering Library Leaders and Diversity Worldwide Webinars Series dla bibliotekarzy z Ameryki Północnej, Europy, Ameryki Południowej i Karaibów, Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej (MENA), Afryki Środkowej i Południowej oraz Azji i Oceanii. Prelegentami podczas tych spotkań byli przedstawiciele stowarzyszeń bibliotekarskich, którzy przedstawili w jaki sposób kształcą umiejętności leaderskie bibliotekarzy. Na każdym webinarium wystąpiło dwóch liderów – jeden, rozpoczynający pracę, oraz drugi, posiadający już doświadczenie – którzy podzielili się własnymi spostrzeżeniami i historią.

Na sesji przedstawiono wyniki badań ankietowych o liderach przeprowadzonych wśród stowarzyszeń bibliotekarskich. Ankietowani mieli wskazać definicję przywództwa oraz opisać własne działania. Z otrzymanych odpowiedzi wynika, że nie ma jednej powszechnie definicji przywództwa (*leadership*). W większości odpowiedzi powtarzał się element stażu (*seniority*) oraz zarządzania (*management*). Trzy stowarzyszenia bibliotekarskie oferują programy kształcące liderów: ALA, CILIP i Kadyjskie Stowarzyszenie Biblioteki CLA. Pozostałe działania stowarzyszeń mają charakter nieformalny (nawiązywanie kontaktów, dyskusja, szkolenia). Jest to jednak temat ważny, gdyż podejmowane są wysiłki znalezienia i kształcenia przyszłych liderów.

W kolejnej części sesji odbyła się dyskusja z młodymi reprezentantami stowarzyszeń bibliotekarskich. Wzięli w nich udział: Oksana Boiarynova (Ukraina), Magdalena Gomułka (Polska), Jonathan Hernández Pérez (Meksyk) oraz Christine Honold (Niemcy). Moderatorka sesji, Loida Garcia-Febo, zapytała o ich definicję przywództwa i czy jest ono ważne w bibliotekach, w jaki sposób stowarzyszenia mogą pomóc rozwijać umiejętności lidarskie i różnorodność w zawodzie.

„Sesja Empowering Library Leaders and Diversity Worldwide” pokazała, że kształtowanie liderów w stowarzyszeniach bibliotekarskich jest ważne. Te działania mają obejmować nie tylko młodych pracowników, ale także i tych z większym stażem, którzy chcieliby rozwinąć umiejętności przywódcze. Działanie to pomoże zapewnić różnorodność. Projekty lidarskie stowarzyszeń opierają się głównie na kilkumiesięcznych okresach współpracy mentorskiej z uczestnikami. Sekcja MLA planuje przygotowanie publikacji podsumowującej badany temat.

Podczas ceremonii zamknięcia 87. Światowego Kongresu Bibliotek i Informacji IFLA w Dublinie ogłoszono miejsce i daty kolejnego kongresu. Wydarzenie odbędzie się 21-25 sierpnia 2023 r. w Rotterdamie (Holandia) a motto brzmi następująco: „Let’s Work Together, Let’s Library”.

Magdalena Gomułka
Biblioteka Śląska

Tekst wpłynął do Redakcji 14 października 2022 r.

ARTYKUŁY RECENZYJNE/RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENNICTWA

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 2022 z. 4
PL ISSN 0033-202X

Claudia Lux: *Praxishandbuch Richtige Lobbyarbeit für Bibliotheken*. Berlin, Boston: De Gruyter Saur, 2022, s. 383.

Recenzowany praktyczny podręcznik jest pierwszym całościowym ujęciem zarówno podstaw teoretycznych lobbingu dla bibliotek (definicja, uwarunkowania, płaszczyzny polityczne, korelacje z marketingiem), jak również pragmatyki działań lobbingowych (cele, strategie, partnerzy, konkurenci). Nie tylko koncentruje się na zagadnieniach skutecznego lobbingu, lecz przedstawia także niepowodzenia w sytuacjach, gdy nie przynosi on zakładanego efektu.

Na początek sylwetka autorki: Claudia Lux – profesor honorowa w Instytucie Nauki o Bibliotece i Informacji Uniwersytetu Humboldtów w Berlinie, doktor sinologii, bibliotekarz naukowy, osoba niezwykle aktywna na forum wielu prestiżowych niemieckich i międzynarodowych stowarzyszeń, gremiów i instytucji bibliotekarskich, realizatorka licznych projektów, także dyrektorka znakomitych bibliotek. Nie sposób w tym miejscu wymienić wszystkich funkcji pełnionych przez prof. Lux, przywołam tylko kilka wybranych: przewodnicząca Niemieckiego Związku Bibliotek (2004-2007), prezydent IFLA (2007-2009), *Project Director* (2012-2017) tworzonej w Katarze biblioteki cyfrowej i koncepcji nowo budowanej Katarskiej Biblioteki Narodowej, oficjalnie otwartej w kwietniu 2018 r

Recenzowany podręcznik odzwierciedla wszechstronne doświadczenia zawodowe autorki. Uważa ona lobbing za ważną formę działalności bibliotecznej, od dawna jest propagatorką poglądu, że w czasach komercjalizacji rynku informacji biblioteki potrzebują politycznego wsparcia, ponieważ jako jedyne instytucje publiczne gwarantują bezpłatny dostęp do zasobów informacyjnych. I właśnie dlatego powinny skutecznie i przekonywująco wyrażać swoje interesy. Sprawnym narzędziem w tej strategii komunikacyjnej jest działalność lobbingowa, dająca bibliotekom więk-

szą siłę przebicia. Stąd potrzeba wsparcia ze strony polityków, o które C. Lux konsekwentnie, od lat upomina się w różnych miejscach i okolicznościach. Mówiła o tym już w wywiadzie udzielonym w 2005 r. i wy-mownie zatytułowanym: *Musimy usiąść do stołu decydentów politycznych*¹. O lobbingu wypowiadała się także na 72. Generalnej Konferencji IFLA w Seulu w sierpniu 2006 r., gdy przedstawiła założenia programowe swojej prezydencji, wyrażone w postaci motta „Libraries on the Agenda” (Biblioteki w porządku obrad). Chodziło jej o ofensywne działania na rzecz obecności spraw bibliotecznych w porządku obrad parlamentów, gabinetów rządowych, ministerialnych oraz władzy na wszystkich możliwych szczeblach.

Książka składa się z 20 rozdziałów oraz wykazu skrótów i indeksu. Tekst wzbogaca 17 ilustracji i 21 tabel. Rozważania dotyczą w przeważającej części bibliotekarstwa niemieckiego, oddzielne rozdziały poświęcone zostały roli IFLA w rozwijaniu lobbingu bibliotecznego w wymiarze międzynarodowym oraz lobbingowi na forum Unii Europejskiej. Temat lobbingu został ujęty w szerokim i wieloaspektowym kontekście, dlatego warto podać spis treści, który w sposób syntetyczny i przejrzysty informuje o zawartość podręcznika:

1. Wprowadzenie
2. Czym jest lobbing na rzecz bibliotek?
3. Lobbing i polityka biblioteczna
4. Biblioteki w społeczeństwie
5. Struktura polityczna i bibliotekarstwo
6. Obszary polityki związane z bibliotekarstwem
7. IFLA i lobbing biblioteczny o zasięgu międzynarodowym
8. Lobbing biblioteczny w Unii Europejskiej w działaniach EBLIDA i LIBER
9. Lobbing na płaszczyźnie federalnej w Niemczech
10. Lobbing biblioteczny w krajach federacji (w 16 landach)
11. Lobbing na płaszczyźnie komunalnej
12. Lobbing w bibliotekach podlegających instytucjom finansującym (biblioteki szkół wyższych i biblioteki specjalne)
13. Partie polityczne w Niemczech i ich stosunek do bibliotek
14. Związki bibliotekarzy i bibliotek w działalności lobbingowej
15. Towarzystwa przyjaciół bibliotek i lobbing
16. Przykłady efektywnego lobbingu
17. Pułapki w działaniach lobbingowych
18. Wskazówki dotyczące skutecznego lobbingu
19. Przyszłość lobbingu na rzecz bibliotek
20. Wykaz literatury.

¹ C. Lux, We have to sit at the table of political decision makers. *Forum Bibliothek und Information* 2005. H. 11/12, s. 722.

DEFINICJA LOBBINGU

Anglojęzyczny termin *lobbying* ma korzenie i genezę anglosaską, a w powszechnym rozumieniu oznacza wywieranie wpływu przez zawodowych rzeczników interesów (lobbystów) na władze publiczne takie jak: parlament, rząd, administracja państwowa i samorządowa. W języku niemieckim słowa *Lobbyarbeit*, *Lobbying*, *Lobbyismus* oddają to samo znaczenie i często są zestawiane z innymi angielskimi wyrażeniami bliskoznacznymi, takimi jak: *advocacy*, *public affairs*, *government affairs*, a także *public relations*. C. Lux zna dobrze środowisko bibliotekarzy i wie, że lobbying wywołuje w nim zarówno zrozumienie, jak i sprzeciw. Zrozumienie, ponieważ większość osób w tym zawodzie uważa, że bibliotekom i ośrodkom informacji z założenia należy się większa przychylność ze strony polityków i władzy, a zwłaszcza lepsze finansowanie ze względu na pełnione funkcje i misję społeczną. Z kolei protest budzi negatywna strona lobbyingu jako „brudnego interesu”, do którego nie powinny przystępować biblioteki mające pozytywny wizerunek w społecznym odbiorze. Czyli, lobbying dla bibliotek – tak, ale bez jego negatywnych konotacji, związanych z realizacją prywatnych interesów i osiągnięciem korzyści finansowych kosztem dobra wspólnego. W zderzeniu między biznesem a humanistycznymi ideami silniejszą stroną okazać się mają te ostatnie.

Wyjaśnienie definicji lobbyingu poprzedza opis sytuacji z czasów przeniesienia stolicy do Berlina po ponownym zjednoczeniu Niemiec w 1990 r. Wtedy, wraz z najwyższymi władzami ustawodawczymi i urzędami centralnymi, przybyło z Bonn do centrum Berlina i osiedliło się w sąsiedztwie Reichstagu ponad 5 tys. lobbystów, reprezentujących interesy różnych branż gospodarki o nazwach od A do Z (od aptek po zakłady produkcji pojazdów dwuśladowych). Zawodowi lobbysci, będący najczęściej prawnikami, zabiegają o wpływy w kuluarach Bundestagu oraz siedzib partii politycznych, po to, żeby już na etapie stanowienia prawa móc osiągnąć korzystne warunki dla firm i ich produktów. Oficjalny aktualny rejestr lobbujących związków, stowarzyszeń, osób prawnych i prywatnych dostępny jest: [Startseite – Lobbyregister des Deutschen Bundestages](#).

Rejestr ma znaczenie formalne, bowiem w przypadku zmiany prawa dotyczącego określonej branży do reprezentujących ją lobbystów są kierowane pytania lub prośba o zajęcie stanowiska wobec planowanych zmian przepisów. Tego rodzaju praktyki są dowodem na to, że lobbying we współczesnych demokracjach jest legalnie uznaną formą wywierania wpływu, posiada dużą siłę oddziaływania, przez co bywa czasem nazywany wręcz „piątą władzą”. Nie zmienia to faktu, że w tej branży zdarzają się także głośne afery z korupcją w tle i udziałem wysokiej rangi polityków, informacje o tym przedostają się zwykle do opinii publicznej i, jak się okazuje, z zasady nie podważają ugruntowanej „cichej siły” (niem. *Die*

stille Macht) lobbingu i jego znaczenia w polityce, ekonomii, czy biznesie. Jako gigantów w świecie lobbingu wymienia się koncerny farmaceutyczne, związane z ochroną zdrowia oraz produkcją i handlem energią i samochodami. Obawa przed niekontrolowanym wpływem lobbystów na polityków i urzędników administracji państwowej skłania do wprowadzenia wręcz obowiązku publicznego dokumentowania ich wszelkich kontaktów, ponieważ prowadzone oficjalne rejestry nie są żadnym zabezpieczeniem przed nielegalnymi działaniami.

Wróćmy do sprawy rozumienia lobbingu w omawianym podręczniku. Jest on tam definiowany jako rodzaj nieformalnego, kierowanego interesem kontaktu z decydentami politycznymi na poziomie władzy ustawodawczej i wykonawczej w celu osiągnięcia wpływu. Kontakt ten ma polegać na wymianie informacji, doradztwie oraz protekcji z myślą o oddziaływaniu na procesy stanowienia prawa i podejmowane decyzje (s. 10). Tego rodzaju definicja może budzić pytania i obawy o to, czy lobbing nie jest działalnością zbyt odległą od codziennej pracy i problemów bibliotek? Definicja zbyt ogólna, abstrakcyjna, nie precyzuje, kto jest decydentem w odnośnych sprawach na szczeblu władzy ustawodawczej i wykonawczej ani gdzie ta władza się znajduje – a w przypadku Niemiec to ważne pytanie: w Berlinie, czy w stolicy jednego z 16 landów? Czy lobbing może odbywać się również na poziomie komunalnym małego miasta, wiejskiej gminy, biblioteki uniwersyteckiej czy nawet szkolnej? Czy lobbowanie dotyczy tylko ustalania i zmiany przepisów prawnych i czy biblioteki mogą skutecznie działać w tym zakresie? Jeden przykład: po aktywnym lobbingu ze strony wydawców Bundestag zatwierdził obniżkę podatku VAT do 7% na książki elektroniczne od września 2016 r. Na tej ustawie skorzystały finansowo również biblioteki, które do tej pory muszą borykać się jednak z szeregiem innych ograniczeń związanych z korzystaniem z e-książek.

Po tego rodzaju meandrach lobbingu prowadzi Claudia Lux bibliotekarzy, przekazuje potrzebną im w tym zakresie wiedzę i dzieli się własnym doświadczeniem w obszarze polityki, instytucji i realiów, w których funkcjonują biblioteki. Przy okazji odwołuje się również do angielskiego terminu *advocacy*, bliskoznacznego lobbingowi, choć w Niemczech rzadko używanego, który oznacza obronę, rzecznictwo, wstawiennictwo, bycie adwokatem w sprawie. *Advocacy* poszerza znaczenie lobbingu, wyprzedza go poza poziom polityczny i rządowy, przenosi na płaszczyznę reakcji i zachowań społecznych, wyrażanych w formie protestów, petycji podpisywanych przez obywateli, akcji nagłaśniających problem w prasie i innych mediach. Pokazuje lobbing jako splot różnych możliwości oddziaływania, polegających także na włączaniu do niego liderów opinii publicznej, ludzi kultury i nauki, wnoszących ze sobą nowe treści i wzmacniających stanowisko bibliotek. Tego typu praktyki mają cechy działalności marketingowej, ale służą dobrej sprawie, ponieważ finansowo-

we wsparcie bibliotek przekłada się ostatecznie na lepszą jakość usług dla czytelników.

LOBBING I POLITYKA BIBLIOTECZNA

Autorka książki jest przekonana, że podstawę prowadzenia lobbingu stanowi właściwe rozeznanie i zrozumienie politycznych zależności oraz odpowiedzialności w strukturach władzy. Jeśli nie ma jasności, kto odpowiada za określony obszar w strukturze państwa, lobbing nie ma celu lub jego cel jest fikcyjny. Omawia federalny układ władzy w Niemczech i właściwą mu zasadę stanowienia prawa w zakresie kultury, oświaty i nauki nie przez Bundestag w Berlinie (Bund), lecz przez parlamenty poszczególnych krajów (Länder) federacji. W rezultacie każdy z 16 landów posiada własne prawo biblioteczne oraz ustawy o szkolnictwie wyższym. Trzeci poziom władzy stanowią gminy odpowiadające za szkoły i biblioteki szkolne oraz niektóre biblioteki publiczne. Mamy więc sytuację ograniczonego wpływu federalnego rządu na wymienione trzy obszary polityki związane z bibliotekami, ponieważ odpowiedzialność za nie, łącznie z finansowaniem, jest konstytucyjnie przypisana rządom landowym. W lobbingu ważne jest rozeznanie nie tylko w strukturze władzy, lecz też w kompetencjach innych centralnych instytucji, które wyznaczają priorytety polityki bibliotecznej i mają silne oddziaływanie na przepisy dotyczące m.in. prawa autorskiego (kopiowanie na własny użytek), digitalizacji zbiorów, tworzenia repozytoriów uczelnianych czy repozytoriów danych badawczych. W Niemczech do grona tych instytucji należą: Konferencja Ministrów Kultury, Rada Naukowa, Niemiecka Wspólnota Badawcza, Konferencja Rektorów Szkół Wyższych, Wspólna Konferencja Nauki Federacji i Krajów. Instytucje te działają na rzecz jednolitości systemu nauki i edukacji przy swego rodzaju dualizmie władzy, formułują wobec bibliotek określone zalecenia, oferują im wsparcie finansowe, określają kierunki rozwoju na przyszłość w perspektywie ogólnoniemieckiej, oceniają ich działalność i jasno wskazują, jakich zmian w usługach bibliotecznych oczekują użytkownicy i państwo. Duże zasługi dla rozwoju bibliotek naukowych ma Niemiecka Wspólnota Badawcza (Deutsche Forschungsgemeinschaft), która od ponad 70 lat zapewnia fundusze na realizację ważnych projektów bibliotecznych, koordynuje je, a końcowe efekty poddaje ewaluacji.

Związki lobbingu z polityką biblioteczną stają się oczywiste w kontekście potrzeby wzmocnienia znaczenia politycznego bibliotek. Polityka ogólnie polega na tworzeniu mechanizmów regulujących życie ludzi we wspólnocie danego państwa oraz ciągłym dopasowywaniu tych reguł do zmieniających się warunków i potrzeb społecznych. Polityka bibliotecz-

na jest jedną z polityk szczegółowych, która ma wiele wspólnych zadań z polityką kulturalną, edukacyjną, naukową i badawczą, społeczną i rodzinną. Koncentruje się na zapewnieniu korzystnych warunków rozwoju bibliotek poprzez przewidziane prawem kontrolowanie jakości ustawodawstwa – wywieranie wpływu na niego – w zakresie prawa bibliotecznego oraz przepisów dotyczących finansowania i zarządzania bibliotekami. Kontakty z ludźmi i instytucjami ze świata polityki stanowią pole działalności lobbingowej. O jej skuteczności i sukcesie ma decydować także mocna argumentacja w danej sprawie oraz mówienie jednym głosem uzgodnionym przez całe środowisko bibliotekarskie.

Claudia Lux do oceny bibliotek w zakresie ich aktywności lobbingowych używa weberowskich – od Maxa Webera (1864-1920) – kategorii, oznaczających główne elementy polityki. Są nimi władza, organizacja i wartości (niem. *Macht, Organisation und Werte*). W świetle tych kategorii kondycja bibliotek jako instytucji pożytku publicznego przedstawia się następująco: niewiele władzy, ograniczone możliwości organizacyjne i bardzo wiele wartości. Organizacja jest istotna dla wspomnianego już rozeznania się we właściwych gremiach i aktualnie dyskutowanych przez polityków tematach, co ułatwia sondowanie sytuacji politycznej i ocenę możliwości forsowania własnych postulatów. Atutem bibliotek pozostają przede wszystkim wartości – autorka wymieniła ich ponad 60 w kolejności alfabetycznej, powołując się na strategiczny dokument niemieckiego bibliotekarstwa „Bibliotheken’93”. Wymieńmy przynajmniej niektóre z nich: otwarty dostęp do informacji, zakaz cenzury, wspieranie czytelnictwa, przewyższanie przepaści cyfrowej, uczenie się przez całe życie, wspieranie wyobraźni i kreatywności u dzieci i młodzieży, rozwijanie dialogu międzykulturowego, wspieranie ustnej tradycji i zachowania dziedzictwa kulturowego. Prawdą jest, że wiele organizacji i zawodów uznaje te same wartości, ale to szczególnie świat bibliotekarski jest wierny wielu z nich. Długa lista wartości zawiera jednocześnie podstawowe prawa człowieka, do których biblioteki powinny się odwoływać i budować na ich podstawie przekonujące świat polityki argumenty.

Społeczna funkcja bibliotek pozwala ocenić lobbing na ich rzecz jako zjawisko pozytywne. Przygotowanie projektu efektywnego lobbingu nie jest jednak rzeczą prostą – wymaga uwzględnienia wielu aspektów sprawy oraz jasnych odpowiedzi przynajmniej na pięć podstawowych pytań: 1. Jaką rolę pełnią biblioteki w naszym społeczeństwie? 2. Jaką rolę mogłyby pełnić? 3. Jakie są społeczne oczekiwania wobec bibliotek? 4. Czy jest na to polityczny konsensus? 5. Jakie obszary polityki i struktury władzy dotyczą działalności bibliotek? (s. 17). Celem lobbingu dla bibliotek jest przedstawienie i przeforsowanie w kręgach polityków i administracji państwowej ich subiektywnych interesów w ramach całościowo ujętych problemów bibliotekarstwa. Z punktu widzenia bibliotek te subiektywne

interesy odpowiadają obiektywnym interesom ich użytkowników, co rodzi pytanie o to, dlaczego i w jaki sposób biblioteki mogą mówić w imieniu użytkowników? Odpowiedź na nie stanowi stwierdzenie, że lobbing na rzecz bibliotek służy dobru publicznemu i dotyczy obiektywnego celu, jakim jest poprawa jakości korzystania z bibliotek. Oczywiście, one same nie osiągają zysku na miarę koncernów farmaceutycznych czy samochodowych. Nie ma zatem obawy natury etycznej o egoizm branżowy czy korporacyjny, chociaż – co trzeba wyraźnie powiedzieć – w końcowym efekcie lobbingu chodzi o wsparcie finansowe nie tylko konkretnych projektów, lecz często także ogólnego budżetu bibliotek, łącznie z funduszem na płace dla bibliotekarzy. Ogólny wniosek nasuwa się taki, że lobbing powinien być zawsze podejmowany w sprawach służących rozwojowi bibliotek. Chodzi zarówno o lobbing klasyczny w procesie stanowienia prawa, jak również o wpływ na decydentów władzy wykonawczej w zakresie prowadzenia dobrej w sensie społecznym polityki bibliotecznej w gminach, powiatach, jednostkach szkolnictwa wyższego i innych instytucjach.

PARTIE POLITYCZNE I BIBLIOTEKI

Podręcznik przedstawia aktualną diagnozę (2020) stanu lobbingu bibliotecznego w Niemczech na podstawie badań prowadzonych przez autorkę (s. 130-189). Dotyczą one każdego z 16 landów z osobna, których prezentację rozpoczyna podanie kilku istotnych danych takich jak: liczba ludności, liczba bibliotek wg typów i rodzajów, jednostki finansujące biblioteki (land, powiat, miasto, gmina, kościół, wspólnoty religijne, rząd federalny, fundacje, stowarzyszenia, osoby prywatne). Przeprowadzone badania działań lobbingowych dotyczą prawa bibliotecznego stanowionego przez parlamenty landowe, funkcjonowania ministerstw odpowiedzialnych za biblioteki oraz aktywności regionalnych oddziałów Niemieckiego Związku Bibliotek w zakresie rozwiązywania problemów bibliotecznych. Celem dokonanych analiz jest przedstawienie *status quo* lobbingu i uchwycenie regionalnych różnic. Wnioski pokazują, że lobbing w landach zorientowany jest na ministerstwa kultury i edukacji, także parlamenty oraz partie w nich zasiadające. Ważną instytucją na płaszczyźnie landowej jest Konferencja Ministrów Kultury (niem. *Kultusministerkonferenz* – KMK), która współpracuje z bibliotekami m.in. z zakresie wprowadzenia sprawnego systemu wypożyczeń międzybibliotecznych oraz współfinansuje wiele przedsięwzięć, takich jak: Niemiecka Biblioteka Cyfrowa i Sieć Kompetencji dla Bibliotek. Autorka podjęła też inny ważny problem i zadała pytanie o to, jak wielkość miasta stanowi czynnik różnicujący sytuację bibliotek i tym samym działania lobbingowe. Omówiła

trzy przykłady miast o zróżnicowanej liczbie mieszkańców w przedziałach: małe do 20 tys. (Bruchköbel k. Darmstadt – Hesja), średnie ponad 55 tys. (Waiblingen, Gera – Badenia Wirtembergia, Turynia), duże ponad 170 tys. (Oldenburg – Dolna Saksonia). Wiele miejsca poświęciła lobbिंगowi na poziomie komunalnym, zwłaszcza w niewielkich gminach wiejskich, gdzie w odróżnieniu od miast brak wyraźnie wydzielonych struktur władzy z jasno określonymi kompetencjami (np. gremiów z wyboru, specjalnych komisji). W gminach biblioteki z reguły podlegają urzędnikom odpowiadającym za kulturę i edukację, czasem także za sport. Kwestię podległości można właściwie uznać za nieistotną i podrzędną, ponieważ ważniejsze jest to, by kierownictwo biblioteki nawiązało i utrzymywało dobre kontakty z administracją gminy oraz by biblioteka była traktowana jako ważny partner do współpracy. Priorytetu lobbingu tego rodzaju bibliotek nie stanowią z pewnością przepisy prawne, lecz budowanie własnego wizerunku i dbanie o pozytywny odbiór przez lokalne społeczeństwo i władze, po to, by uzyskać finansowe wsparcie i znaleźć się w planach rozwoju gminy.

Interesujący wydaje się pomysł sondowania poglądów poszczególnych partii politycznych na temat bibliotek (s. 204-244). Generalnie panuje opinia, że partie mają pozytywny stosunek do bibliotek, co nie oznacza, że są gotowe zaangażować się natychmiast i zdecydowanie podjąć realizację ich postulatów. W porównaniu z innymi problemami temat bibliotek nie jest dla polityków ani zbyt atrakcyjny, ani palący. Aby lepiej poznać i zrozumieć nastawienie partii politycznych do bibliotek wystosowano pytania przedwyborcze do partii ubiegających się o mandaty parlamentarne w wyborach do Bundestagu we wrześniu 2021 r. Skierowano je pod koniec kwietnia 2021 r. do sześciu głównych partii: CDU/CSU (Unia Chrześcijańsko-Demokratyczna/Unia Chrześcijańsko-Społeczna), SPD (Partia Socjaldemokratyczna), Bündnis90/Die Grünen (Sojusz90/Zieloni), FDP (Wolna Partia Demokratyczna), AFD (Alternatywa dla Niemiec), Die Linke (Lewica). Pytania zostały przygotowane przez Niemiecki Związek Bibliotek (*Deutscher Bibliotheksverband*), będący instytucjonalnym związkiem 2,3 tys. bibliotek, który reprezentuje interesy ponad 9 tys. bibliotek funkcjonujących w Niemczech, 25 tys. zatrudnionych bibliotekarzy oraz 11 milionów zarejestrowanych czytelników. Pytania dotyczyły następujących obszarów tematycznych: 1. Biblioteki jako publiczne miejsca spotkań i kontaktów; w tym także kwestia otwarcia bibliotek publicznych w niedziele. 2. Biblioteki jako miejsce edukacji cyfrowej, w tym kontynuacja projektu DigitalPaktSchule. 3. Biblioteki jako miejsce otwartego dostępu do zasobów cyfrowych (bez wykluczenia). 4. Prawo autorskie w nauce i badaniach, w tym kwestia przesyłania cyfrowych kopii dokumentów. 5. Udział bibliotek we wdrażaniu zrównoważonego rozwoju. 6. Zachowanie piśmienniczego dziedzictwa kulturowego w bibliotekach.

7. Cyfrowe dziedzictwo kulturowe w bibliotekach, w tym centralny zakup licencji na elektroniczne media dla bibliotek publicznych i wypożyczanie e-książek. Wymienione partie polityczne przesyłały na nie odpowiedzi, które następnie zostały opublikowane na stronie internetowej Niemieckiego Związku Bibliotek pod adresem: dbv Wahlprüfsteine zur Bundestagswahl (bibliotheksverband.de)

Odpowiedzi poszczególnych partii mają zostać wykorzystane po wyborach do prowadzenia dalszego dialogu z politykami i stać się podstawą do lobbingu ukierunkowanego na określone cele.

LOBBING W PRAKTYCE

Jak sam tytuł wskazuje, zamiarem autorki było napisanie książki o lobbingu na rzecz bibliotek w praktyce i, jak się wydaje, cel ten udało jej się znakomicie osiągnąć. Przygotowała kompendium, po które sięgną nie tylko bibliotekarze w Niemczech, ale także w innych krajach, nie tylko ci aktywni na najwyższych szczeblach związków i stowarzyszeń środowiska bibliotekarskiego, lecz także ci odpowiadający za zarządzanie i rozwój niewielkich bibliotek w małych miejscowościach. To szerokie spektrum – od IFLA po gminną bibliotekę – C. Lux wypełniła znajomością realiów bibliotekarstwa i własnym silnym przekonaniem – nie bójmy się lobbować na wszystkie możliwe sposoby, bo dalszy rozwój bibliotek tego od nas wymaga!

Kilka rozdziałów (s. 273-335) poświęcone zostało w całości praktyce lobbingu i ma charakter cennych poradników. Szczególnie chodzi o części tekstu zawierające konkretne przykłady efektywnego lobbingu, zebrane i omówione wskazówki prowadzenia skutecznego lobbingu oraz omawiające pułapki i błędy w działaniach lobbingowych. Tę część podręcznika wzbogacają dodatkowo cytaty pochodzące z wywiadów przeprowadzonych przez autorkę z byłymi i aktualnymi dyrektorami znakomitych bibliotek. Ci wybitni profesjonaliści podzielili się swoimi przemyśleniami na temat lobbingu.

Recenzowany podręcznik został przystępnie napisany, ma przejrzysty układ treści, a każdy rozdział kończy krótkie podsumowanie. Zdarzają się w nim powtórzenia, ponowne nawiązywanie do już omówionych zagadnień, ale są one celowe, bo jak pisze autorka we wstępie, tę książkę można czytać nie tylko od początku do końca, ale też punktowo lub tylko wybrane rozdziały.

Krystyna Hudzik
Instytut Nauk o Komunikacji Społecznej i Mediach
UMCS w Lublinie

Handbuch der Bibliotheken 2021. Deutschland, Österreich, Schweiz. 27. Ausgabe. Berlin: Walter de Gruyter, 2021.

Co właściwie wiemy o niemieckich bibliotekach? Bardzo wiele, ale są to zwykle ogólniki, czasami zasłyszane lub przeczytane szczegóły, które dają o nich wyobrażenie, o ich wartości, o dostępności, o zasobach, ale też raczej nie składają się na obraz całości. Przeciwny Kowalski, zwłaszcza gdyby nim był bywalec niemieckiej biblioteki, a do tego człowiek mający choćby przeciętną wiedzę o Niemczech i Niemcach, potrafiłby z całą pewnością wymienić kilka największych niemieckich bibliotek, jak np. Deutsche Nationalbibliothek w Lipsku i Frankfurcie nad Menem, Bayerische Staatsbibliothek w Monachium, czy Staatsbibliothek Preußischer Kulturbesitz w Berlinie. Czy potrafiłby jednak wskazać bieżące źródła wiedzy o niemieckich bibliotekach, które wskazywałyby, nie tylko, gdzie biblioteka się znajduje, ale również powiedziałyby, co dana biblioteka posiada, co w niej jest wyjątkowo cennego, śmiem w to wątpić. Zresztą, po co? Od czego ma pod ręką smartfona. Wystarczy, gdy wpisze, nazwę poszukiwanej biblioteki do wyszukiwarki, i po kilku sekundach, dowie się tego wszystkiego, nie ruszając się z miejsca, nie telefonując, nie zachodząc do najbliższej biblioteki, aby się tego dowiedzieć. Tego rodzaju udogodnień nie mieli jednak miłośnicy książki, biblioteczni goście w przedinternetowych czasach. Byli właściwie skazani na drukowane informatory o bibliotekach oraz na z rzadka wydawane księgi adresowe bibliotek. Można tylko zazdrościć niemieckim bibliotekarzom, że już w XIX w. wpadli na pomysł opracowania informatora o bibliotekach. Uważa się, że pierwszymi autorami tego gatunku wydawnictw bibliotecznych było dwóch Niemców, Julius Petzholdt oraz Paul Schwenke. Chronologicznie rzecz biorąc pierwszeństwo należy się Petzholdtowi, który opracował w XIX w. cztery wydania informatora o bibliotekach, najpierw w formie księgi adresowej (1844, 1845, 1848)¹, a w 1853 r. jako podręcznik (*Handbuch*)², po czym w ostatnim wydaniu z 1875 r. powrócił do pierwotnej nazwy³. J. Petzholdt stworzył pierwowzór, do którego nawiązywali jego następcy. Na pierwszy plan wysunął miejscowości, uszeregowane alfabetycznie, a w ich obrębie zawarł odpowiedzi na 14 pytań w rozesełanej do bibliotek, ankiecie. Jej głównymi elementami były: rok

¹ J. Petzholdt: *Adressbuch deutscher Bibliotheken*. Dresden, 1844; J. Petzholdt: *Adressbuch deutscher Bibliotheken*. Dresden, 1845; *Nachträge zur 2. Auflage des Adressbuches deutscher Bibliotheken*, hrsg. von J. Petzholdt. Dresden 1848.

² J. Petzholdt: *Handbuch deutscher Bibliotheken*. Halle 1853.

³ J. Petzholdt: *Adressbuch der Bibliotheken Deutschlands mit Einschluss von Oesterreich-Ungarn und der Schweiz*. Dresden 1875.

powstania; budżet; wielkość księgozbioru; personel; użytkownicy uprawnieni do korzystania z biblioteki; czas otwarcia; ustawienie księgozbioru; profil księgozbioru; liczba wypożyczeń oraz liczba czytelników. Na dole każdego hasła umieszczał Petzholdt wykaz najważniejszych publikacji o bibliotece. Do tego wzorca nawiązał P. Schwenke, aktualizując hasła wprowadzone przez Petzholdta, dodając nowe, i modyfikując nieznacznie stare poprzez podanie adresu biblioteki, którego u Petzholdta nie było⁴. Ważną innowacją wniesioną przez Schwenkego było, dodane w formie załącznika, statystyczne zestawienie biblioteki oraz indeks nazwisk posiadaczy bibliotek przemieszczonych w inne miejsca. Po dziewięcioletniej przerwie, w latach 1902-1948, informacje adresowe o bibliotekach, w znacznie okrojonej formie, były umieszczane w *Jahrbuch der deutschen Bibliotheken* (biblioteki naukowe), wydawanym od 1902 roku⁵, w *Jahrbuch der öffentlichen Bibliotheken*⁶ (biblioteki publiczne) oraz w informatorze bibliotek kościelnych⁷. Dopiero w 1984 r. bibliotekarze niemieccy powrócili do wydawania informatora, na początku nieregularnie, aby od czwartego wydania (1996)⁸ przejść do wydawania co roku⁹. Warto tu jeszcze wspomnieć o niezwykle cennym informatorze o księgozbiórach historycznych w krajach niemieckiego obszaru językowego, także w ujęciu historycznym, obejmujący ziemie będące czasowo w rękach niemieckich¹⁰.

Do 2022 r. ukazało się łącznie 28 wydań. Informator wydawany jest przez wydawnictwo de Gruyter (do 2009 r. przez Saur Verlag), praktycznie w niezmiennym kształcie. Na kompozycję Handbucha składają się: przedmowa; spis treści; wskazówki dla użytkownika; skróty typowych wyrażen; skróty nazw związków bibliotekarskich, do których należą biblioteki wymienione w spisie; zręb główny (spis); indeks nazw; indeks

⁴ Adressbuch der deutschen Bibliotheken. Bearb. von P. Schwenke. Leipzig, 1893.

⁵ Jahrbuch der deutschen Bibliotheken. Hrsg. von Verein Deutscher Bibliothekare. 1.1902 – 33.1942 (1943); 34.1950 – 55.1993; 56.1995/96(1995).

⁶ Jahrbuch der öffentlichen Bibliotheken. Hrsg. vom Berufsverband Information Bibliothek e.V. Bad Honnef. [1] 1994/95 (1996); 1998/99 (1998) – 2012/2013.

⁷ Jahrbuch Kirchliches Buch- und Bibliothekswesen. Im Auftrag der Arbeitsgemeinschaft Katholisch-Theologischer Bibliotheken (AKthB) und des Verbandes Kirchlich-Wissenschaftlicher Bibliotheken (VkwB) in der Arbeitsgemeinschaft der Archive und Bibliotheken in der Evangelischen Kirche. Red.: Diözesanbibliothek der Diözese Rottenburg-Stuttgart. 1 (2000) = Nr. 47 ; 2 (2001)-4 (2003) ; 2004 ; 2005/2006-2007/2008 ; Neue Folge, 1 (2013)-4 (2017); potem zaprzestano wydawania.

⁸ Handbuch der Bibliotheken Bundesrepublik Deutschland, Österreich, Schweiz. München [u.a.] : Saur. Ausg. 1. 1984 – 3. 1993.

⁹ Handbuch der Bibliotheken Deutschland, Österreich, Schweiz. Berlin ; New York, NY : de Gruyter Saur München [u.a.] : Saur [-15.2009]. Ausg. 4. 1996 – 15. 2009.

¹⁰ Handbuch der historischen Buchbestände in Deutschland, Handbuch der historischen Buchbestände in Österreich, Handbuch deutscher historischer Buchbestände in Europa. Verlag: Frankfurt am Main : Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg. Zeitliche Einordnung: Erscheinungsdatum: 2003 Umfang/Format: Online-Ressource Persistent Identifier: URN: urn:nbn:de:hebis:30:3-376349 [https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hebis:30:3-376349] [online] [dostęp 10.09.2021] http://publikationen.ub.uni-frankfurt.de/frontdoor/index/index/docId/37634 (Verlag)

rzeczowy. Szczególnie istotne w tego typu wydawnictwach, zawierających ogrom danych, są trzy części: wskazówki dla użytkownika, wykaz skrótów oraz indeksy. We wskazówkach dla użytkownika wydawca wyjaśnia mu zasady organizacji niezmiernie bogatego materiału informacyjnego. W pierwszej kolejności zwraca uwagę na zasady szeregowania bibliotek, na pisownię (ortografię) oraz na dublowanie opisów bibliotek, pełniących jednocześnie więcej niż jedną funkcję, np. Staats- und Universitätsbibliothek Hamburg. W drugiej części opisana jest struktura hasła, a nim wszystkie elementy, które są i/lub mogą być w nim uwzględnione. Uzupełnieniem do niego są dwa indeksy: indeks nazw oraz indeks rzeczowy. Indeks nazw to alfabetyczny wykaz bibliotek i instytucji zamieszczonych w informatorze, podany w porządku alfabetycznym. Indeks rzeczowy obejmuje 635 słów kluczowych, odpowiadającym treściowym, geograficznym i chronologicznym obszarom działalności poszczególnych bibliotek. Skróty, wszechobecne i niezbędne w podobnych publikacjach, zostały podzielone na wykaz skrótów wyrazów typowych oraz skróty akronimów. Nie wdając się w szczegóły, o których będzie mowa przy charakterystyce metodyki informatora, pragniemy jedynie zaznaczyć, że to część niezmiernie ważna, z definicji ułatwiająca korzystanie z informatora, jest bardzo skąpa, ogranicza się do podstawowych informacji, pozostawiając wniknięcie w pozostałe dane samemu użytkownikowi.

Informator to zwykle bardzo obszerna publikacja. 27., recenzowane wydanie, liczy około 600 stron. Największą jego część stanowi spis bibliotek. Tytuł informatora może być mylący nawet dla Niemca. Handbuch to termin używany w Niemczech na określenie podręcznika, aczkolwiek dopełnienie tytułu wskazuje jasno, że nie chodzi o podręcznik biblioteczarski, lecz właśnie o informator o bibliotekach. Niemniej istotne jest pytanie, jakich bibliotek informator dotyczy. Czy o bibliotekach każdego rodzaju? Na pewno nie! Wskazuje na to sama liczba bibliotek uwzględniona w informatorze – 5699, tj. zaledwie część wszystkich niemieckich bibliotek (w 2021 r. liczba bibliotek naukowych i publicznych w Niemczech wyniosła 8900)¹¹.

Informator, pomimo to, ma ambicje przedstawienia krajobrazu bibliotecznego Niemiec w całej różnorodności i dąży do osiągnięcia stanu zbliżonego do kompletności. Wprowadzie pierwszoplanowe miejsce zajmują biblioteki naukowe i publiczne, to redaktorzy umieścili w nim również biblioteki szkolne, biblioteki wyznaniowe (kościelne), biblioteki zakładów pracy oraz w dużym wyborze biblioteki specjalne (dla niewidomych, szpitalne itp.). Pod względem proveniencji organizatora uwzględnione zostały Biblioteka Narodowa (Nationalbibliothek), biblioteki krajów związko-

¹¹ Anzahl der Bibliotheken in Deutschland von 2010 bis 2021. [online] <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/248671/umfrage/anzahl-der-bibliotheken-in-deutschland/>. dostęp: 10.09.2021].

wych, biblioteki miejskie, biblioteki szkół wyższych, biblioteki instytutów naukowo-badawczych. Informator, czego możemy się dowiedzieć z podtytułu, swoim zasięgiem terytorialnym, obejmuje trzy kraje niemieckojęzyczne: Niemcy, Austrię oraz Szwajcarię. Odpowiednio do wielkości kraju, najliczniej są reprezentowane biblioteki w Niemczech (4467), następnie w Szwajcarii (641) i w Austrii (591). Właśnie kraj pochodzenia biblioteki stanowi pierwsze kryterium porządkowania zgromadzonego materiału. W obrębie danego kraju następnym kryterium szeregowania jest miejscowość, w porządku alfabetycznym. Wewnątrz danej miejscowości biblioteki są szeregowane w porządku alfabetycznym ich nazw.

HASŁO

Drugą, choć niemniej ważną kwestią w informatorach adresowych, obok kompozycji, jest hasło dotyczące pojedynczej biblioteki – jego budowa i zawartość. Hasło wzorcowe stosowane w *Handbuchu* obejmuje 15 elementów. Można je podzielić na informacje adresowe oraz biblioteczne. W części adresowej eksponowana jest pogrubioną czcionką nazwa biblioteki. Po niej, już zwyczajną czcionką, wersalikami lub kursywą podawany jest adres biblioteki, pocztowy i elektroniczny (mail; url). Aż dziewięć spośród 15 punktów zawiera informacje o danej bibliotece. Możemy się m.in. dowiedzieć, kiedy biblioteka powstała, kto jest jej aktualnym kierownikiem, jaka jest wielkość zbiorów, w tym druków, dokumentów elektronicznych, audiowizualnych oraz innych zbiorów specjalnych (m.in. rękopisów). Szczególnie ważne dla użytkownika są informacje o głównych obszarach gromadzenia biblioteki, gdyż mogą ułatwić mu wybór biblioteki, do której się skieruje.

INDEKSY

Bez indeksów nie tylko bibliografia, ale także informator byłby mało funkcjonalny. Znalezienie w nim czegokolwiek, zajmowałoby bardzo wiele czasu. Wydawca *Handbuch der Bibliotheken*, zapewne świadomy tych niedogodności i uwarunkowań, od początku, zamieszcza w swym wydawnictwie dwa podstawowe indeksy: nazw i rzeczowy. Indeks nazw to alfabetyczny wykaz zamieszczonych w informatorze bibliotek i instytucji, w skład których wchodzi. W spisie tym podane są nazwy oryginalne wszystkich bibliotek, które występują w części głównej. W przypadku bibliotek niesamodzielnych, będących częścią większych instytucji, np. uniwersytetu, na pierwszy plan wysuwana jest nazwa organizatora, a dopiero po niej nazwa jednostki, której jest częścią. Każdorazowo na końcu hasła występuje nazwa miejscowości oraz bieżący numer, w którym biblioteka

jest podana w głównym wykazie. Indeks rzeczowy, to w istocie rzeczy indeks słów kluczowych. Jako słowa kluczowe zostały wybrane terminy, które wyrażają rzeczowy (systematyczny), geograficzny i rzadziej chronologiczny punkt widzenia, uwidoczniiony w charakterystyce biblioteki. Na pierwszy plan, w największej liczbie, zostały wysunięte dziedziny wiedzy (np. fizyka), dalej działy wiedzy (np. elektrotechnika) oraz szczegółowe dyscypliny (np. biologia ewolucyjna). Wśród hasel geograficznych występują nazwy fizjograficzne (Ameryka) oraz nazwy państw (Włochy). Nieliczne hasła chronologiczne dotyczą okresów historycznych, np. historia (Ur- und Frühgeschichte). Pod hasłem wyszczególnione są nazwy instytucji, które są z nim związane. W indeksie rzeczowym stosowane są odsyłacze od nazw ogólnych do nazw szczegółowych, np. Ballet – Tanz; Filmkunst – Kino; Marxismus – Politische Philosophie.

ZAWARTOŚĆ

Handbuch z uwagi na bogactwo materiału faktograficznego kusi do szczegółowych analiz, które można by przeprowadzić z bardzo różnych punktów widzenia, np. miasto – wieś; szkoły wyższe; instytuty; biblioteki kościelne itd. Niestety, musimy odłożyć podobne dociekania z uwagi na brak dostępu do bazodanowej wersji informatora. Wersja drukowana nie ułatwia tego zadania, a raczej czyni go bardzo czasochłonnym z uwagi na mało przejrzysty indeks rzeczowy, który nie daje obiektywnego poglądu w kwestiach szczegółowych. Jedynie część główna informatora daje wyobrażenie, jakie biblioteki funkcjonują w danym mieście i ile ich jest. Dlatego też ograniczymy się do obecności bibliotek polskich w Niemczech oraz zbiorów polskich uwidoczniionych w *Handbuchu*. Hasło Polen w indeksie rzeczowym wymienia osiem bibliotek, w tym cztery należące do państwa polskiego oraz niemieckie, będące częścią różnych instytucji, głównie szkół wyższych, także instytutów specjalizujących się w gromadzeniu dokumentów z obszaru Europy Środkowo-Wschodniej, zwłaszcza pod kątem dziejów Niemców w tych regionach. W obrębie hasła: *Slawistik* jest wymienionych 15 bibliotek. Nietrudno odgadnąć, że jest to lista dalece niekompletna. Nie wymienia nawet bibliotek, które są w wykazie, np. *Herder-Institut* w Marburgu; *Martin-Opitz Bibliothek* w Herne. Luki dotyczą również szkół wyższych. Bez obawy o pomyłkę można przyjąć, że wszędzie tam, gdzie język polski jest wykładany jako przedmiot główny lub dodatkowy, działa biblioteka. Według danych z 2013 r. w 23 niemieckich ośrodkach akademickich występuje oferta edukacyjna języka polskiego (lektoraty). Polonistyka w Niemczech funkcjonowała i dalej funkcjonuje najczęściej jako część slawistyki. Jako samodzielny kierunek studiów

jest uprawiana m.in. w Berlinie, Halle, Greifswaldzie, Frankfurtie n/O¹². Brak też w *Handbuche* informacji o bibliotekach należących do Polskiej Misji Katolickiej w Niemczech, czy też bibliotek utrzymywanych przez towarzystwa polskie działające w Niemczech, co trudno uznać za przejaw niestaranności ze strony wydawcy, a raczej niewiedzy. W następnych edycjach informatora mogłoby się znaleźć miejsce dla licznych organizacji polonijnych w Niemczech, z których wiele prowadzi również biblioteki.

Handbuch der Bibliotheken jest niewątpliwie ważnym i potrzebnym wydawnictwem, nawet w czasach Internetu i powszechnego dostępu do informacji. Skupia rozproszone w wielu miejscach informacje, jest istotnym źródłem wiedzy o bibliotekach niemieckich. Dostarcza aktualnych – z uwagi na roczny cykl wydawniczy – danych w tym zakresie. Wymaga od redaktorów śledzenia zmian zachodzących w tym świecie i zapewne, kolejny rocznik jest przygotowywany w momencie oddania do opracowania redakcyjnego poprzedniego. Ma też oczywiście bardzo praktyczne znaczenie. Udziela zainteresowanym informacji adresowej, wskazuje im profil gromadzenia zbiorów, co jest istotne przy eksploracji biblioteki.

Informator o bibliotekach świata niemieckojęzycznego nie jest oczywiście wolny od różnych, formalnych i treściowych usterek. Jest *de facto* przewodnikiem po trzech tylko krajach należących do obszaru języka niemieckiego, ograniczając się do trzech głównych terytoriów go tworzących: Niemiec, Austrii i Szwajcarii, pomijając inne obszary ściśle związane z językiem i kulturą niemiecką. Myślimy o terenach graniczących z tymi krajami, w Belgii (Eupen-Malmedy), Francji (Alzacja), Danii (północny Szlezwik). Szkoda, że wydawcy nie włączyli do informatora wcale niemałej rzeszy bibliotek niemieckich, austriackich i szwajcarskich działających poza granicami tych krajów, pod egidą trzech państw, zwłaszcza instytutów kultury (Goethe-Institut; Österreichische Bibliothek; Instytut Szwajcarski). Można mieć pewne zastrzeżenia również do metodyki informatora. Jako całość jest co prawda przykładem dobrej roboty edytorskiej, to jednak jego recepcję utrudnia bardzo drobny druk. Z całą pewnością odbiór informatora poprawiłaby wzbogacona w przedmowie charakterystyka bibliotek w nim ujętych, według typów, krajów związkowych, miast i dziedzin. Informator zyskałby też na funkcjonalności, gdyby został opracowany indeks geograficzny oraz indeks nazwisk kierowników bibliotek. Jak się wydaje, za rzadko są stosowane w informatorze odsyłacze rzeczowe. Cierpi na tym przejrzystość wydawnictwa.

¹² M. Mikołajczak: Raport na temat sytuacji polonistyki w Niemczech [online], <https://mssp.pl/wp-content/uploads/2017/10/Polonistyka-w-Niemczech.pdf> [dostęp 10.09.2021]; Studia polonistyczne w Niemczech [online], <https://cbh.pan.pl/pl/studia-polonistyczne-w-niemczech> [dostęp: 10.09.2021]; M. Telus: *Język polski w Niemczech*. [online] <http://www.polska-niemcy-interakcje.pl/articles/show/50> [dostęp: 10.09.2021].

Na koniec wypada zadać z lekka retoryczne pytanie, czy informator adresowy w wersji drukowanej to przeżytek. Nie znamy wprawdzie planów wydawcy, ale należy przypuszczać, że będzie wydawany w tej formie, jeszcze długo, przynajmniej do czasu, gdy będzie na niego zbyt. Pytanie jest o tyle zasadne, że przecież żyjemy w czasie współegzystencji mediów drukowanych i elektronicznych. Może w związku z tym dziwić, że wydawca nie zdecydował się dotąd na wydanie informatora w formie e-booka. Rozwiązaniem idącym w kierunku nadania mu bardziej utylitarne go charakteru jest baza adresowa bibliotek publikowana równoległe do wydania drukowanego¹³. A może Biblioteka Narodowa powróciłaby do tworzenia bazy adresowej bibliotek polskich? Równie dobrym pomysłem byłoby wydawanie podobnego informatora o bibliotekach polskich, jeśli nie co rok, to przynajmniej co kilka lat. Pamiętajmy, że wartość adresowa ksiąg bibliotek rośnie na znaczeniu, podobnie jak wino.

Zdzisław Gębołyś
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego
w Bydgoszczy
e-mail: zdzislaw.gebolys@ukw.edu.pl
ORCID 0000-0001-6322-478X

Tekst wpłynął do Redakcji 10 września 2022 r.

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA KRAJOWEGO

Poznańskie środowisko bibliologiczne zorganizowało w Poznaniu w dniach od 13 do 15 listopada 2019 r. konferencję o szeroko zakrojonym tytule „Wojna i książka”. Publikacja pokonferencyjna *Księgozbiory, biblioteki, wydawnictwa i twórcy podczas konfliktów zbrojnych i politycznych* (Chrzastowska, Łuczak, red. 2021), zawiera 21 artykułów pogrupowanych w pięciu działach problemowych. Pierwszy, zatytułowany *Dzieje książek i rękopisów przed 1914 rokiem, podczas pierwszej wojny światowej oraz w okresie międzywojennym* zawiera m.in. artykuł Agnieszki Bartuzi o losach naukowej puławskiej biblioteki rolniczej w czasie zrywów powstańczych i wojen, drugi *Losy bibliotek i księgozbiorów w czasie drugiej wojny światowej*

¹³ Handbuch der Bibliotheken 2021. Deutschland, Österreich, Schweiz. 27. Ausgabe. Berlin: Walter de Gruyter, 2021. [online] [dostęp: 10.09.2021]. <https://doi.org/10.1515/hdb>.

– teksty Zdzisława Gębołysia o okupacyjnych dziejach Biblioteki Śląskiej i Agnieszki Łuczak o wojennych losach księgozbioru Izabelli z Czartoryskich Działyńskiej. W części trzeciej *Losy książek w wyniku politycznych i kulturalnych skutków drugiej wojny światowej* między innymi Mariusz Zawodniak przedstawił politykę kulturalną władzy w odniesieniu do książek w pierwszych latach powojennych. Wśród tekstów działu *Księgozbiory a problem likwidacji skutków wojen i totalitaryzmów* wymienić można tekst Moniki Kuhnke opisujący działania restytucyjne agend państwowych na przykładzie powrotu do Polski cennych rękopisów średniowiecznych (Biblii Płockiej i Pontyfikału Płockiego), a w ostatniej grupie artykułów *Ochrona zbiorów bibliotecznych – wyzwania współczesności* artykuł Madeleine Reynolds o nowych sposobach ochrony dziedzictwa kulturowego.

W ostatnich dekadach pojawia się coraz więcej publikacji, głównie artykułów, poświęconych bibliotekom archiwów, ich historii i zasobom. W ten nurt wpisuje się obszerna monografia Janiny Kosman *Jedna biblioteka – trzy historie. Biblioteka Archiwum Państwowego w Szczecinie* (Kosman, 2021). W dziejach szczecińskiej biblioteki można wyróżnić dwa okresy: pierwszy, do 1945 r., obejmujący historię zbiorów bibliotecznych zgromadzonych w niemieckim Szczecinie oraz drugi, po 1945 r., stanowiący historię księgozbioru bibliotecznego w polskim Szczecinie. Część pierwsza publikacji, przedstawia historię biblioteki powstałego w 1824 r. Towarzystwa Historii i Starożytności Pomorza w Szczecinie, która od roku 1856 z przerwami dzieliła losy biblioteki szczecińskiego Archiwum Państwowego, część druga, dotyczy biblioteki niemieckiego Archiwum, do którego przeniesiono bibliotekę Towarzystwa. „Bibliotece polskiego Archiwum będącej tematem trzeciej części opracowania przypadło w udziale scalanie rozproszonych w czasie drugiej wojny światowej zasobów Towarzystwa Historycznego i niemieckiego Archiwum, które w polskiej bibliotece mogły być porządkowane m.in. dzięki zachowanym niemieckim katalogom kartkowym i tomowym, służącym polskim archiwistom jako wzór opracowania zastanego księgozbioru” (s. 33). Biblioteka rozwija współcześnie swoje zbiory i usługi, a zainicjowany na Facebooku Archiwum Państwowego w Szczecinie cykl „Z bibliotecznej półki” ma przybliżyć historyczny księgozbiór.

Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie, posiadająca jeden z najbogatszych w Polsce zespołów piśmiennictwa polskiego, zachodniego i rosyjskiego z XIX w. zorganizowała w 2017 r. konferencję poświęconą XIX-wiecznym zbiorom. Autorzy artykułów zamieszczonych w starannie wydanej, ilustrowanej publikacji pokonferencyjnej zatytułowanej *Hinc Omnia. Zbiory XIX-wieczne. Organizacja, terminologia, metodyka badań, konserwacja* (Kacprzak, Talbierska, red. 2021) reprezentowali środowiska biblioteczne, muzealne i akademickie. W części pierwszej publikacji, zatytułowanej *Księgozbiory historyczne* autorzy zajmowali się między innymi

księgozbiorami prywatnymi, np. Ksawerego Kosseckiego (Tatiana Ilushechkina), Edwarda Goldsteina (Iwona Długopolska) w zbiorach bibliotek, czy też zagadnieniami organizacji regionalnych zbiorów XIX-wiecznych w bibliotekach (Artur Jazdon). W części drugiej, *Zbiory artystyczne* między innymi Izabela Przepałkowska scharakteryzowała pierwsze nabytki Gabinetu Rycin Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie – ryciny zakupione w 1818 r. na poznańskiej aukcji, a Barbara Ciciora omówiła problemy metodologiczne związane z opracowaniem katalogu rysunków Jana Matejki w zbiorach Muzeum Narodowego w Krakowie. Z tekstów ostatniej części *Konserwacja* wymienić można wymienić zarys problematyki konserwacji różnorodnych XIX-wiecznych zbiorów bibliotecznych autorstwa Marzenny Ciechańskiej, czy też artykuł Ewy Potrzebnickiej i Bogdana Filipa Zerka o metodach konserwacji zbiorów XIX-wiecznych w Bibliotece Narodowej.

Zbiór studiów autorstwa specjalistów, naukowców i praktyków zajmujących się problematyką architektury informacji zaprezentowano w publikacji *Architektura informacji. Badania i praktyka* (Głowacka, Kortas, red., 2022). Redaktorki tomu tak we wstępie scharakteryzowały podniesione w tomie zagadnienia – „Architektura informacji koncentruje się na dążeniu do tego, by można było wygodnie przeszukiwać środowiska informacyjne i by były one zrozumiałe. Dobra architektura informacji pomaga ludziom zrozumieć ich otoczenie i znaleźć to, czego szukają – zarówno offline, jak i online” (s. [7]). Autorzy publikacji zajmowali się projektowaniem architektury informacji (np. analiza najlepszych praktyk i technik tworzenia nowoczesnych, intuicyjnych interfejsów autorstwa Jakuba Sosnowskiego), doświadczeniami użytkowników (np. artykuł Michała Malinowskiego prezentujący autorski algorytm rekomendacji), bezpieczeństwem danych i informacji. W ostatniej części zbioru *Architektura informacji – studia przypadków* m.in. Kamil Stępień przedstawił czasopismo multimedialne „Medialica. Studia multimedialne z humanistyki”, którego głównym zadaniem jest wykorzystanie nowych metod transmisji wiedzy w środowisku akademickim.

Prezentacja przeprowadzenia oceny stanu zachowania z autopsji starych druków z trzech historycznych kolekcji przechowywanych w Bibliotece Jagiellońskiej to jeden z dwóch podstawowych elementów i celów pracy Ekateriny Baumann *Stan zachowania wybranych starych druków przechowywanych w Bibliotece Jagiellońskiej. Kolekcje oo. Kamedułów z Bieniszewa, książąt Sanguszków, oo. reformatów z Biecza* (Baumann, 2021). Drugim elementem jest, będący syntezą wyników i wniosków z badań, model oceny stanu zachowania zbiorów lub kolekcji starych druków. „Przedstawiony model może zostać użyty jako wzorzec postępowania w przypadku przeprowadzenia wstępnej oceny stanu zachowania starych druków, która z kolei przyspieszy przeprowadzenie konserwacji właściwej przez selek-

cję szczególnie uszkodzonych woluminów lub pozyskanie odpowiednich środków” (s. [173]).

Praca autorstwa Małgorzaty Rowickiej *Wydawnicze i cenzuralne losy twórczości Juliusza Słowackiego w okresie zaborów* (Rowicka, 2022) stanowi kontynuację programu badawczego, którego celem jest analiza obecności dzieł wielkich romantyków polskich w obiegu czytelnicznym w okresie zaborów. Ukoronowaniem pierwszego etapu badań była wydana w 2014 r. książka dotycząca Adama Mickiewicza. Opracowanie zawiera „...po pierwsze – rekonstrukcję historii polskojęzycznych, książkowych, autorских edycji utworów Juliusza Słowackiego w okresie zaborów; po drugie – opis ewolucji stosunku urzędów kontroli druków do dorobku poety” (s[7]). Rozdział pierwszy ukazuje historię wydawania utworów poety w podziale geograficznym i w odniesieniu do poszczególnych oficyn wydawniczych. W rozdziale drugim autorka odtworzyła ówczesny kanon edytorski dzieł Słowackiego. Kolejne rozdziały zawierają analizę ingerencji cenzorskich oraz zmian w cenzurowaniu poszczególnych dzieł pisarza, opis praktyk obronnych wydawców i księgarzy wobec działań cenzury, charakterystykę dostępu mieszkańców poszczególnych ziem polskich do informacji na temat poety i jego twórczości zawartych w opracowaniach, monografiach i artykułach. Publikację kończy porównanie podaży utworów Słowackiego i Mickiewicza oraz uwagi dotyczące odmienności w ich traktowaniu zaborców.

Oparta na szerokiej kwerendzie rozprawa Barbary Krawczyk *Józef Muczkowski. Dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej. Historyk* (Krawczyk, 2021) została poświęcona Józefowi Muczkowskiemu, jednej z wybitnych postaci Krakowa, dyrektorowi Biblioteki Jagiellońskiej w latach 1836-1868. Obszerna biografia obejmuje kolejne etapy życia Muczkowskiego – okres młodości, pracę w Poznaniu i najdłuższy etap w jego życiu związany z Krakowem, gdzie pełnił funkcję dyrektora krakowskiej księżnicy, był profesorem Uniwersytetu Jagiellońskiego, prowadził ożywioną działalność naukową i społeczną. Wśród szczegółowo zrekonstruowanych przez autorkę dokonań J. Muczkowskiego na rzecz Biblioteki Jagiellońskiej wymienić można przebudowę gmachu Collegium Maius, będącego wówczas siedzibą biblioteki, modernizację katalogów bibliotecznych, opracowanie zbiorów dokumentów życia społecznego i numizmatów. Istotne były także jego zasługi w zakresie szerszego otwarcia biblioteki dla czytelników.

Rozprawa Jacka A. Żurawskiego *Wileńska prasa konspiracyjna 1939-1945* (Żurawski, 2022) uzupełnia i poszerza wiedzę o polskim konspiracyjnym ruchu wydawniczym okresu II wojny światowej. Autor nakreślił historyczne tło dla zasadniczych ustaleń i analiz, zarysowując historię prasy wileńskiej przed upadkiem II Rzeczypospolitej, historię legalnej prasy polskiej w latach 1939-1940 oraz sowieckiej prasy polskojęzycznej (1940-1941) w Wilnie. W dalszej części monografii znalazła się prezentacja działalnoś-

ci poszczególnych podmiotów odpowiedzialnych za wydawanie prasy podziemnej – reprezentujących struktury wydawnicze podziemia wojskowego, politycznego oraz wydawców pozostający poza głównym nurtem podziemia oraz charakterystyka wydawanych przez nie tytułów. Osobne rozdziały zostały poświęcone redakcjom, drukarniom i kolportażowi prasy konspiracyjnej oraz analizie jej zawartości. Kończącą działalność podziemnego ruchu wydawniczego przedstawił autor w *Epilogu*, opisując kilka ulotek wydanych przez 5. i 6. Wileńską Brygadę Armii Krajowej w latach 1945-1946.

Szerokie spektrum działań podejmowanych przez Pedagogiczną Bibliotekę Wojewódzką w Rzeszowie i jej filie w sąsiednich miejscowościach zostało opisane w jubileuszowej publikacji *Misja Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Rzeszowie w procesie wspomagania środowiska oświatowego. 75-lecie działalności* (Karkut, Kucharska-Babula, 2021). Autorki przedstawiły historię rzeszowskiej biblioteki i jej filii na tle genezy i historii bibliotek pedagogicznych w Polsce, nakreśliły misję i cele bibliotek pedagogicznych oraz opisały praktyczną realizację owej misji w pracy Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej. W bibliotece realizowano m.in. programy wsparcia nauczycieli (np. organizując konferencje, szkolenia, warsztaty), realizowano pomoc rodzicom, uczniom, studentom (np. lekcje biblioteczne, zajęcia psychoedukacyjne), wdrażano e-usługi (projekt „Podkarpackie e-biblioteki pedagogiczne”).

KSIĄŻKI OMÓWIONE

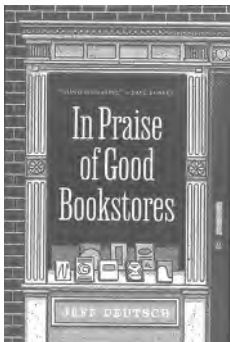
- Baumann, Ekaterina (2021). *Stan zachowania wybranych starych druków przechowywanych w Bibliotece Jagiellońskiej. Kolekcje oo. Kamedułów z Bieniszewa, książąt Sanguszków, oo. Reformatów z Biecza*. Kraków: Księgarnia Akademicka, 286 s., il. Bibliotheca Iagellonica. Fontes et Studia; t. 39. ISBN 978-83-67127-04-2.
- Chrzastowska, Małgorzata; Łuczak, Agnieszka (2021). *Księgozbiory, biblioteki, wydawnictwa i twórcy podczas konfliktów zbrojnych i politycznych. Stan badań i perspektywy badawcze*. Poznań: Wydaw. Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, 499 s., il. Wojna i Książka; t. 1. ISBN 978-83-7654-474-8.
- Głowacka, Ewa; Kortas, Weronika, red. (2022). *Architektura informacji. Badania i praktyka*. Toruń: Wydaw. Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 255 s., il. ISBN 978-83-231-4886-9.
- Kacprzak, Marta M., Talbierska, Jolanta (2021). *Hinc Omnia. Zbiory XIX-wieczne. Organizacja, terminologia, metodyka badań, konserwacja*. Warszawa: Wydaw. Uniwersytetu Warszawskiego, 630 s., il. ISBN 978-83-235-5537-7.
- Karkut, Dorota; Kucharska-Babula, Agata (2021). *Misja Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Rzeszowie w procesie wspomagania środowiska oświatowego. 75-lecie działalności*. Rzeszów: Wydaw. Uniwersytetu Rzeszowskiego, 190 s., il. ISBN 978-83-7996-942-5.
- Kosman, Janina (2021). *Jedna biblioteka – trzy historie. Biblioteka Archiwum Państwowego Szczecinie. Studium przypadku*. Warszawa: Naczelna Dyrekcja Archiwów

- Państwowych; Szczecin: Archiwum Państwowe w Szczecinie, 481 s., il. ISBN 978-83-66739-39-0.
- Krawczyk, Barbara (2021). *Józef Muczkowski. Dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej. Historia*. Kraków: Księgarnia Akademicka, 359 s. Bibliotheca Iagellonica. Fontes et Studia; t. 40. ISBN 978-83-67127-05-9.
- Rowicka, Małgorzata (2022). *Wydawnicze i cenzuralne losy twórczości Juliusza Słowackiego w okresie zaborów*. Warszawa: Wydaw. Nieoczywiste, 343 s. ISBN 978-83-66402-43-0.
- Żurawski, Jacek A. (2022). *Wileńska prasa konspiracyjna 1939-1945*. Warszawa: Wydaw. Naukowe Muzeum Niepodległości, 474 s. Seria Wydawnicza Biblioteka Kwartalnika „Niepodległość i Pamięć”; t. 11. ISBN 978-83-66640-05-4.

Barbara Koryś

Tekst wpłynął do Redakcji 15 listopada 2022 r.

Z LEKTUR ZAGRANICZNYCH

KSIĄŻKI W HANDLU [***]

Jeff Deutsch: *In Praise of Good Bookstores*. Princeton: Princeton University Press, 2022, s. 200, ISBN 978-0-6912207766.

Jeff Deutsch to jeden z najbardziej doświadczonych księgarzy (zmarł w 2017 r.). Jego księgarnia w Chicago – w Hyde Parku – obracała ok. 20 mln książek i uchodziła za czołową na świecie.

W tej swojej księgarni stworzył swego rodzaju państwisko dla intelektualnie głodnych umysłów. Generalnie uważał, że z mądrymi sprzedawcami łatwiej znaleźć u siebie stosowną dla wymagających czytelników ofertę i tak też dobierał współpracowników oraz formułował reguły postępowania. Były bliskie zasadom, sformułowanym wcześniej przez Ranganathana. Oto one: Książki są po to, żeby je czytać. Każdemu czytelnikowi odpowiednią książkę. Każdej

książce stosownego czytelnika. Oszczędzaj czas czytelnika. Biblioteka to organizm, który się rozwija. Wszystko to samo dotyczy księgarstwa. A dobry księgarz oraz dobry bibliotekarz powinni zdobyć zaufanie czytelnika.

Zdaniem Deutscha, nie ma większej przyjemności zawodowej niż wprowadzenie czytelnika do księgarni/biblioteki po raz pierwszy. I przyznam, że myślę podobnie. Potem zaś dobry księgarz – oraz dobry bibliotekarz – powinien uzyskać zaufanie czytelnika; co łatwe nie jest, ale jest możliwe. Jak zaś górnolotnie sugeruje Mario Calvino, każde życie to swego rodzaju encyklopedia, zatem żaden wybór książki nie jest zamknięciem jej raz na zawsze.

Z kolei książka nieprzeczytana to życie, które dopiero trzeba będzie przeżyć. To wszystko zresztą nawarstwia się wzajemnie i prowadzi do przeświadczeń, że te książki dawne też niekiedy bywają współczesnymi. Tak jak uniwersytety. Każdy jest tam zapraszany stosownie do woli oraz według umiejętności. Pomysł serwuje się na ogół bezkonfliktowo, bo to są instytucje otwarte.

Za kupno książki do domu trzeba zapłacić. Ale za wybór w bibliotece – już nie. Więc to jest obszar całościowej dyskusji intelektualnej. W tym kontekście pasja księgarzy oraz bibliotekarzy jest dla czytelników okolicznością idealną: polega na mądrym pośrednictwie i trafnym podpowiadaniu lektur.

W tym sensie dobra księgarnia przysposabia dobrych czytelników, a dobra biblioteka – myślących dyskutantów. W sumie to są miejsca rozległych dialogów i całościowych, produktywnych dyskusji intelektualnych. Bez księgarń i bez bibliotek rzeczywistość byłaby pusta. Bo poza wszystkim to muszą być jeszcze relacje spowolnione. Powolność szczególnie cenił Milan Kundera, upierając się, że jest równoznaczna zapamiętywaniu. Z kolei Emerson wychwalał cierpliwość, podpowiadając, że to cecha poniekąd wojskowa, potrzebna do osiągnięcia przewagi. W sumie: na jedno wychodzi.

Niniejsza książka podpowiada, jak nauczyć się korzystania z księgarń, a także z bibliotek, oraz jak rozwijać zawód księgarski i profesję bibliotekarską. Również – finansowo. To wciąż jest możliwe i komentarze apokaliptyczne nie mają uzasadnienia. W księgarniach i w bibliotekach jest coś żywego oraz doniosłego. Utrata jednych i drugich byłaby dramatem, którego zresztą nic nie zapowiada.

NAUKA [****]

Michael D. Gordin: *On the Fringe. Where Science Meets Pseudoscience*. Oxford: Oxford University Press, 2021, s. 122, ISBN 978-0197-555-767.

Gordin to profesor Princeton University. Zajmuje się dziejami Europy, Rosji oraz marginaliami nauki, czyli odróżnianiem naukowych ziaren od naukowych plew. To trudne. I biblioteki również temu właśnie służą.

Wiele osób zajmuje się nauką oraz pseudonauką, próbując odróżnić jedną od drugiej i sądzą, że są w zasadniczym nurcie nauki. Nie ma po temu żadnej gwarancji. Zachodzi bowiem epistemologiczny spór: co to jest prawda i na czym się utrzymuje. Popper zmierzał do obiektywnych, możliwie mierzalnych danych, ewentualnie możliwych do sfalsyfikowania, wraz z ograniczeniem okresu trwałości. Nie da się bowiem uszczęśliwić wszystkich bezterminowo.

W powiązaniu z Alfredem Adlerem oraz Sigmundem Freudem, stworzył grupę logicznego empiryzmu – funkcjonował też w Nowej Zelandii oraz w Anglii – a za naukowe uważali to, co potwierdzały dane empiryczne. Ale negował prawdziwość wielu koncepcji naukowych.

Jak wtrącił się Gordin, wiedza naukowa bywa złożona i zmienna, dlatego nie jest łatwo przedstawić stan nauki w perspektywie dzisiejszej, a także wczorajszej. Tym bardziej, że zachodzące przemiany są niedookreślone.

Do XVII w. za dyscyplinę naukową, empirycznie ugruntowaną przez matematykę, uchodziła astrologia. Z kolei nauką przestała być alchemia. Przyklejono do niej zarzut oszustwa. Inna sprawa, że kontrolę tekstów alchemicznych ułatwił dopiero druk.

W niektórych obszarach nauki, a także w niektórych krajach, dawały się we znaki nadmierne naciski władz. W stalinowskim Związku Radzieckim pseudonaukowe dyspozycje zarządców życia wykonywali aparaczczy, jak Miczurin oraz Łysenko, co z nauką nie miało nic wspólnego. Podobnie było w nazistowskich Niemczech, gdzie liczne rzesze pracowników nauki przymuszano do zwalczania *zdegenerowanej* fizyki żydowskiej.

Dużo wcześniej Galileusz poparł heliocentryczną teorię Kopernika. Nie musiał, ale został do niej logicznie przekonany. Tak oto, stopniowo, generowała się w zarysach koncepcja świata. Nie na raz; te ogniwa powstawały po kolei, aż na końcu dokonało się ich finalne zlepianie.

Wyłoniła się też koncepcja, że mózg jest poskładany z wielu różnych elementów – nazwana frenologią – odpowiadających za odmienne przedsięwzięcia intelektualne, ale bez jasności, w jaki to stało się sposób. Czy raz, sumarycznie, czy może wszystkie rasy odrębnie, co nazwano kracjo-

nizmem. Była nawet sugestia, że w pobliżu Ziemi mogła przelecieć planeta z UFO, wcześniej naruszona kosmiczną katastrofą.

Błąkała się jeszcze parapsychologia na prawach zgadywanki. Oraz eugenika, sugerująca, że dobre urodzenie i magnetyzm serca zaopatrują człowieka w niematerialny fluid, gwarantując doskonalenie cech dziedzicznych. Trudno wyrwać się z tego kręgu, bo to w sumie nieklarowny bełkot.

Samo przyklepienie etykiety pseudonauki nie zamyka problemu, ale też żadna pseudonauka od początku nią nie jest. Fałszem obrasta dopiero stopniowo. Tak było w Rosji. Fałszywe sugestie z zakresu biomedycyny oraz psychologii eksperymentalnej zaczęły narastać ok. 2010 r. i początkowo nie było zastrzeżeń. Dopiero z czasem nastąpiło to, co nastąpiło.

Wygląda na to, że nie można wyzbyć się pseudonauki do końca, ani rozpoznać jej od początku, bowiem funkcjonuje zespół argumentów przeciwnych. Jest więc obok nauki nieustannie, jak jej cień. A im wyższy status naukowej dyscypliny, tym większa szansa pseudonaukowego oszustwa. Zawsze bowiem istnieje chęć uniknięcia prawdy niewygodnej.

Na takiej przesłance stworzono koncepcję eugeniki pozytywnej, czyli ulepszanego rozwoju i rozmnażania ludzi oraz zwierząt, przez reprodukcję osobników najlepszych.

Wśród pseudonaukowych oszustów zasłynął brytyjski lekarz Andrew Wakefield, który w naukowym czasopiśmie „The Lancet” ogłosił wyniki rzekomych badań zespołowych, dowodzących niby to powiązań pomiędzy szczepieniem dzieci a odrą, świnką, różyczką, autyzmem oraz zapaleniem jelit. Ale nie ujawnił żadnych dowodów, ani nie wiedział, jak to narastało. Został za oszustwo usunięty z zawodu.

Wśród takich i podobnych sprzecznych podpowiedzi opiniotwórczych – to nic że nazwanych naukowymi – przychodzi często funkcjonować bibliotekarzom oraz księgarzom. To wymaga wzmożonej uwagi, jeżeli chce się realizować swoje powinności dobrze.

Zagrożeń jest sporo i nie od wszystkich można uwolnić się w całości. Z kolei nie wszystkie naukowe cienie kryją w sobie rzeczywiste niebezpieczeństwa zejścia na manowce. Funkcjonuje (niedokładne) określenie *debunking* – obalanie twierdzeń fałszywych – ale one nie wszystkie już z góry i z założenia mogą być traktowane jako na pewno fałszywe.

Do XIX w. powszechnie panował kreacjonizm – wszechwładny w koncepcji ewolucji, lansujący pogląd, że wszelkie życie na Ziemi było/jest kształtowane przez Boga albo przez bóstwa. Zatem stworzenie jakiegokolwiek innej egzystencji po prostu nie jest/nie było możliwe.

Za dużo przewijało się tych pomysłów, koncepcji oraz propozycji, żeby pozbierać się wśród nich racjonalnie. Oraz jeszcze sprawdzić, które mają sens, a które są tylko rezultatem zgadywanek – w najlepszym przypadku z podbudowaniem mniej lub bardziej licznym piśmiennictwem.

INNA ŚCIEŻKA [**]

Tatiana Majstrowicz: *Rol nauucznych elektronnych bibliotek w razszirenii prostranstwa znaniy*. Moskwa: Rossijskaja Akademia Nauk, 2020, s. 245, ISBN 978-5-248-00953-4.

Przy tak powszechnym poruszeniu elektronizacja przesyłu treści nie mogła oczywiście ominąć Rosji, jakkolwiek ta nowa forma komunikacji dopiero tam rączkuje. To widać już na pierwszy rzut oka: liczne są niedostatki, niesprawności oraz wysokie koszty. Jednak zacząć trzeba. A tak ogromny kraj musi.

Elektroniczna przestrzeń wiedzy nie została w Rosji zamknięta w jednym obszarze. Bo wcześniej dała o sobie znać duża, zróżnicowana huśtawka rozwiązań. W ZSRR wprowadzono naukowo-techniczny system informacji jeszcze w latach 60. XX w., który zaraz potem miał być pozapapierowy. Wywiązała się nawet dyskusja o zbędności tradycyjnych bibliotek, ale bez nich nie dało się ocyfrować dokumentów analogowych. Więc odstąpiono od dewastacji. I tak narodziła się pamięć systemowa – na bazie kolekcji moskiewskiej.

Obecnie biblioteki współpracują tam z muzeami oraz z archiwami. W formule elektronicznej za właściciela dokumentu uchodzi ten, kto ma prawo kopiowania. To zresztą redukuje uprawnienia bibliotek, a rozszerza kompetencje edytorów.

Wygląda na to, że istnieją cztery paradygmaty elektronicznego obszaru wiedzy. To ocyfrowanie zasobów ewentualnie gromadzonych żywiolowo. Są też blogi, rozróżniane według zadań. Natomiast jednym z głównych środków łączności okazuje się poczta elektroniczna i tak to tam teraz jest postrzegane. Zresztą nie tylko tam.

Wszędzie bowiem istnieje dążenie do maksymalnej dostępności przekazów. W Rosji jest nie inaczej i jakieś koszty z tego tytułu są tam pokrywane. Autorka uważa, że dosyć wysokie.

A to dlatego, że do kulturalnego obrotu przejęto nośniki nazwane dokumentami, zaś orientację wśród nich określono jako dokumentoznawstwo. To dowolne zespoły znaków, przeznaczone do wielokrotnego ale dokładnego przetwarzania, z jednym celem głównym: transmisją informacji. Obok rozwija się nowa, młoda dyscyplina – informatyka.

Pojęcie dokumentu ma już charakter rozległy: praktyczny i teoretyczny. Funkcjonuje w kategoriach gatunkowych – choćby na potrzeby egzemplarza obowiązkowego – a także w kategoriach analogowych oraz elektronicznych, umieszczanych w internecie bez cech edytorskich.

Majstrowicz nie wdaje się we wszystkie detale. Niektóre relacje sygnalizuje i już. Bywają materiały elektroniczne bez sugestii długiego korzysta-

nia. Są też inne – z założeniem samodzielności, albo z cechą niezmienności. To właśnie ta nowa ścieżka. Rosjanie wcale nie są pod tym względem spóźnieni, ani dużo gorsi od innych.

Pojęcie książki elektronicznej okazuje się rozległe. Ale bogate są również warianty elektronicznych czasopism naukowych oraz oferty pomieszane – hybrydalne. Ewentualnie poskracane wówczas, kiedy są powiązane ze składnikami interaktywnymi i to wtedy dochodzi do częściowego zredukowania. Autorka nie dostrzega różnic pomiędzy tym, co w tym zakresie jest w Rosji oraz w innych krajach. Jej zdaniem praktyka jest identyczna.

Zgodnie z ustawą, na system biblioteczny składają się tam biblioteki: narodowe (kilka rodzajów), centralne, specjalne, instytutów naukowych, instytutów naukowo-technicznych, instytutów informacji, oraz instytutów akademickich. Jeszcze w ZSRR wprowadzono kategorię *uniwersalnej biblioteki naukowej*, która teraz bardzo przeszkadza. Obecnie więc mieszają się wszystkie: uniwersalne, wielodzinowe, specjalne, wąskozakresowe. Łatwo się w tym pogubić. Dobrze, że nie poszliśmy tym samym tropem.

Wyodrębniono też w Rosji główne zadania biblioteczne. To tworzenie zasobów. Nawigacja w systemie (z tym jest kiepsko – jak zauważyłem). Zabezpieczenie danych. Zarządzanie całością systemu. Ale zadania główne są dwa: rejestrowanie współczesnej wiedzy oraz zachowanie jej dla przyszłych generacji. W tym kontekście pojawia się jeszcze propaganda rosyjskiego języka i piśmiennictwa oraz rozpracowanie technologii informacyjnych.

Wydawałoby się, że nikomu nie trzeba imputować społecznego charakteru instytucji bibliotecznych, ale z jakiegoś powodu Majstrowicz takie przekonanie usilnie lansuje, więc widocznie wątpliwości są. Natomiast zarówno biblioteki elektroniczne, jak i tradycyjne na pewno mogą funkcjonować podobnie: dwojako – samodzielnie, bądź w ramach systemu. Bo środowisko elektroniczne jest bez reszty organizacją czytelniczą (tak jak były biblioteki tradycyjne), więc komunikacja elektroniczna nie eliminuje ani nie zastępuje książkowej, a jedynie ją uzupełnia i tym samym powiększa obszar czytelnictwa.

Takie są tam aktualne obserwacje i na takim poziomie konkretyzują się obecne refleksje. Co Majstrowicz skrzętnie przywołuje. Zatem do pewnego stopnia to jest tak, jak u nas.

Z tym jednak, że – jej zdaniem – do bibliotekarstwa nie potrzeba wykształcenia nadmiernie wysokiego. No cóż, dałoby się podyskutować... Wystarczą dobre zasoby, sprawny aparat wyszukiwawczy, zaangażowani organizatorzy oraz oczywiście chętni użytkownicy. A biblioteka – wszystko jedno tradycyjna czy elektroniczna – ma gromadzić zasoby i oferować serwisy oraz pozyskiwać dane, a także je chronić. Z głównymi funkcjami:

informacyjną, oświatową i naukowo-badawczą. Czy to właściwy kierunek? Zobaczymy.

Taka miała być całościowa podstawa poznania elektronicznego. Dokumentacyjna, funkcjonalna, komunikacyjna i rozpoznawcza. Ale w ujęciu Majstrowicz wysoce to mętne.

Natomiast jeżeli podstawę komunikacji elektronicznej miałby stanowić dokument, to jedna z głównych ról w komunikacji należy do bibliotek. Jakkolwiek Majstrowicz nigdzie o tym jednoznacznie nie pisze. To trochę jak mitologia, nigdzie do końca nie skonkretyzowana.

Według niej – ale to są sugestie pośrednie – główne zadania bibliotek to: nabór tekstów społecznie ważnych oraz strukturyzacja środowiska informacyjnego przez ich wzajemne uporządkowane zestawianie. W ten sposób, w efekcie, tworzy się nowa wiedza.

Biblioteki elektroniczne nie wywikłają się z naukowych dyscyplin ścisłych ani z naukowych kierunków humanistycznych i tak sukcesywnie trafiają do kolejnych obszarów nauki. Od tego odwrotu już nie ma: ani tam, ani u nas. W rezultacie powstał niemały bagaż naukowej wiedzy. Autorka przywołuje szereg internetowych tekstów naukowych, po angielsku i po rosyjsku, w tym prawie 190 własnych.

Natomiast jakościowo ten tekst mógłby być znacznie lepszy. Ale czy takie są te, które publikuje się u nas, oraz w wielu innych krajach? Można mieć niejaki wątpliwości.

Media układają się dzisiaj w zagadkę na całym świecie – ogólną oraz lokalną. A czy rzeczywiście zagrażają prywatności, jak sugerują niektórzy? Owszem, obywatelskie prawa do wypowiedzi bywają niekiedy hamowane przez państwową cenzurę, może nawet tłumione, ale nie trzeba przesadzać. Sugestie na ten temat są nadmiernie drastyczne.

Trzeba dopowiedzieć, że w powszechnym kłamstwie uczestniczymy wszyscy, pytanie tylko w jakim stopniu. A internet mnoży stosowne okazyje. Rasizm, szowinizm, ksenofobia, seksizm, mizoginia – to wszystko nie narodziło się wczoraj. A tradycyjny liberalizm jest w tych okolicznościach ubezwłasnowolniony.

Są jeszcze sygnały zniechęcające i nie przebijają się przez gąszcz komunikatów odstręczających. Powstaje więc formuła jałowa, bez przeciwności. Nie widać, żeby ktoś wiązał duże nadzieje z inspiracyjnym dziennikarstwem, albo z innym sposobem pobudzania.

Jacek Wojciechowski

Tekst wpłynął do Redakcji 29 lipca 2022 r.

POSIEDZENIA ZARZĄDU GŁÓWNEGO SBP

W ostatnim kwartale 2022 r. Zarząd Główny Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich spotykał się online w dniach 6 i 25 października (członkowie Prezydium ZG SBP) i 28 października. Tematyka spotkań obejmowała realizację planu pracy na 2022 r., działalność Wydawnictwa Naukowego i Edukacyjnego SBP oraz sytuację finansową Stowarzyszenia. Poinformowano również o wpisie zmian do KRS przyjętych przez Krajowy Zjazd Delegatów, w tym przede wszystkim o zatwierdzeniu zmian w Statucie SBP. Aktualna wersja Statutu dostępna jest na stronie http://www.sbp.pl/repository/dokumenty/SBP/statut_2022.pdf.

W trakcie spotkań podjęto następujące uchwały:

– w sprawie powołania Zespołu ds. przygotowania zakresu obowiązków opiekunów okręgów SBP w składzie: Barbara Budyńska, Anna Godowska, Bożena Lech-Jabłońska, Katarzyna Pawluk (skład Zespołu zostanie uzupełniony o dwóch przedstawicieli okręgów SBP),

– w sprawie powołania Zespołu ds. przygotowania wytycznych do sporządzania sprawozdań według zawartości i układu w Strategii SBP w składzie: Barbara Budyńska, Bożena Lech-Jabłońska, Paweł Pioterek, Joanna Potęga, Łukasz Załęski (skład Zespołu zostanie uzupełniony o dwóch przedstawicieli okręgów SBP),

– w sprawie powołania Zespołu ds. oceny dotychczasowej działalności i perspektyw rozwoju działań sekcji/komisji/zespołów działających przy ZG SBP w składzie: Artur Borzęcki, Andrzej Czapnik, Marzena Przybysz, Jerzy Woźniakiewicz,

– w sprawie wprowadzenia *Zasad ustalania wysokości, sposobu oraz terminu wnoszenia składek członkowskich Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich*.

Kolejne posiedzenie Zarządu Głównego SBP zaplanowane jest na 15 grudnia w gmachu Biblioteki Narodowej; w programie m.in. spotkanie członków ZG z dr. Tomaszem Makowskim, dyrektorem BN.

SPOTKANIA GRUP ROBOCZYCH

21 listopada 2022 r. – spotkanie przedstawicieli ZG w sprawie możliwości pozyskiwania funduszy na działalność SBP,

22 listopada 2022 r. – spotkanie przedstawicieli ZG w sprawie omówienia założeń do planu pracy na 2023 r.,

24 listopada 2022 r. – spotkanie Zespołu ds. oceny dotychczasowej działalności i perspektywy rozwoju działań sekcji/komisji/zespołów działających przy ZG SBP,

24 listopada 2022 r. – spotkanie Zespołu ds. przygotowania wytycznych do sporządzania sprawozdań według zawartości i układu w Strategii SBP,

24 listopada 2022 r. – spotkanie Zespołu ds. przygotowania zakresu obowiązków opiekunów okręgów SBP.

WYBRANE AKTYWNOŚCI PRZEWODNICZĄCEJ SBP, CZŁONKÓW ZG, DYREKTOR BIURA ZG SBP

21 września 2022 r. – wystąpienie nt. oferty Wydawnictwa Naukowego i Edukacyjnego SBP podczas Konferencji Dyrektorów Bibliotek Akademickich Szkół Polskich (dr Barbara Budyńska – przewodnicząca SBP),

7 października 2022 r. – udział w Jubileuszu 100-lecia Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej (Aldona Zawalkiewicz – dyrektor Biura ZG SBP),

13-14 października 2022 r. – udział w XI Konferencji dla bibliotek powiatowych województwa podkarpackiego; referat „Symetria czy asymetria w spojrzeniu na biblioteki. Co dają społeczeństwu biblioteki” (dr Barbara Budyńska),

20-21 października 2022 r. – udział w konferencji podsumowującej projekt „Biblioteka dla każdego” organizowanej przez Bibliotekę Miejską w Łodzi (Marzena Przybysz – członek ZG SBP),

24 października 2022 r. – udział w seminarium naukowym projektu EOD-OPEN, poświęconym pamięci Bożeny Bednarek-Michalskiej „Wokół otwartego bibliotekarstwa”, organizowanym przez Bibliotekę Uniwersytecką w Toruniu i Stowarzyszenie EBIB (Aldona Zawalkiewicz),

24 listopada 2022 r. – spotkanie w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dyrektorem Departamentu Mecenatu Państwa (dr Barbara Budyńska),

23-25 listopada 2022 r. – udział w konferencji „Zbiory biblioteczne w instytucjach kościelnych”, organizowanej przez Bibliotekę Narodową (dr Barbara Budyńska).

WEBINARIUM „87. ŚWIATOWY KONGRES BIBLIOTEK I INFORMACJI IFLA W DUBLINIE – WYDARZENIA, SPOTKANIA, INFORMACJE”

3 listopada 2022 r. odbyło się webinarium przybliżające tematykę wybranych sesji 87. Światowego Kongresu Bibliotek i Informacji IFLA w Dublinie. Prelegenci opowiedzieli także o swoich wrażeniach, wolontariacie i innych możliwościach uczestnictwa w Kongresie IFLA. Webinarium prowadzili: dr Barbara Budyńska,

przewodnicząca SBP, Magdalena Gomułka (Biblioteka Śląska w Katowicach), Tomasz Gruszkowski (Biblioteka Narodowa) i Ewa Witkowska (Biblioteka Uniwersytecka w Białymstoku).

DYPLOM STULECIA PTWK

Polskie Towarzystwo Wydawców Książek przyznało Stowarzyszeniu Bibliotekarzy Polskich, jako instytucji szczególnie zasłużonej dla polskiej książki i kultury, Dyplom Stulecia PTWK. Dyplom odebrała dr Barbara Budyńska, przewodnicząca SBP, podczas uroczystego otwarcia Historycznych Targów Książki, 24 listopada 2022 r. w Arkadach Kubickiego, na Zamku Królewskim w Warszawie.

WYSTĄPIENIE DO MEiN

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich wystąpiło do Ministerstwa Edukacji i Nauki z prośbą o interpretację istniejących przepisów i przedstawienie stanowiska MEiN w sprawie uczestnictwa nauczycieli bibliotekarzy w doskonaleniu zawodowym organizowanym i prowadzonym przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. Powodem wystąpienia są zapisy Karty Nauczyciela (art. 70a, ust. 3a, pkt1), z których wynika, że ze środków na doskonalenie zawodowe nauczycieli dofinansowuje się m.in. koszty udziału nauczycieli w seminariach, konferencjach, wykładach, warsztatach, szkoleniach, studiach podyplomowych oraz innych formach doskonalenia zawodowego prowadzonych przez podmioty, których zadania statutowe obejmują doskonalenie zawodowe nauczycieli. W Statucie SBP są zapisy potwierdzające, że Stowarzyszenie jest uprawnione do szkolenia bibliotekarzy z wszystkich typów bibliotek; brak natomiast literalnych zapisów o bibliotekarzach szkolnych i pedagogicznych.

Czekamy na odpowiedź z MEiN

GRANTY MEiN

1. Zakończone w 2022 roku

- Rozbudowa i podniesienie jakości dostępu do zasobów naukowych Archiwum Cyfrowego Wydawnictwa SBP

Archiwum Cyfrowe Wydawnictwa Naukowego i Edukacyjnego SBP jest bazą danych zawierającą pełne teksty roczników czasopism naukowych i branżowych oraz serii wydawniczych. Udostępnia zawartość archiwalnych numerów „Przeglądu Bibliotecznego”, „Zagadnień Informacji Naukowej”, „Bibliotekarza” i „Poradnika Bibliotekarza”. Zawiera również książki z serii „Nauka – Dydaktyka – Praktyka”, „Propozycje i Materiały”, a także „Bibliotekarze Polscy we Wspomnieniach Współczesnych”, wydane w latach 1991-2015.

W 2022 r. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich zakończyło projekt dotyczący przebudowy Archiwum. W jej wyniku każda jednostka bibliograficzna (ar-

tykuł stanowiący część numeru czasopisma lub pracy zbiorowej, a także każda książka niebędąca pracą zbiorową) została opracowana formalnie i rzeczowo, co poprawia jej wyszukiwalność. Ponadto dzięki podjętym działaniom:

- stworzono kompletne i wiarygodne źródło informacji o pełnych tekstach publikacji naukowych z zakresu nauki o komunikacji społecznej i mediów (artykułów z czasopism, prac zwartych i autorskich wydanych przez Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne SBP) udostępnianych w otwartym dostępie,
- zapewniono precyzyjną informację o zbiorach poprzez opracowanie ich w jednolity sposób z wykorzystaniem Deskryptorów Biblioteki Narodowej i słów kluczowych,
- udostępniono zmodyfikowany interfejs wyszukiwawczy, który w wydajny sposób zwiększa dostępność do publikacji.

W rezultacie powstał spójny i kompletny zbiór informacji o archiwalnym dorobku wydawniczym Wydawnictwa Naukowego i Edukacyjnego SBP.

Nowa strona Archiwum Cyfrowego dostępna jest pod adresem: <https://ac.sbp.pl/>.

Projekt „Rozbudowa i podniesienie jakości dostępu do zasobów naukowych Archiwum Cyfrowego Wydawnictwa SBP” uzyskał dofinansowanie Ministra Edukacji i Nauki w ramach programu Społeczna Odpowiedzialność Nauki na podstawie umowy nr SONP/SN/512254/2021; kwota dofinansowania 102 tys. zł; całkowita wartość projektu 116 600,00 zł.

Ministerstwo
Edukacji i Nauki

- Źródła do badań fonografii polskiej – kontynuacja budowy bazy i zwiększenie jej wykorzystania

Projekt stanowi kontynuację i rozszerzenie zadania „Źródła do badań fonografii polskiej od 1878 roku do czasów współczesnych”, realizowanego w latach 2016-2017 oraz 2019-2020, przy wsparciu finansowym Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, w ramach działalności upowszechniającej naukę (DUN).

Bibliografia jest pierwszą w kraju i na świecie rejestracją publikacji i niepublikowanych prac naukowych, poświęconych polskim i polonijnym nagraniom muzycznym i niemuzycznym (kompozytorom, autorom i wykonawcom), a także polskim i działającym na historycznym obszarze Polski firmom fonograficznym. Uwzględnia także teksty dotyczące fonografii, przygotowane przez polskich autorów lub wydane w języku polskim. Praca obejmuje okres od wczesnych prób zapisu dźwięku, po współczesne dokonania w zakresie nagrań dźwiękowych i filmowych rejestracji muzycznych.

Celem projektu jest zebranie materiału źródłowego do dalszych badań polskiej kultury, skupiających się na problematyce ogólnokulturowej, historycznej, muzykologicznej, czy tematach z obszaru socjologii kultury.

Materiał źródłowy jest prezentowany w dwóch bazach danych: *Artykuły, książki i prace dyplomowe* oraz *Recenzje z czasopism*. Przyjęta forma prezentacji projektu pozwala na jego kontynuację.

Więcej informacji o projekcie: <https://fonografia.sbp.pl/>.

Projekt „Źródła do badań fonografii polskiej – kontynuacja budowy bazy i zwiększenie jej wykorzystania” uzyskał dofinansowanie Ministra Edukacji i Nauki w ramach programu Społeczna Odpowiedzialność Nauki na podstawie umowy nr SONP/SN/514674/2021; kwota dofinansowania 117 650,00 zł; całkowita wartość projektu 131 150,00 zł.

Ministerstwo
Edukacji i Nauki

2. Przyznane w 2022 roku

- Rozwój Czasopism Naukowych

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich otrzymało dofinansowanie na wydawanie czasopism naukowych w wersji elektronicznej: kwartalnika „Przegląd Biblioteczny” (numery specjalne) i półrocznika „Zagadnienia Informacji Naukowej – Studia Informacyjne”.

- Informacja i komunikacja – popularyzacja badań naukowych i rozwiązań technologicznych

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich rozpoczęło nowy projekt, którego celem jest popularyzacja w środowisku bibliotekarzy osiągnięć naukowych z obszaru nauk o komunikacji społecznej i mediach oraz innowacyjnych rozwiązań technologicznych z tej dziedziny, które mają szerokie zastosowanie w praktyce bibliotecznej.

W ramach projektu odbędzie się cykl 12 otwartych wykładów, opracowanych i wygłoszonych przez badaczy komunikacji i mediów z wiodących ośrodków naukowych w Polsce. Nagranych zostanie 12 podcastów naukowych, które zostaną udostępnione na dedykowanej stronie zadania.

Do tej pory odbyły się następujące wykłady:

– *Kształcenie akademickie bibliotekarzy. Doświadczenia ośrodków krajowych w kontekście zmian* – dr Renata Malesa (UMCS w Lublinie).

– *Indywidualne systemy zarządzania informacją jako sposób na walkę z przeciążeniem informacyjnym* – dr Anna Matysek (Uniwersytet Śląski w Katowicach).

– *Indywidualne systemy zarządzania informacją jako sposób na walkę z przeciążeniem informacyjnym* – dr Anna Matysek (Uniwersytet Śląski w Katowicach).

Zakończenie projektu planowane jest w 2023 r.

Szczegóły na stronie zadania <http://www.sbp.pl/ik>

Projekt „Informacja i komunikacja – popularyzacja badań naukowych i rozwiązań technologicznych” uzyskał dofinansowanie Ministra Edukacji i Nauki w ramach programu Społeczna Odpowiedzialność Nauki na podstawie umowy nr SONP/SN/549779/2022; kwota dofinansowania 67 tys. zł; całkowita wartość projektu 80 tys. zł.

Ministerstwo
Edukacji i Nauki

ANALIZA FUNKCJONOWANIA BIBLIOTEK

Celem projektu Analiza Funkcjonowania Bibliotek jest opracowanie i wdrożenie jednolitych metod oraz narzędzi systematycznej oceny działania bibliotek naukowych, pedagogicznych i publicznych opartych na analizie i porównaniach danych statystycznych oraz wskaźników funkcjonalności w obrębie poszczególnych typów bibliotek, z włączeniem badań satysfakcji odbiorców usług bibliotecznych. W ostatnim kwartale 2022 r. miały miejsce następujące działania:

- publikacja analizy wskaźników funkcjonalności bibliotek publicznych na podstawie danych za 2021 r. <https://afb.sbp.pl/afbp/wyniki-badan/>,
- publikacja analizy wskaźników funkcjonalności bibliotek pedagogicznych na podstawie danych za 2021 r. <https://afb.sbp.pl/afbe/wyniki-badan/>,
- webinarium „Badanie wpływu społecznego i ekonomicznego bibliotek publicznych – doświadczenia z pilotażu” (22 listopada 2022 r.).

W trakcie webinarium przedstawiono dotychczasowe wyniki i doświadczenia z badań pilotażowych realizowanych w bibliotekach publicznych z województw: dolnośląskiego, kujawsko-pomorskiego, lubelskiego, pomorskiego oraz wybranych bibliotek południowej części województwa lubuskiego i województwa śląskiego,

- spotkanie wojewódzkich administratorów merytorycznych (29 listopada 2022 r.),
- spotkanie Zespołu ds. badania efektywności bibliotek (30 listopada 2022 r.).

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

KURSY I SZKOLENIA

- Kurs online Format MARC 21

Kurs przeznaczony jest dla wszystkich, którzy planują rozpoczęcie katalogowania w formacie MARC 21 lub zamierzają doszkolić się w zakresie jego stosowania. Uczestnicy poznają pola, podpola i wskaźniki formatu MARC 21 oraz dowiedzą się, które z nich muszą znaleźć się w opisie, a które są opcjonalne. Będą także mogli zobaczyć, w jaki sposób elementy formatu przekładają się na poszczególne strefy opisu bibliograficznego oraz, jak pozwalają klasyfikować treść dokumentu. W trakcie ośmiu spotkań omówione i przećwiczone zostaną kolejne pola formatu z przykładami ich zastosowania, a materiały edukacyjne pomogą korzystać z MARCa 21 w codziennej pracy bibliotekarskiej. <http://www.szkoleniadlabibliotekarzy.sbp.pl/format-marc21-kurs-online-4-edycja/>

- Szkolenia online

Oferta szkoleniowa na początek 2023 r. obejmuje następujące tematy:

- Metody i formy animacji kultury w pracy z młodzieżą
- Bajkoterapia w procesie wspierania rozwoju dziecka

– Metody wspierania dobrostanu i sprężystości psychicznej czytelników i pracowników bibliotek

- Biblioterapia i bajkoterapia w sytuacjach kryzysowych
- Kreatywne formy promocji książki i czytelnictwa w bibliotekach
- Książka w rozwijaniu kreatywności i przedsiębiorczości dzieci i młodzieży
- Zdrowo zaczytania. Książka uczy, bawi i leczy
- Książka łączy pokolenia

Oferta jest na bieżąco aktualizowana na stronie <http://www.szkoleniadlabibliotekarzy.sbp.pl/>

- Bezpłatne webinary i szkolenia

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich ma w swojej ofercie również bezpłatne formy służące podnoszeniu kwalifikacji zawodowych bibliotekarzy. 27 października odbyło się bezpłatne szkolenie online „Trello – zaplanowany sposób na współpracę”, prezentujące darmową aplikację Trello przeznaczoną do organizacji pracy (zespołu lub własnej).

WYDAWNICTWO NAUKOWE I EDUKACYJNE SBP

Zachęcamy do prenumeraty czasopism SBP na 2023 r.

Przy prenumeracie rocznej – wysyłka egzemplarzy GRATIS!

Do każdej prenumeraty czasopism duży Kalendarz Bibliotekarza GRATIS! (liczba egzemplarzy ograniczona).

Zamówienia na czasopisma można składać w ciągu całego roku za pośrednictwem:

- sklepu internetowego Wydawnictwa SBP <https://wydawnictwo.sbp.pl/prenumerata,47,0.html>,
- e-mailem na adres: sprzedaz@sbp.pl,
- listownie na adres: Dział sprzedaży SBP, Al. Niepodległości 213, 02-086 Warszawa.

Nowości wydawnicze

- *Prasa we Lwowie w latach dwudziestolecia międzywojennego (1918-1939) oraz w latach niemieckiej i sowieckiej okupacji (1939-1945)* (Jerzy Jarowiecki)

Synteza dokonana przez profesora Jerzego Jarowieckiego jest interdyscyplinarna. Wnosi wiele uzupełnień i nowych treści do stanu wiedzy z zakresu medioznawstwa, prasoznawstwa, historii, socjologii, politologii. [...] Jest kompendium wiedzy, które zasili klasykę w naukach społecznych i humanistycznych. Autor przedstawił interesujące, wielowątkowe opracowanie, ważne i potrzebne, analizujące bogaty rynek czasopiśmienniczy wielokulturowego Lwowa, miasta, które przed rokiem 1939 było czwartym co do wielkości ośrodkiem wydawniczo-prasowym w Drugiej Rzeczypospolitej. [...] W naszej pamięci historycznej Lwów zapisał się jako miejsce traumatycznych wydarzeń, skrętnie podsycanych najpierw przez zaborców, a później przez okupantów. To prasa właśnie, będąc bieżącą kroniką wydarzeń, odzwierciedla wszystkie procesy społeczne, w tym

w obszarze kultury, polityki, nauki, gospodarki i in. (Z recenzji prof. zw. dr hab. Jolanty Chwastyk-Kowalczyk)

- *Kobiety Polsce – Polska kobietom* (red. Agnieszka Chamera-Nowak)

Tematyka książki jednoznacznie wpisuje się w szeroki kontekst badań nad wykluczeniami, badań środowisk dyskryminowanych, także historii zapomnianych i niedocenianych. Z takich perspektyw patrzą na obszar badań liczni w tej kolekcji autorki i autorzy, starając się z różnych kierunków rzucać snop światła na chronologicznie bliskie i całkiem już odległe postaci kobiece, znane z imienia i nazwiska, nierzadko o karierze i dorobku całkiem dobrze opisanym i udokumentowanym, częstokroć jednak zupełnie już zapomniane albo i nigdy dotąd nieodkryte. Wciąż pobrzmiwają rozmaite deklaracje i zapewnienia, które się pojawiały przy okazji stulecia praw wyborczych Polek, warto więc z różnych perspektyw, nie tylko tych jubileuszowych, popatrzeć na ich aktywność wszelaką. Wydaje mi się, że udało się w recenzowanej monografii tę wieloaspektowość uchwycić, dokonując nieoczywistego ogarnięcia i problematyki życia społeczno-politycznego na najwyższych szczeblach władz, i aktywności społecznej, organizacyjnej, kulturalnej, ale też i tej, która dla wielu bohaterek życia codziennego wcale nie musi łączyć się z działalnością i troską inną niż ta, którą skupiają na rodzinie, na mężach, dzieciach i problemach ciasnego M-ileś. I One znajdują tu miejsce i odzyskują głos. Bardzo to wartościowe, że w oświetlaniu jednej strony sceny życia społecznego, nie zaciemnia się innej. (Z recenzji prof. dr hab. Igora Borkowskiego).

Oprac.: Małgorzata Dargiel-Kowalska, Marta Lach,
Aldona Zawalkiewicz

Tekst wpłynął do Redakcji 25 listopada 2022 r.

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

„Przegląd Biblioteczny” drukuje materiały oryginalne i tylko takie, których autor nie zamierza opublikować w innych czasopismach lub pracach zbiorowych.

Teksty artykułów są recenzowane zgodnie z zasadami *double-blind peer review*. Każdy artykuł recenzowany jest przez dwóch recenzentów dobieranych spośród specjalistów problematyki w nim poruszanej, na podstawie jednolitego formularza. Podstawowymi kryteriami oceny artykułu są: zgodność tematu z profilem czasopisma, wartość merytoryczna tekstu, jego organizacja logiczna i forma językowa. O przyjęciu tekstu do publikacji autorzy informowani są w ciągu 6-10 tygodni od otrzymania go przez Redakcję.

Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” uprzejmie prosi autorów o przestrzeganie przedstawionych poniżej zasad przygotowania i przesyłania materiałów do publikacji.

1. ZASADY OGÓLNE

Teksty powinny być napisane w programie WORD w formacie RTF. Artykuł nie powinien przekraczać 36 000 znaków (ze spacjami), a recenzja, sprawozdanie itp. – 14 000 znaków (ze spacjami). Teksty należy nadsyłać w formie elektronicznej na adres e-mail redakcji: przeglad.biblioteczny@uw.edu.pl, ewentualnie na płycie CD/DVD wraz z jednym egzemplarzem wydruku na adres: Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego”, Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.

Do każdego artykułu należy dołączyć **streszczenie autorskie** w języku polskim o objętości ok. 100 wyrazów (ok. 1000 znaków), słowa kluczowe oraz przekład tytułu artykułu i streszczenia na język angielski. **Streszczenie powinno zawierać następujące informacje: teza/cel artykułu, metody badań, najważniejsze wyniki, wnioski.**

Wydawnictwo SBP i Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” podpisała porozumienie z redakcją „The Central European Journal of Social Sciences and Humanities” (CEJSH) w sprawie elektronicznej publikacji streszczeń prac naukowych ukazujących się w „Przeglądzie Bibliotecznym”. Przedsięwzięcie to nie ma charakteru komercyjnego, a służyć ma popularyzacji polskiego dorobku naukowego. Jeśli Autor nadsyłał go do „PB” artykułu **nie wyraża zgody** na publikację jego abstraktu w CEJSH, prosimy o wyraźne określenie na piśmie swego stanowiska.

Autorzy artykułów proszeni są o przygotowanie odrębnej strony tytułowej, zawierającej tytuł artykułu, nazwisko autora oraz adres do korespondencji i *e-mail*. Zgodnie z zasadami przeciwdziałania zjawiskom *ghostwritingu* i *guest authorship*. Redakcja prosi również, aby na tej stronie ujawnione zostały nazwiska i afiliacje wszystkich osób, które przyczyniły się do powstania artykułu, ich rola i udział w przygotowaniu publikacji (kto jest autorem koncepcji, założeń, metod itp. wykorzystywanych w pracy zgłoszonej do druku; procentowy udział w przeprowadzonych badaniach i opracowaniu artykułu). Redakcja zobligowana jest do poinformowania, iż *ghostwriting* i *guest authorship* są przejawem nierzetelności naukowej, a wszelkie wykryte przypadki muszą być przez Redakcję demaskowane, włącznie z powiadomieniem odpowiednich podmiotów (instytucje zatrudniające autorów, towarzystwa nauko-

we, stowarzyszenia edytorów naukowych itp.). Redakcja prosi także o podanie informacji o źródłach finansowania publikacji, wkładzie instytucji naukowo-badawczych, stowarzyszeń i innych podmiotów (*financial disclosure*).

Na pierwszej stronie artykułu powinien być umieszczony jedynie tytuł oraz oświadczenie Autora/Autorów, że tekst przedstawiany redakcji „Przeglądu Bibliotecznego” nie był dotychczas opublikowany ani zgłoszony do publikacji w żadnym innym czasopiśmie. Jeśli tekst był prezentowany na konferencji, należy podać jej szczegółowe dane wraz z ewentualnymi informacjami o publikacji materiałów konferencyjnych. Jeśli artykuł jest częścią przygotowywanej do druku książki, należy podać jej dane oraz planowany termin publikacji. Zapewnienie anonimowości tekstów przekazywanych do recenzji wymaga, aby w tekście artykułu w żadnym miejscu nie była umieszczona informacja umożliwiająca identyfikację autora.

2. ZASADY SZCZEGÓŁOWE OPRACOWANIA ARTYKUŁU

Tekst artykułu powinien być podzielony na nienumerowane podrozdziały zapatrzone w tytuły. W pierwszej części zaleca się umieścić informacje wprowadzające w problematykę prezentowaną w artykule. W części ostatniej – wnioski końcowe i podsumowanie przedstawionych rozważań.

Tytuły czasopism, wystaw, konferencji, programów itp. powinny być zapisane w cudzysłowie; tytuły publikacji (książek, artykułów itp.) należy wyróżnić kursywą.

Materiały ilustracyjne (tabele, wykresy itp.) powinny być przygotowane w odcieniach szarości z zaznaczeniem ich miejsca w tekście; wszystkie ilustracje powinny mieć własną numerację oraz tytuły (dopasowany stopień pisma legendy danego rysunku czy wykresu [8 p. Arial]).

Przypisy powinny być umieszczone na dole strony i ponumerowane liczbami arabskimi; zaleca się ograniczenie liczby przypisów do niezbędnego minimum.

Przypisy bibliograficzne zastępuje się odesłaniem do bibliografii załącznikowej, którą należy opracować zgodnie z zasadami APA Style; odesłanie w tekście umieszcza się w nawiasie okrągłym wg poniższych zasad. Ogólne powołania na literaturę w tekście należy podawać w formie:

- odesłanie do jednego dzieła: (Kowalski, 1990) lub (*Biblioteki...*, 1976);
- odesłanie do kilku dzieł: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990; 1995) lub (*Biblioteki...*, 1976; Jankowska & Majewski, 2004, Berners-Lee et al., 2001).

Odwołania do określonych stron cytowanych tekstów należy podawać w formie: (Iyer, 1995, p. 15) albo (Taradejna & Taradejna, 2004, s. 231-233) albo [Zybert, red., 2004, s. 18].

Opisy bibliograficzne wykorzystanych źródeł należy umieścić na końcu tekstu w bibliografii załącznikowej w układzie alfabetycznym autorów. Prace zbiorowe należy umieszczać pod nazwiskiem redaktora. Jeśli brak w źródle nazwy autora lub redaktora pracy zbiorowej, na pierwszym miejscu umieszcza się tytuł. W opisy dzieł wydanych za granicą obowiązuje pisownia stron, numerów, skrótów w języku tekstu (np. „W” w języku polskim „In” w języku angielskim, „s.” w języku polskim „p.” w języku angielskim). Opisy prac tego samego autora powinny być uporządkowane według chronologii występującej, a w każdym z nich należy

powtórzyć nazwisko i imię (imiona) autora. Prace tego samego autora opublikowane w tym samym roku należy oznaczać wg zasady: Dembowska, Maria (1976a)..., Dembowska, Maria (1976b)..., itd. Przykłady redagowania opisów bibliograficznych przedstawiono poniżej.

KSIĄŻKA

Dembowska, Maria (1991). *Nauka o informacji naukowej: organizacja i problematyka badań w Polsce*. Warszawa: IINTE.

Iyer, Hamalata (1995). *Classificatory structures. concepts, relations and representation*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag.

Taradejna, Małgorzata; Taradejna, Ryszard (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek.

PRACA ZBIOROWA

Biblioteki publiczne województwa toruńskiego: informator (1976). Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika.

Burgess, Robert G., ed. (1993). *The research process in educational settings : ten case studies*. London: Falmer Press.

Zybert, Elżbieta B., red. (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP.

ARTYKUŁ W CZASOPIŚMIU

Augustyniak, Anna (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s. 3-21.

Dervin, Brenda; Nilan, Michael (1986). Information Needs. *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 21, pp. 3-31.

ARTYKUŁ W PRACY ZBIOROWEJ

Gawrysiak, Piotr (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza. Wrocław: Oficyna Politechniki Wrocławskiej, s. 59-69.

Hartley, Joellen T.; Harker, Judith O.; Walsh, David A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In: *Aging in the 1980's : Psychological issues*. Ed. by L. W. Poon. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 239-252.

ARTYKUŁ W CZASOPISIE ELEKTRONICZNYM

Berners-Lee, Tim; Hendler, James; Lassila, Ora (2001). The Semantic Web. *Scientific American* [online], May [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>>.

Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment* [online], vol. 3 [dostęp: 11.12.2001]. Dostępny w WWW: <<http://journals.apa.org/prevention/volume3/pre0030001a.html>>.

Glapa, Janusz (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (40); [dostęp: 11.03.2003]. Dostępny w WWW: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/glapa.php>>.

DOKUMENT Z WITRYNY INSTYTUCJI, ORGANIZACJI LUB OSOBY PRYWATNEJ

APA (1995). *APA public policy action alert: Legislation would affect grant recipients* [online]. American Psychological Association [dostęp: 25.01.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.apa.org/ppo/istook.html>>.

Chou, Luyen; McClintock, Robbie; Moretti, Frank; Nix, Don. H. (1993). *Technology and education; Choosing pasts and imagining educational futures* [online]. Columbia University, Institute for Learning Technologies; [dostęp: 25.11.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>>.

MENiS (2004). *PISA 2003 – Informacja przygotowana przez OECD* [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [dostęp: 14.12.2004]. Dostępny w WWW: <http://www.men.waw.pl/wspolpraca/biezace/pisa_oecd.php>.

Smith, Brian (2004). *Ontology and information systems* [online]. The Buffalo University, Department of Philosophy; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>>.

US NLM (2004). *Unified Medical Language System* [online]. US National Library of Medicine. National Institutes of Health; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.nlm.nih.gov/research/umls/umlsmain.html>>.

Po przyjęciu artykułu do druku autorzy proszeni są o przesłanie swojej fotografii o dobrej rozdzielczości (elektronicznie, w formie pliku JPG lub TIF, ewentualnie pocztą, w formie odbitki o dobrej jakości) oraz krótkiej informacji biograficznej (do 70 słów), która powinna zawierać następujące elementy: tytuł/stopień naukowy lub zawodowy autora, aktualne miejsce pracy i zajmowane stanowisko; specjalności naukowe lub zawodowe, najważniejsze publikacje (maks. 3).

Redakcja nie przyjmuje tekstów, które nie są opracowane zgodnie z powyższymi wskazówkami i zastrzega sobie prawo skracania tekstów oraz wprowadzania zmian w uzgodnieniu z Autorem. Redakcja nie zwraca przesłanych materiałów.

GUIDELINES FOR AUTHORS

The editors of „Library Review” accept only manuscripts that have not been published before and are not planned to be published in other journals or collective works.

Papers are reviewed through a double-blind peer review process. Each paper is reviewed with a standard review form filled in by two referees selected from professionals with expertise in appropriate domain. The reviewers use the following evaluation criteria: compatibility of the subject discussed with the journal profile, scientific merit, appropriate text arrangement and correct language use.

The editors of „Library Review” kindly requests Authors to follow the journal guidelines while preparing and sending papers for publication.

1. GENERAL GUIDELINES

Papers should be submitted as RTF (Rich Text Format) files with maximum of 36,000 characters including spaces per paper and 14,000 characters including spaces per review, report, etc. Papers saved as RTF files should be sent by e-mail to: przeglad.biblioteczny@uw.edu.pl. Files saved on CD or DVD together with one printed copy of the paper may also be mailed to: Redakcja Przeglądu Bibliotecznego, Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.

Each paper should be accompanied by keywords and an abstract maximum 100 words/1000 characters long **prepared by the author. The abstract should present a thesis/objective of the paper, research methods applied, most important results and conclusions.**

Wydawnictwo SBP (Polish Librarians Association Publishing House) and the editors of “Library Review” have signed an agreement with the editors of “The Central European Journal of Social Sciences and Humanities” (CEJSH) concerning electronic publishing of abstracts of papers published in “Library Review”. This agreement is non-commercial and focused on the promotion of Polish scientific achievements. The Authors of papers sent to “Library Review” who do not give their consent to the publication of their abstracts in CEJSH are kindly asked to express their view in written form.

Authors are expected to prepare a separate title page including the title of the paper, the Author’s name, mailing and e-mail address. Furthermore, in compliance with the policy against ghostwriting and guest authorship Authors are requested to reveal names and affiliations of all persons who contributed to the paper and the extent of their contribution (the author of the concept, assumptions, methods, etc. used in the submitted manuscript; the percentage of the author’s contribution to the research and the paper preparation). **Ghostwriting and guest authorship** are the mark of scientific dishonesty and all their occurrences have to be brought to public attention by the editors even if appropriate institutions need to be informed (institutions employing authors, scientific associations, associations of scientific editors, etc.) Authors are also requested to describe sources of founding that have supported the work and the financial involvement of research institutes, associations and other entities (financial disclosure).

First page of the submitted paper should include only the title and Authors' statement that the text presented to "Library Review" has neither been published nor considered for publication in any other journal. If the paper was presented at a scientific meeting, Authors should provide detailed information about the event and the conference proceedings. If the paper is planned as a part of a book, Authors should provide its metadata and planned publishing date. In order to ensure the anonymity of the review process, Authors are asked not to place any information in the text that could be used to identify the author.

2. DETAILED GUIDELINES FOR PAPER PREPARATION

The text should be organized into unnumbered subtitled sections. It should start with an introductory overview and end with conclusions and the summary of the discussion.

Titles of journals, exhibitions, conferences, programs, etc. should be put in double quotation marks; titles of publications (books, journal papers, etc.) should be italicized.

Illustrative content (tables, graphs, etc.) should be saved as greyscale or black-white pictures and their place within the text should be clearly marked; all illustrations should be numbered and entitled.

Footnotes should be placed at the bottom of appropriate pages and numbered with Arabic numerals; it is recommended to limit the number of footnotes to the most indispensable ones.

Bibliographic footnotes should be replaced with references to the end-of-work bibliography prepared according to APA Style; references within the body of the paper should be placed in brackets according to the rules provided below. General references to literature within the body of the paper should be formed as follows:

- the reference to one work: (Kowalski, 1990) or (*Biblioteki...*, 1976);
- the reference to several works: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990; 1995) or (*Biblioteki...*, 1976; Jankowska & Majewski, 2004, Berners-Lee et al., 2001).

The references to the specified pages of publications cited in the text should be written as follows: (Iyer, 1995, p. 15) or (Taradejna & Taradejna, 2004, pp. 231-233).

Bibliographic descriptions of the sources cited in the paper should be placed in the end of the text as a bibliography ordered alphabetically by authors. Collective works should be ordered by the name of the editor. If the work lacks the name of the author or the editor, it should be ordered by title. The descriptions of foreign publications should include page numbering, numbers and abbreviations in the language of the text (e.g. "W" in Polish "In" in English, "s." in Polish "p." in English). The descriptions of several works by the same author should be ordered by the year of publication, ascending, and each of these descriptions should include the last and first name of the author. Several works of the same author published in the same year should be additionally marked with letters added to the year of publication, e.g. Dembowska, Maria (1976a)..., Dembowska, Maria (1976b)..., etc. See below the examples of correct bibliographic descriptions.

BOOKS

Dembowska, Maria (1991). *Nauka o informacji naukowej: organizacja i problematyka badań w Polsce*. Warszawa: IINTE.

Iyer, Hamalata (1995). *Classificatory structures. concepts, relations and representation*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag.

Taradejna, Małgorzata; Taradejna, Ryszard (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek.

COLLECTIVE WORKS

Biblioteki publiczne województwa toruńskiego: informator (1976). Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika.

Burgess, Robert G., ed. (1993). *The research process in educational settings : ten case studies*. London: Falmer Press.

Zybert, Elżbieta B., red. (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP.

JOURNAL PAPERS

Augustyniak, Anna (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s. 3-21.

Dervin, Brenda; Nilan, Michael (1986). Information Needs. *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 21, pp. 3-31.

PAPERS IN COLLECTIVE WORKS

Gawrysiak, Piotr (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza. Wrocław: Oficyna Politechniki Wrocławskiej, s. 59-69.

Hartley, Joellen T.; Harker, Judith O.; Walsh, David A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In: *Aging in the 1980's : Psychological issues*. Ed. by L. W. Poon. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 239-252.

ELECTRONIC JOURNAL PAPERS

Berners-Lee, Tim; Hendler, James; Lassila, Ora (2001). The Semantic Web. *Scientific American* [online], May [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>>.

Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment* [online], vol. 3 [dostęp: 11.12.2001]. Dostępny w WWW: <<http://journals.apa.org/prevention/volume3/pre0030001a.html>>.

Glapa, Janusz (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (40); [dostęp: 11.03.2003]. Dostępny w WWW: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/glapa.php>>.

DOCUMENT FROM THE WEBSITE OF AN INSTITUTION, ORGANIZATION OR INDIVIDUAL

APA (1995). *APA public policy action alert: Legislation would affect grant recipients* [online]. American Psychological Association [dostęp: 25.01.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.apa.org/ppo/istook.html>>.

Chou, Luyen; McClintock, Robbie; Moretti, Frank; Nix, Don. H. (1993). *Technology and education; Choosing pasts and imagining educational futures* [online]. Columbia University, Institute for Learning Technologies; [dostęp: 25.11.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>>.

MENiS (2004). *PISA 2003 – Informacja przygotowana przez OECD* [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [dostęp: 14.12.2004]. Dostępny w WWW: <http://www.men.waw.pl/wspolpraca/biezace/pisa_oecd.php>.

Smith, Brian (2004). *Ontology and information systems* [online]. The Buffalo University, Department of Philosophy; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>> .

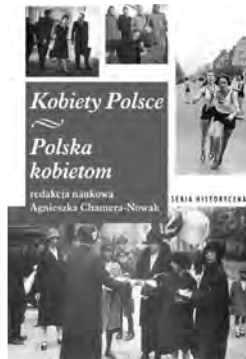
US NLM (2004). *Unified Medical Language System* [online]. US National Library of Medicine. National Institutes of Health; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.nlm.nih.gov/research/umls/umlsmain.html>>.

When the paper is accepted for publication, the Authors are asked to send in their high resolution photographs (by e-mail, as JPG or TIF files, or by regular mail, as high resolution printouts) and short biographical notes of maximum 70 words which should include the Authors' scientific/professional titles, current employers and positions occupied, scientific/professional specializations and most important publications (max. 3).

The editors do not accept texts which do not follow the guidelines listed above and stipulate the right to reduce texts and introduce changes accepted by the authors. The editors do not return materials sent to "Library Review".

NOWOŚCI

WYDAWNICTWA NAUKOWEGO I EDUKACYJNEGO
STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH

Zapraszamy do sklepu (wydawnictwo.sbp.pl ; sprzedaz@sbp.pl)

- aktualności ze świata bibliotek
- informacje ze struktur SBP
 - archiwum cyfrowe open access
 - informacje o grantach i dotacjach
 - oferty pracy dla bibliotekarzy
 - sklep SBP (książki, czasopisma, ebooki)
 - rejestracja na konkursy, warsztaty, szkolenia, konferencje SBP

redakcja.portal@sbp.pl

@SBP_pl

@StowarzyszenieBibliotekarzyPolskich

@sbp_pl

- kursy e-learningowe

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

Warunki prenumeraty

Zamówienia na „Przegląd Biblioteczny” prosimy kierować na adres:

Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
Dział Sprzedaży 02-086 Warszawa
Al. Niepodległości 213

- pocztą
- telefonicznie – tel. (22) 608-28-26
- pocztą elektroniczną – e-mail: sprzedaz@sbp.pl

Sprzedaż odręczna (w godz. 9⁰⁰ – 15⁰⁰)

- w siedzibie SBP (Al. Niepodległości 213)
- w Wydawnictwie Naukowym i Edukacyjnym SBP (ul. Konopczyńskiego 5/7, 00-335 Warszawa
tel/fax (22) 827-52-96)

Nasze konto: Credit Agricole Bank Polska S.A. 46 1940 1076 3122 4176 0000 0000

„Przegląd Biblioteczny” można otrzymywać:

- składając zamówienie na dowolny okres lub na poszczególne zeszyty zarówno archiwalne, jak i bieżące; odbiorca wnosi wówczas opłatę po otrzymaniu przesyłki (zeszytu) wraz z rachunkiem
- za gotówkę bezpośrednio w Dziale Sprzedaży Wydawnictwa Naukowego i Edukacyjnego SBP

Cena prenumeraty na 2022 r. – 196 zł

Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne SBP. Warszawa 2022
Łamanie: Ewa Majewska
Druk i oprawa: Fabryka Druku Sp. z o.o.
www.fabrykadruku.pl

